

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

191254 SAYI: 2010/07

1 Nisan - 15 Nisan 2010 5 TL (KDV DAHİL)

express

108

ENTERNASYONAL ŞALALA

HASANKEYF'İN KATLİ YAKIN
Akbank & Garanti suç ortağı

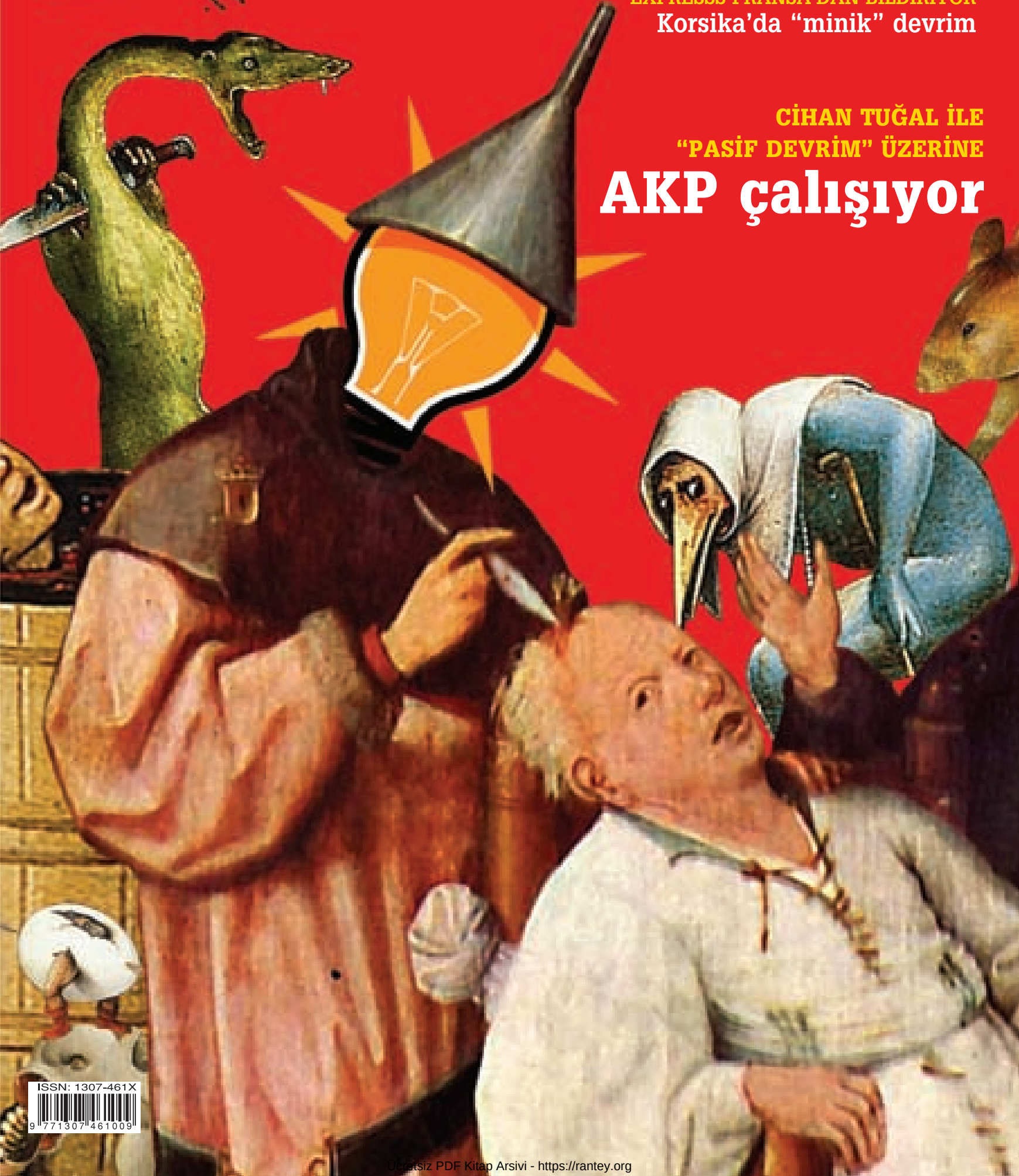
DEVİRİMCİ SAĞLIK-İŞ'İN ÖRNEK MÜCADELESİ
Kuşatmayı yarmanın yolları

EN ÜNLÜ TANINMAMIŞ YÖNETMEN HARUN FAROCKİ
Wankel motoru

EXPRESSS FRANSA'DAN BİLDİRİYOR
Korsika'da "minik" devrim

CİHAN TUĞAL İLE
"PASİF DEVRİM" ÜZERİNE

AKP çalışıyor

ISSN: 1307-461X

9 771307 461009

İletişim'den

YENİ BİR DÜNYA, YENİ BİR DÖNEM...

YENİ

CEMİL KOÇAK

TÜRKİYE'DE İKİ PARTİLİ SİYÂSÎ SİSTEMİN
KURULUŞ YILLARI (1945-1950) / Cilt 1

İkinci Parti

976 sayfa

Cemil Koçak, Türkiye siyasî tarihinin tartışmalı dönemlerinden birinin en ayrıntılı ve en kapsamlı panoramasını gözler önüne seriyor. *İkinci Parti*, 1945 yılını temel alarak, tek-parti döneminde şekillenmiş siyasî alışkanlıkların İkinci Dünya Savaşı sonrasında beliren yeni uluslararası gelişmelerle bambaşka siyasî, iktisadî ve toplumsal dönüşüm ağında Demokrat Parti'ye uzanışını ele alıyor.

CEMİL KOÇAK'IN DİĞER KİTAPLARI...

726 sayfa

635 sayfa

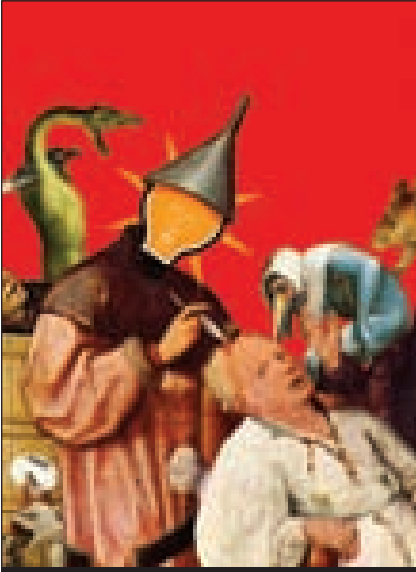
846 sayfa

558 sayfa

341 sayfa

AKP çalışıyor

Kapak: Turgut Yüksel (Bosch'tan bozma)

• Manzara	4
• AKP'nin "pasif devrim"i	8
• Anayasa paketi	13
• Hasankeyf katliamı	17
• Roman Çalıştay'ı	20
• Devrimci Sağlık-İş	22
• "Serbest Bölge"	26
• Radyo Express	28
• Kıraat & Dumanı Üstünde	32
• Turhan Selçuk'un ardından	34
• Ağır Çekim	36
• Harun Farocki	37
• "Köprüdekiler"	40
• "Nefes" & "Hurt Locker"	41
• Radyo Brecht	42
• Meşin Yuvarlak	44
• Mavi Daktilo	46
• Müzik Dolabı	47
• Kılavuz	50

Ahmet Ergenç, Ahmet Güngören, Ahmet Gürata, Alican Tayla, Asena Günel, Arslan Eroğlu, Ayşe Çavdar, Ayşegül Yalçınkaya, Başak Akgül, Cemil Cahit, Çiğdem Öztürk, Didem Danış, Doruk Yurdesin, Emre Yeksan, Ender Ergün, Erdir Zati, Ertan Keskinsoy, Fevzican Abacioğlu, Fırat Genç, Gökşun Yazıcı, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkın, İrfan Aktan, Koray Loker, Merve Erol, Muhsin Akgün, Murat Meriç, Özyay Selmo, Pelin Özer, Pınar Uygun, Ragıp Duran, Saner Sen, Sarkis Paçacı, Semih Poroy, Serkan Köybaşı, Selçuk Oktay, Siren Idemen, Şahan Nuhoğlu, Turgut Yüksel, Uğur Biryol, Ulus Atayurt, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoğlu **Baskı:** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0.212.452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Nisan 2010 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Süslü Sakı Sok. no: 5/3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressroll@gmail.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yıl 6 sayı 108 1 Nisan - 15 Nisan 2010 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazışları müdürü** Merve Erol **ilan irtibat** Özyay Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. 15 GÜNDE BİR YAYINLANIR. ISSN 1307 - 461X**

Geçen Meram'da kaldığımız yerden devam edelim. Yeni sol parti EDP'nin genel başkan yardımcısı Faruk Alpaya'nın Radikal İki'deki yazısından ve Birikim ve Taraf yazarı Ümit Kıvanç'ın Yeni Harman'daki söyleşisinden şu sözleri nakletmiştik: "AKP'nin muhafazakâr olmak bir yana, 'devrimci' olduğunu söylemek mümkün." "Binlerce yasa değişti birkaç ay içinde. Neredeyse 'ulan bu devrim gibi bir şey' dedirtecek olaylar oldu." Yaptığımız bu alıntılardan daha mürekkebi kurmadan, AKP'nin anayasa paketi geldi. Buyrun "devrim" in çifte kavrulmuşuna. Yargı despotizmi sona eriyor, vesayet rejimi can çekişiyor. Türkiye AKP sayesinde sivilleşiyor, demokratikleşiyor. Aksini iddia eden ya Ergekoncu ya da "kazma" solcu. Ya da ikisi birden.

Gelgelelim, Cüneyt Ülsever diye bir Hürriyet yazarı var, Özal'ı yere göğe koyamayan, 28 Şubat'a en başından beri karşı duran, son birkaç yıla kadar AKP'ye alkış tutan bir isim. "Teğet geçen" krizi yorumlarken "yanılmışım, Friedman değil, Keynes haklıymış" diyebilme dürüstlüğü gösteren bir liberal. Bakın o ne diyor bu demokrasi devrimine: "Bu metni (paketi) yazarlar ya çapsız ya da niyet başka!" (31 Mart 2010) Bize kalırsa ikisi birden. Ünlü işaretine gerek yok, şaşırtıcı bir durum değil.

Çapsızlığı tek örnekle geçelim: İlk metinde, sayı 19'a çıkarılan Anayasa Mahkemesi üyelerinin ikisini cumhurbaşkanının "sade vatandaşlar" arasından seçmesi öngörülmüştü. Hangi vatandaşlar arasından, neye göre? Yegâne kriter, bu vatandaşların 45 yaşını doldurmuş olmalarıydı. Abdullah Gül bile ikna olmadı, itirazı üzerine Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısı 17'ye indirildi.

Anayasa Mahkemesi'nden girmiş olduk, "niyet" de oradan bakalım. Önce bir haber: "Dr. Alparslan Altan, Anayasa Mahkemesi raportörlüğü görevinden, denizcilikle ilgisi bulunmamasına rağmen 26 Şubat'ta üçlü kararnameyle Denizcilik Müsteşarlığı'na Müsteşar Yardımcısı olarak atandı. Aradan 31 gün geçti, bu kez Gül tarafından Anayasa Mahkemesi yedek üyeliğine 'üst düzey yöneticiler' kontenjanından seçildi." (Milliyet, 31 Mart 2010)

Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısının 19 olarak öngörüldüğü günlerde, Ülsever şöyle diyordu: "11 üyeli Anayasa Mahkemesi 19 üyeye çıkıyor, 16 üyeli cumhurbaşkanı atarken, 3 üyeli TBMM seçecekmiş. Bu ne demek? Abdullah Gül 16, AKP 3 üyeye seçme hakkına kavuşuyor. Gül'ü (cumhurbaşkanını) doğrudan halkın seçmesi için daha yıllar var" AKP seçti, o da şimdi Anayasa Mahkemesi üyelerini seçecek, üyeler de iktidarı TBMM'de çıkaracağı kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek! Yeme de yanında yat!" (24 Mart 2010)

Aritmetik revize edildi: Abdullah Gül 14, AKP 3 = 17. TBMM'nin seçeceği üç üyenin AKP hanesine yazılmasının sebebi basit: O üç üye nitelikli çoğunlukla değil, salt çoğunlukla seçilecek. AKP grubu 100 küsur fire verse bile, partinin, yani genel başkanın gösterdiği isimler (Siyasi Partiler Kanunu'nun sağladığı sulta sağolsun -o kanuna elbette dokunulmuyor) Anayasa Mahkemesi'ne parasitle inecek. Geriye kalan 14 üyenin dördü doğrudan, diğerleri de dolaylı olarak Gül tarafından seçilecek. Sezer kimi özelleştirmeleri veto ettiğinde "cumhurbaşkanının yetkileri çok fazla, kahrolsun 12 Eylül Anayasası" feryatlarını hatırlayalım. Şimdi Anayasa Mahkemesi cumhurbaşkanına resmen bağlanıyor. AKP'nin icraatlarını onlar denetleyecek, "şıracı-bozacı" misali.

Ülsever'in açtığı parantezin altını çizelim. "Cumhurbaşkanını doğrudan halkın seçmesi için daha yıllar var." Kaç yıl? Yalnız Ülsever değil, kimse bilmiyor. Bu da ayrı bir "ya çapsızlık ya niyet başka" bahsi. Parantezin altını çizmemizin asıl sebebi, "cumhurbaşkanını doğrudan halkın seçmesi" kısmı. Cumhurbaşkanını doğrudan halkın

seçmesi durumu değiştirmiyor, zira cumhurbaşkanı adayları, istisnalar haricinde, parti temsilcileri olarak seçime girecekler. Genel seçimleri kazanan partinin (yani genel başkanın ve dolayısıyla başbakanın) gösterdiği adayın cumhurbaşkanı seçilmemesinin "Türk demokrasisi"nde çok zayıf bir ihtimal olduğu aşikâr.

Ezcümle, Anayasa Mahkemesi her halükârda siyasi iktidara, yürütmeye bağlanıyor. Yalnız Anayasa Mahkemesi değil, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) da öyle. Değişiklik taslağında üye sayısı 21'e çıkarılan HSYK'nın başkanı Adalet Bakanı, bakanlık müsteşarı da tabii üyesi. Elde var iki, her kesimin eleştirdiği bu garabete AKP'den tık yok. Dört üyeyi cumhurbaşkanı atıyor, bir üye de Anayasa Mahkemesi'nden, etti yedi, HSYK'nın üçte biri doğrudan yürütmeye göbekten bağlı. Gerek Anayasa Mahkemesi'nin, gerekse HSYK'nın bu kompozisyonları, AKP'nin dilinden düşürmediği AB kriterlerine, Avrupa Yargıçlar Danışma Konseyi'nin koyduğu ilkelere aykırı. Ama, ne gam: Konu parti kapatma olunca referans aldıkları Venedik Komisyonu'nun seçim barajının yüzde 3-5 aralığında olmasına dair hükmü de yok sayılıyor, yüzde 10 barajını indirmenin lafı bile edilmiyor. Parti kapatma konusu da tam bir hokkabazlık örneği. Parti kapatmaya, Meclis'te grubu bulunan partilerin beşer üyesinden oluşan bir komisyon üçte iki çoğunlukla karar verecek. Böylece AKP kendini sağlama alıyor, ama mesela üç parti anlaşıp BDP'yi kapattırabilecek. Ayrıca, grubu olmayan veya Meclis dışında kalan partilerin kaderi de grubu olan partilerin elinde olacak.

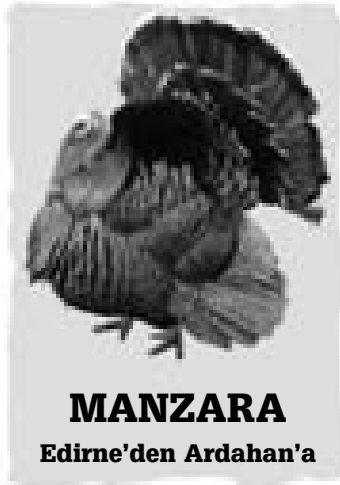
Onca "açılım"dan sonra, Kürtlere, Alevilere dair bir düzenleme olmasını, memurlara toplu sözleşme hakkının tanınıp grev hakkının tanınmamasını, kadınlara bahsedilen "pozitif ayrımcılık"ı (o zaten uluslararası sözleşmelerin gereği) ve kadınların engellilerle aynı madde de anılmasının manidarlığını geçelim, Can Yücel'in kullarını çınlatalım. Anayasa paketini enine boyuna konuştuğumuz İlker Kılıç'ın hatırlattığı üzere, "Türkiye'de kuvvetler ayrımı" demişti Can Yücel, "kara, hava, deniz kuvvetleri ayrımdır".

AKP paketi de o hesap: Yasama 12 Eylül'le yürütmeye ve MGK'ya tâbi kılınıyordu. Dolmabahçe mutabakatıyla eli serbestleşen yürütme şimdi yargıyı kendisine bağlamak istiyor. Kuvvetler ayrımından anladıkları, Erdoğan-Gül ayrımı. Ülsever'in deyişiyle, "sen sana pişir, sen sana ye" modeli. Ama, sadece onların modeli değil. İlker Kılıç'ın dediği gibi: "Yargı neoliberal politikaların gerisinde kaldı. Hâlâ sınıf çıkarılardan bağımsız bir rol oynayabiliyor. Bu engeli kaldırmak istiyorlar. Bu sadece AKP'nin değil, genel olarak burjuvazinin tasansı."

Aziz Nesin'e, "yaptığı hiç mi iyi bir şey yok 12 Eylül'ün?" diye sormuşlardı. O da "olmaz mı, var" demişti, "taksimetre geldi, ama bir taksimetre için de iyi ki darbe oldu denemez". AKP paketinde de taksimetrelere var, ama var diye demokratik denemez. Vesayet rejiminin bir-iki dişinin çekilmesi, geçici 15. maddenin kaldırılıp 12 Eylül'ün yargılanması elbette iyi, ama referanduma gidildiği takdirde, paketten ayıklayıp lehlerine oy vermeye izin yok. Oyunun adı ya hep ya hiç. Ya AKP'ye biat et ya da demokrasiden vazgeç.

Evet, bir "devrim" var. Ama liberal kalemlerin ve onların dümen suyundaki solcuların iddia ettiği türden değil, Cihan Tuğal'ın Gramsci'den yola çıkarak tanımladığı bir "devrim": "Burjuvazi saflarını genişletti. İşin içinde polis de var, muhafazakâr sivil bürokrasi de. Devletsel, kurumsal ve sınıfsal açıdan varolan iktidar yapılan güçlendiriliyor. Güçlenen nedir? Piyasa kapitalizmi ve milli Türk devleti."

Bilgi'de sendika

Aylar süren çaba meyvesini verdi, Türkiye'de ilk defa bir vakıf üniversitesine sendika girdi. Bundan böyle, mavi / beyaz ya da ayrımı olmadan, akademik kadrosundan temizlik işlerine, teknik elemanından güvenliğine, Kuştepe'den Dolapdere'ye, bütün İstanbul Bilgi Üniversitesi çalışanları DİSK'e bağlı Sosyal-İş Sendikası'nda örgütlenebilecek. Faaliyetlerine, düşünce ve üretimlerine saygı duyduğumuz pek çok çalışanın bulunduğu Bilgi Üniversitesi'nde bu işe önyak olanları kutluyor, sayıları giderek artan başka üniversitelere doğru dayanışma ağını yaymalarını umut ediyoruz. Elleri sağlık!

Yedinci kat kâbusu

Bir dönem neredeyse her gün duyurdık "gözetiminde intihar" haberlerini. Nedense mahkûmlar kendilerini bir karakolun penceresinden atıverirdi. Kâbus, Şişli Emniyeti'nde geri döndü. Bir McDonald's şubesi ni kurusıkı tabancayla soyan 23 yaşındaki Erhan T., bir başka denemesinde yakalanmış, savcının ek ifade talebiyle Şişli İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün yedinci katındaki Şişli Asayiş Büro Amirliği'ne götürülmüştü. Pencereden başka şahıslar tarafından itildiğini gören tanıklar var bu sefer. İntihar olsa bile, gözetimdeki bir sanığın güvenliğindeki "ihmal-kârlığın" bile okkalı bir cezası olması gerekir.

Fatih Akyel içerde

Bir sonraki sayfada yazısını alıntıladığımız İsmet Çiğit, aynı yazıda şöyle diyor: "Fatih Akyel, bir kere bile formasını giymediği, antrenmanına çıkmadığı Kocaelispor'dan yüzbinlerce lira parayı çatır çatır aldı." Ve çok ahlar aldı. Oynadığı maçlarda da çirkef futbolu yüzünden hep kulağı çınlatılırdı. Sedat Peker'le yakınlığı da biliniyordu. En son Tepecikspor'un formasını giyiyormuş. Şimdi Akyel de şike soruşturmasından tutuklu, ne idüğü belirsiz Tepecikspor'un başkanı da. Alişan askerden yırtmak için bu kulübe "transfer" olmuştu, Okan Yılmaz gibi 1. Lig'de nam salmış pek çok topçu da bu formayı giyiyor. Nedense, şaşırıyoruz.

O DA SU, BU DA SU Dikili'de zafer, İSKİ'de direniş

"Bizler İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi'ne (İSKİ) bağlı taşeron şirketlerde çalışan işçileriz. Su açma, kapama, sayaç okuma işlerini yapıyoruz. İSKİ, 15 yıldır bu işleri taşeron şirketlere yaptırıyor. Çoğumuz on yıldır bu işte çalışıyorduk... İSKİ, taşeron şirketlerin sözleşmelerini feshettiği için, biz İKİ BİN ÜÇYÜZ işçi, işten atıldık! Ne bir açıklama yapıldı, ne de bir muhatap bulabildik. Sanki yokmuşuz, hiç olmamışız gibi... Ama biz varız, buradayız: Günlerdir İSKİ'nin önünde eylemdeyiz! İşimizi geri istiyoruz! Geri alıncaya kadar da İSKİ'nin önünü eylem yerine çevireceğiz. Tıpkı Tekel işçileri gibi..."

Karel, Sistem ve Elsan taşeron şirketlerinde çalışan işçiler, işlerine son verilmesinin ardından, 15 Mart'ta direnişe başladı. Musluğundan kalitesiz, sağlıksız, yaz aylarında iyice yetersiz su akan İstanbul,

bir de bu suyu ağır bir sömürü karşılığında alıyor.

Ama başka türlü bir belediyeçilik de var. İzmir Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven'inki gibi mesela. Dikili'de 10 tona kadar su kullanımından para talep etmeyen Özgüven, memlekette çok uzun zamandır görmediğimiz bir devrimci hizmet geliştiriyordu. Bunu da iri laflarla değil, basit bir hak tarifiyle yapıyordu. Ve işin güzeli, belediye bu uygulamadan zarar etmiyordu, aksine, su tasarrufu yapıyordu. Ama bu kadarı dahi fazla geldi. Özgüven hakkında, "görevi kötüye kullanmak"tan dava açıldı. Bir dava daha, memleketin trajikomik tarihine yazıldı...

Buraya kadarmış. Özgüven ve belediye meclis üyeleri geçtiğimiz ay beraat etti. Özgüven'e göre, "suyun insan hakkı olduğu, ticarileştirilemeyeceği mahkeme kararıyla tescillenmiş oldu".

Hukuka saygı deniyor madem, buyursunlar emsal karara. İstanbul'dan ve Türkiye'nin bütün şehirlerinden taşeron şirketler ellerini çeksin, İSKİ işçileri kadrolu olarak dönsün, su her yerde bedava olsun!

BİR MECLİS ARAŞTIRMA KOMİSYONU TOPLANTISI "Sen benim genel müdürüme..."

TBMM Maden Araştırma Komisyonu, mart sonunda 14 milletvekiliyle İzmir - Bergama'ya, Koza Altın Madeni'ni incelemeye gitti. Ve bu milletvekillerinden ikisi, AKP'nin has adamlarından Akın İpek ve şürekası tarafından öyle pişman edildiler ki, Hasip Kaplan "şimdi çevrecileri daha iyi anlıyorum" demek zorunda kaldı.

Cumhuriyet ve Evrensel gazetelerinden muhabirlerin de şahit olduğu olaylar şöyle gelişmiş: Fotoğrafta gördüğünüz Koza Altın Madeni Genel Müdür Yardımcısı Hayri Ögüt, sunumu esnasında "siyanür kanser yapar diyen varsa, Nobel Tıp Ödülü'ne aday göstereceğiz" diyor. CHP milletvekili Halil Ünlütepe uyarıyor: "Sizin aksi yönünüzde düşünen biliminsanlarına karşı daha saygılı ve ölçülü olun. Burada olmayan hiç kimseyi küçük düşürmeye hakkınız yok."

Söz konusu olan milletvekillerini bilgilendirme toplantısı, Ünlütepe de vekildir, söyler. Ama Akın İpek öyle düşünmüyor, o da uyarıyor: "Sunumu yapan kişinin sözlerini bitirmesine izin verin."

Araştırma komisyonu el pençe divan İpek ve adamlarını mı dinleyecek, tartışma mı açacak? Ünlütepe ilk şıkkın mümkün olmadığını düşünüp dışarı çıkmaya yeltenirken etrafı İpek'in korumaları tarafından sarı-

lıyor, dışarı böyle çıkarılıyor. Hasip Kaplan, bunun üzerine, bir milletvekiline böyle davranılamayacağını söyleyerek Akın İpek'e dönüyor: "Neden milletvekilinin görüşünü ifade etmesine tepki gösteriyorsunuz? Benzer davranış bizlere karşı TBMM komisyonundaki toplantıda da sergilemişsiniz."

Ve aşağıdaki sahne: Hayri Ögüt, "siz benim genel müdürümle bu şekilde konuşamazsınız" diye Kaplan'ın üzerine yürüyor, bir BDP'liye söyleyebileceğini tahmin edebileceğiniz lafları ardı ardına sıralıyor. En hafifi şu: "Sen benim milletvekilim değilsin."

Tesisten ayrılmak için araç isteyen Ünlütepe ve Kaplan'a İzmir valisi yardımcısının "yetkim yok" dediğini, AKP'li ve MHP'li milletvekillerinin hiç orali olmadan "sunum"a devam ettiğini belirtelim.

Evet, Kaplan belli ki çevrecileri daha iyi anlayacak verileri toplamış. Ama madene dair verilere tabii ulaşamamış. İki milletvekili, araştırma komisyonu toplantısında "sunum"un kesilemeyeceğini, siyanürün sorgulanamayacağını da bilmemişler.

Sonuçta Koza'ya "kendi milletvekilleri" lâzım, bunlardan da bol bol var. Bir yandan da devasa bir medya ağına sahip olma peşindeler. Doğan Grubu'yla yaptıkları Milliyet, Vatan, Star TV pazarlıkları ne oldu acaba?

Koza Altın Madeni Genel
Müdür Yardımcısı
Hayri Ögüt galeyana halinde

MERHAMETİNİZİ SEVSİNLER Tekel'in malı deniz...

Maliye Bakanı Mehmet Şimşek'in Tekel işçilerine nasıl merhamet gösterdiklerine dair söylevi hatırlınızdadır. Şimşek, ebced hesabı yapar gibi, işçi kellesi başına masrafları sayıp dökmüş, nihayet "aylık ödediğimiz maaşlar depolardaki tütün değerinden daha yüksek" demişti. 550 bin sözleşmeli tütün üretici sayısının nasıl 190 bine indiğine, o çok değerli oryantal tütünün memleket topraklarından niye sürüldüğüne haliyle pek girmemişti. Değinmediği bir başka konu da, "Tütün, Tütün Mamülleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri A.Ş."ye, yani Tekel'e ait olan birbirinden değerli kamu arazilerinin nasıl olup da tez zamanda el değiştirdiği. Tekel direnişinin devam ettiği 67 gün boyunca, Ankara, Artvin, Aydın, Burdur, Çankırı, Denizli, Eskişehir,

derek bürokrasiden sıyrılıyor ve arazilerin rant değeri katlanıyor. O da olmazsa, tıpkı Mecidiyeköy Likör fabrikası gibi, önce plan tadilatı yetkisi olan TOKİ'ye, oradan da özel şirketlere aktarıyorlar. Tayfun Kahraman'ın dediği gibi, çoğu 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu gereğince kültür varlığı olan Tekel taşınmazları böylece kısa yoldan rantdaşlara dağıtılıyor. Şehir Plancıları ve Mimarlar Odaları hukukî yolları zorlasa da, süreç tıkırında işliyor.

Bir örnek: Maliye Bakanlığı tarafından 49 seneliğine Bilim ve Sanat Vakfı'na devredilen Kartal - Cevizli'deki 300 dönümlük Tekel fabrikası ve sosyal tesisleri. İrtifak hakkı yıllık 1.6 milyon liraya, o da üç sene sonra tekrar görüşülmek üzere vakfa devredilen devasa

hir, Mersin, İzmir, Kars, Konya, Çanakkale, Samsun illerinde toplam 28 arazi, hem de Özelleştirme İdaresi'nin imar planlarında yaptığı değişikliklerle katbekat değer kazanarak özel şirketlere aktarıldı. Bu "atıl arazilerin", içlerindeki tütün ve bakım depoları, çay bahçeleri, sosyal tesisleri ve kreşleriyle şirketlere ne kadara patladığı ise meçhul. Ancak İstanbul Şehir Plancıları Odası Başkanı Tayfun Kahraman'ın İstanbul'daki Tekel arazilerinin devri vesilesiyle işletilen mekanizmalara dair açıklamaları, ortada bir "kelepir" pazarlığının döndüğüne işaret ediyor.

Başbakanlığa bağlı Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, satılacak arazilerin imar planlarını yapma ve onaylama yetkisine sahip. Bu da yetmiyor, hükümet satmakta zorlandığı bazı kamu arazilerini, tıpkı İstanbul Karayolları 17. Bölge Müdürlüğü arazisinde olduğu gibi, önce Tekel'e, sonra Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devre-

arazinin emlak değerinin en az 300 milyon dolar ettiği belirtiliyor. Ancak bedel belirlenmesinden hemen sonra Maliye Bakanlığı, 14 Mart 2009'da yayınlanan "Hazine Taşınmazlarının İdaresi Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" ile irtifak hakkını yüzde 70 oranında indirdi. Bu indirim istihdamı teşvik için her girişimciye uygulanıyormuş, dediklerine göre. Kıssadan hisse, Tekel çalışanlarına ve hepimize ait dev bir arazi, önceki başkanı Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu olan, mütevelli heyetinde MÜSİAD eski başkanı Dr. Ömer Bolat'tan Anlayış dergisi imtiyaz sahibi Abdülhalim Damar'a kadar bir dizi tanıdık figürün yer aldığı Bilim ve Sanat Vakfı'na, yıllık 500 bin liradan, on binlerce paralı öğrenci okutmak üzere devredildi. Mesele sermayenin rengine değil, bunun bir gasp olmasında. Ve Maliye Bakanı'nun alenî yalanlarında...
- U.A.

Sütten ak kaşık çıkmıyor

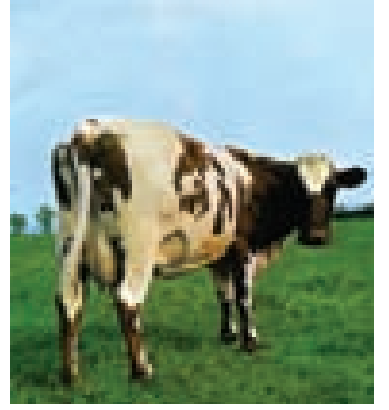
Büyük şehirlerde yaşayanlar, uzun yıllardır, kapıya süt getiren küçük üreticiyi görmüyor. Pek çoğumuz için iki litre sütü bir tencerede kaynatmak diye bir mefhum kalmadı, endüstriyel sütün tadına, standardına alıştık. O standarda varana kadar sütün neler yitirdiği ayrı bir mesele. Sütlükten çıkması da muhtemel...

Ama o sütü de büyük üreticiye küçük mandrallar, süt birlikleri üzerinden köylüler veriyor nihayetinde. Ve bu kesim, Türkiye'nin en dar gelirli, yoksul kitlelerinden birini oluşturuyor. Üstelik, epeydir süren baskıların neticesinde, başlarında bu aralar kara bulutlar dolaşıyor.

Her yıl süt fiyatları üretici birliklerinin anlaşmalarına göre belirleniyor. Son anlaşmaya göre, 1 litre sütün fiyatı 85 kuruş. Biz marketten sütü 2 - 2.5 liraya alıyoruz. Buna rağmen, süt şirketlerinin fiyatların indirilmesi yönündeki büyük lobisi dinmek bilmiyor.

Bu öyle bir lobi ki, mevcut sözleşmelere dahi uymayarak emrivaki yapabiliyor. Geçtiğimiz günlerde banka ödemelerini litre başına 72.5 kuruştan yaptılar. Üreticiler bu emrivakiyi kabul etmedi, bankadan para çekmediler.

Bu öyle bir lobi ki, bir süredir Bağımsız Süt Platformu'nu greve zorluyor. Yakında Çanakkale, Ba-

likesir ve Bursa bölgelerinde 15 günlük greve gidilmesi muhtemel. Greve gidilirse, 15 gün boyunca çiğ süt halka bedava dağıtılacak, bu bölgeden süt alımı yapan Danone-Tikveşli, SÜTAŞ, SEK, Yör-san, Tahsildaroğlu, Teksüt gibi firmalara satış yapılmayacak.

Hayvancılığın giderek dibe vurduğu şu koca Anadolu'da bir de hükümetin abuklukları var. Önümüzdeki günlerde Meclis'e sunulması beklenen Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısı, hayvancılığa büyük bir darbe vuracak, en başta Hayvan Islahı Kanunu'nu işlevsiz kılacak. Yani artık Türkiye'de sağlıklı, verimli hayvan üretimi için araştırma sahası daralacak. Kazanan, ithalatçı firmalar, birkaç tekel olacak.

ATV'DE BÜYÜK SIÇRATMA

Kapalıçarşı nasıl kapandı?

Vallahi biz de şahit olduk, ay-nen dedikleri gibi oldu. Seher'le (Tülin Özen) Mahmut (Olgun Şimşek) gayet güzel muhabbet ederlerken Seher Alevî olduğunu söyledi, Mahmut şaşırır gibi oldu, "güzel türkü söylemenin nedeni anlaşıldı" gibilerden bir laf etti. Ertesi gün Seher'i annesiyle tanıştıracaktı... Fakat hop, ne olduysa oldu, hemen bir sonraki sahnede Seher hıncından deliye dönmüş, "bir daha onun yüzüne bakmam" diyor, Mahmut pişmanlık içinde kıvranıyor. Öyle bir kopma var ki, hayatında film seyretnememiş biri senaryo yazmaya kalksa, böylesini yapmaz. Radikal'in kültür ataşesi Kemal Yılmaz da duruma uyanmış, meğer o sahne -artık içeriği neyse- ma-

kasa kurban gitmiş. Herhalde Mahmut'un annesi "ben Alevî kız istemem" filan demiş olacak. Atv, Kürt Alevî ırgatlarla muhafazakâr ağa ve eşrafı karşılaştırdığı "Kasaba"yla denk düşürmeye niyetlendiği açılım ummanında kıydan fazla uzaklaşmak istemedi herhalde. Bu rezalete imza atan, en ufak bir tartışmayı yansıtmaktan tırsıp memleketi güllük gülistanlıkmuş gibi yutturmaya çalışan, nihayetinde bir esere elinde sansür makasıyla paldır küldür girişen, "yandaş"ın "özel"i, Çalık Grubu. Bir de yandaşın "kamu"su var ki, onu da arka kapamızda okuyacaksınız. İkisini de bir çuvala koyup Salih Memecan'ların yeni kurduğu Medya Derneği'ne havale ediyoruz.

FIKRİ TAKİP: KOCAELİSPOR SİNE-İ SINIFA DÖNSÜN Körfez'e Livorno modeli

Bir zamanların fırtınası Kocaelispor'un 2. Lig'e düşmesi, haftalar öncesinden kesinleşti. Başkanı açlık grevine bile yattı. AKP belediyesinden umut, sanayiciden gık yok. Olmasın da zaten. En güzel teklif, Özgür Kocaali gazetesi başyazarı İsmet Çiğit'ten geldi. Çiğit'in 28 Mart tarihli yazısından bir bölüm alıyoruz, yürekten destekliyoruz, bu modelin yaygınlaşmasını diliyoruz:

"İtalya'da Livorno takımı, tamamen işçilerin takımıdır. İngiltere'de Liverpool, Almanya'da Frankfurt, liman işçilerinin desteğiyle ayakta durur. Dünyanın pek çok ülkesinde, fabrikaların takımları var. Büyük firmaların takımları var. Ayrıca, işçilerin, sendikaların takımları var.

Türkiye'de önemli örnek Kardemir Karabük. Hem Demir Çelik fabrikası, hem bu fabrikada örgütlü Çelik-İş Sendikası Kardemir Karabük'ü ayağa kaldırdı. Bu yıl uzak ara Bank Asya'da şampiyon oluyorlar. Görürsünüz, gelecek yıl da Süper Lig'de başarılı olacaklar.

Türk-İş'ten Türk Metal ve Petrol-İş, Hak-İş'ten Hizmet-İş, DISK'ten Lastik-İş el ele versinler. Kulüp yönetimine de sendikacılar, örneğin Lastik-İş Genel Başkanı Abdullah Karacan başkan olabilir.

Şirket kurulur. Sendikalar tüzel

kişilik olarak, sendika üyesi işçiler gerçek kişiler olarak bu şirketin ortağı olurlar. 5 TL her işçiden kesilsin gibi zorlama konulara da gerek yok. Kocaelispor'a destek, toplu sözleşmelere bir madde olarak girer.

İşçi başına ayda 1 TL kesilsin. Sözleşmede hüküm koysun, işverenler işçiler adına bu parayı, sezon başında bir defada peşin versin. Daha sonra, işçilerin ücretlerinden aylık 1 TL kesilir. Kocaelispor, bir anda bütün borçlarından kurtulacak kaynağı bulur.

Bu sezon 3. Lig'e düştük. En iyimser yaklaşımla, Süper Lig'e çıkmak için, bu yıldan sonra iki yıl var. Biz bir yıl daha uzatalım. Gelecek yıl 3. Lig'de, -hadi bu kadarı ayıptır diyorsanız- bir sonraki yıl Bank Asya'da biraz duralım. Soluklanalım. Futbolcu yetiştirelim. Üç yıl sonra bomba gibi Süper Lig'e dönelim.

Hem güçlü, iddialı bir takım kurar, hem Kocaelispor'u kârlı bir şirket haline getiririz. Ortağı işçiler, sendikacılar, üç yıl sonra bu kulüp-ten kâr payı almaya bile başlarlar.

Top yere vurdu. Daha aşağısı yok. Artık zıplama, yükselme zamanıdır. Bu iş, ciddi adamlarla, güvenilir insanlarla yapılabilir. Bu kentte potansiyel güç var. Örgütlü çalışanların müthiş bir gücü var."

TÜRKİYE ALTLI ÜSTLÜ BÜYÜYOR Yoksulluk kader olamaz

DISK'in araştırmasına göre, Türkiye'de işsiz sayısı, aileleriyle birlikte, Yunanistan'ın toplam nüfusuna yaklaşmış. Araştırma, işsiz sayısını 2.6 milyon, aileleriyle birlikte 10 milyon olarak belirliyor. İş aramaktan toptan vazgeçenlerin sayısında da ciddi bir artış olmuş. "Geniş tanımlı işsizlik" açısından bakarsak, durum daha feci. Türkiye İstatistik Kurumu'nun tanımına göre işsiz sayılmayan 2 milyon kişi de dahil edildiğinde, işsiz sayısı 5.5 milyona, işsizlik oranı da yüzde 20'ye varıyor...

Yani, "dışarıda" bir açlar ordusu var, her bir çalışanın yedeği bol miktarda var, herkes haddini bilir, işine şükretsin, hak hukuk filan aramasın...

"Dışarı" öyle olduğu için "içerisi" de korkunç durumda. Ya da tam tersi. Türkiye'de çalışma koşulları, yer yer cehennemi, genellikle arafı, ancak ayakta kalabilme, tutunabilme ihtimalini vaat ediyor. Akşam gazetesinin OECD verileriyle CNBC'den aktardığı bir ara-

tırmaya göre, Türkiye, haftalık çalışma saatleri açısından dünyada üçüncü sırada. Singapur 46.6 saatle birinci, Güney Kore 46 saatle ikinci, Türkiye'nin ortalaması haftada 45 saat.

Yani, memlekette dört kişinin işini bir kişi yapıyor, üç kişi aç doluyor. İş sahibi o vatandaş da en iyi ihtimalle yoksulluk sınırında. Türkiye Kamu-Sen'in geçen ay açıkladığı verilere göre, dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı 2.936 lira, çalışan tek kişi için bu rakam 1.463 lira. Rapora göre, "ortalama ücretle geçinen bir memur ailesinin ulaşım, sağlık, eğitim, haberleşme, giyim gibi diğer zorunlu ihtiyaçlarını karşılaması için maaşından geriye yalnızca 170 TL kalıyormuş".

Çalışanın hali bu, dışarıda bir açlar ordusu.

Forbes dergisinin "En zengin 100 Türk" listesine göre, bu 100 yüzüzün toplam servetinin yüzde 55 arttığını, dolar milyarderi sayısının 28'e çıktığını daha önce hatırlatmış mıydık?

Jean-Paul Sartre: Tarihin Sorumluluğunu Almak

Hazırlayan: Zeynep Dilek ve Gaye Çankaya, 192 s.

Tarihin Sorumluluğunu Almak, Sartre'in geç dönem eserlerini tartışan yazarları bir araya getiriyor. Ülkemizde de meredeyse yirmi yıldır boyunca büyük bir ilgiyle okunmuş modern bir felsefi esere, özgün bir felsefi inceleme. Ömer B. Albayrak, Gaye Çankaya, Devrim Çetinkaya, Zeynep Dilek, Francis Jamison, Michel Kail, Ali Şenol, Richard Sobel ve Yusuf Yıldırım'ın makaleleriyle.

Ayşegül Sabuktay Devletin Yasal Olmayan Faaliyetleri Susurluk Olayı'na Hukuk-Siyaset Kuramından Bakış

Tarih Toplum Felsefe, 168 s.

Devletin hukuki sınırlar içinde faaliyet gösterip göstermediği tartışması ister istemez devlete ve hukuka ilişkin öncüllere yansır. Kitabın katkısı, bu tip olaylara nasıl bakılabileceği konusunda, hukuk-siyaset kuramından beslenerek farklı yaklaşımları ortaya koyması. Susurluk Olayı'nda bahsedilen İTEM'e ve devletin uygulanan diğer faaliyetlerine kuramsal alandan bakmak, belki de somut olarak kuramla (ki bu haliyle devlet hakkında düşünmek için bir yol aradığı olarak görülebilir) bu çalışmada.

Donna J. Haraway Başka Yer

Metis Seçkileri, Haz. ve Çeviri: Güçel Pınar, 376 s.

İnsani olan ile insani olmayan, organik olan ile teknolojik olan, tarih ile mit, doğa ile kültürü beklenmedik şekillerde bir araya getiren, böylece türler arasındaki sınırları ve hiyerarşik mesafeleri sorunsallaştıran figürlerle karşılaşacağınız bu kitapta: Siborglar, primatlar, yolday türler, mütevacı tanrı, Omikron™, DışAdam(ı)... Bir yandan kimliklerin köklüğünü, tarihin olumsuzluğunu, anlatıların parçalanmışlığını vurgulayan, diğer yandan sürekli nesnelliliğe imkânlarını araştıran Haraway, her bilgilerin "konumlu bilgi" olduğunu hatırlatıyor.

Elif Köksal Katmandu'da Ev Hali

Metis Edebiyat | Geli-Avi, 224 s.

"1997-2008 arası Nepal'in başkenti Katmandu'da yaşadım. Dünyanın tek Hindu kralığının son on yılına, Nepal'in iç savaşına denk geldim. Sonunda Mao-cu gerillalar Kral'ı devirdi. Yeni cumhuriyetin ilk yıllarını gördüm. Günlük hayat Katmandu'da yine günlük hayatı. Ama 'Beni yaz' diyen o kadar farklı şeyler vardı ki, sonunda bu kitabı yazdım."

metis

Geli Dağıtım PUNT

CİHAN TUĞAL'LA AKP'NİN "PASİF DEVRİMİ" ÜZERİNE

Kutsallaştırılmış liberalizm

Malûm, AKP en son Refah ve Fazilet partilerinde vücut bulan "Millî Görüş" gömleğini çıkardı ve iktidar oldu. 1990'ların ortalarında Refah'ı iktidara taşıyan o gömleğin bir yüzünde İslâmcılık, öbür yüzünde "Adil Düzen" yazıyordu. Yeni gömlekte ise İslâmcılığın yerini muhafazakârlık, "Adil Düzen" in yerini neoliberalizm aldı. Ve bugün, Cihan Tuğal'ın deyişiyle, "kısmî bir İslâmîleşmeye koşturularak, derin bir kapitalistleşme yaşamaktayız. Önümüzdeki paradoks şu ki, bu kapitalistleşmenin ana mimarı eski İslâmcılar. Üstelik, bu kapitalistleşmeyi başka kimsenin yapamayacağı kadar halka benimsetmiş durumdadılar." Bu kısmî İslâmîleşmenin ve derin kapitalistleşmenin adı, AKP lisanında "muhafazakâr demokratlık". Kraldan fazla kralcılara göre ise "bu bir devrim" –olumlu anlamda tabii. Müesses nizamın bekçilerine göre de bir devrim bu, ama "karşı devrim". Onların meselesi kapitalizm değil elbette, iktidarlarının meşruiyet zemini olan kerameti kendinden menkul bir laiklik. Türkiye'de bir dönüşüm olduğuna kuşku yok. Ama bunun nasıl bir "devrim" olduğunu görebilmek için sağdan değil soldan, yani dışarıdan değil içeriden, yukarıdan değil aşağıdan bakmak gerekiyor. Cihan Tuğal da öyle yapıyor, merkez-çevre şablonu gibi Amerikan sosyolojisinin cambazlıklarıyla değil, Gramsci'nin sınıfsal-siyasal kavramlarıyla bakıyor. "Pasif Devrim" adlı kitabını bu kavramsal çerçeve ile 2000-2002 ve 2006 yıllarında İslâmî hareketin atardamarlarından Sultanbeyli'de yaşayarak edindiği deneyimin ışığında kaleme alan Cihan Tuğal'ı dinliyoruz...

Kitabınızda ("Passive Revolution– Absorbing The Islamic Challenge To Capitalism" / "Pasif Devrim –Kapitalizme İslâmî Meydan Okumanın Soğutulması") 2000 yılında Fethullah Gülen cemaatini "Baticı" bularak uzak duran, kendini anti-kapitalist, devlet ve milliyetçilik karşıtı olarak tanımlayan Yasin'in altı yıl sonra neredeyse bambaşka bir karaktere dönüştüğünü anlatıyorsunuz. Yasin'in hızlı değişimi bize neleri anlatıyor?

Cihan Tuğal: Sultanbeyli'de Yasin özelinde konuştuğumuz durum, aslında –eski radikaller arasında– çok genel. Sadece Yasin gibi esnaflarda değil, aynı değişim öğretmenlerde de, yerel siyasetçilerde de görülüyor. 2000 yılında Sultanbeyli'ye yerleştiğimde ilk tanıştığım

kişilerden biriydi Yasin. Çok sert ve kızgındı; özellikle de devlete, ABD'ye, İsrail'e, sermaye sınıfına çok sert karşı çıkıyordu. Kürtlere yapılanlara çok tepkiliydi. "Kürt halkının çektiği zulümler" diye başlayarak iki saat konuştu.

Yasin köken olarak nereli?

Kuzeydoğu Anadolu'dan, köken olarak da Türk. Milliyetçi bir sülâleden geliyor. O ve çevresi koparak Refahçı olmuş. MSP geleneğinin içinde de zaten çok ciddi bir milliyetçilik var. Fakat Yasin oradan da kopmuş. Bunda Suudi Arabistan'a gidip gelmesinin, radikal akımların da etkisi var. Esnaf, emlakçılık yapıyor, elbette kâr ediyor, ama doğrudan kâr için çalışmayı reddediyordu. En azından kendi iddiası "yaptığı her şeyi Allah için yapmak". Muhtemelen 2000

öncesinde illegal bir İslâmî örgüt üyeliği var, ama bana hiçbir zaman söylemedi. Benim tanıştığım dönemde ise böyle bir şey olmadığını düşünüyorum. Görüştüğüm kişiler arasında eski örgütlülüklerini söyleyenler de, saklayanlar da oldu. Örgütlü olmayanlarda, mesela öğretmenler ve esnaflarda ağ türü ilişkiler vardı. Radikalizm örgütler tarafından değil de, bu ağ ilişkileriyle yeniden üretiliyordu. Radikalizmin çok yaşayamamasının nedeni de bu: Dönemin Fazilet Partisi'nden çok daha radikal insanlar vardı, ama radikallikleri hiçbir örgütlülüğe denk düşmüyordu.

Sözünü ettiğiniz öfke ve sertlik genelleştirilebilir bir ruh hali miydi?

Kitapta Sultanbeyli'yi anlatsam da, asıl olarak radikallerin hikâyesine odaklanıyorum. Onlar da Sultanbeyli'ye genellenebilecek insanlar değil. Parti ve cemaat üzerinde diğerlerine nazaran çok daha büyük etkileri var. 2000-2002 arasında, radikaller ilçede etkili bir azınlıktı diyebiliriz.

O dönemde çoğunlukta olan hangi kesimdi?

Fazilet Partisi çizgisiydi. Onlar Yasin ve benzerlerinin geçirdiği kadar büyük bir değişim yaşamadılar. Genel çizgi de "kapitalizme karşıyız, komünizme, laik devlete karşıyız" diyordu, ama o çoğunluktan "Kürt halkına yapılan zulüm" gibi laflar duyamazdınız.

Kapitalizm karşıtlığı çoğunluğun benimsediği bir söylem miydi?

Laf olarak mevcuttu. "Bu ne demek" diye sorduğunuzda net bir şey çıkmıyordu. Yasin ise daha ayrıntılı açıklamalar yapıyordu. Çoğunluk daha ziyade "Özavârî kapitalizme karşıyız" düşüncesini kastediyordu; yani "karma ekonomi olsun, sınıflararası denge gözetilsin, özel mülkiyet yok edilmesin ama kontrol altında tutulsun, serbest teşebbüs de olsun" diye düşünüyorlardı.

Karşı oldukları, serbest piyasa kapitalizmiydi.

Yasin'in altı senedeki değişiminin ana hatları nelerdi?

Üç açıdan değişim var: Kapitalizm, Kürt meselesi ve devlet konularında. "Biz devlete fazla küfrettik" diyordu artık 2006'da. "Bu büyük bir hataydı. Müslüman Kardeşler gibi özendiğimiz hareketler bir devlet kuramıyor, oysa bizimkiler devleti aldı" diye düşünüyordu. AKP'yi "bizimkiler" olarak görüyor. "Bizim devletimiz de buna açık, Müslümanları koruyan bir devlet, Mısır'a benzeriyor. Zamanında bunu yeterince anlayamadık" diyor. Mısır devleti - Türk devleti ve Mısırlı İslâmcılar - Türk İslâmcılar olarak baktığında, "biz iki açıdan da üstünüz" argümanı şekillenmişti. "Meğer dünya çapında Müslümanların temsilcisi bizmişiz, lider biz olmalıyız, devletimiz AKP'yi içererek bunu gösterdi. AKP de bu esnekliği göstererek Müslüman Kardeşler'den çok daha zeki olduğunu ortaya koydu. Şimdi zaten onlar bizi taklit ediyor" noktasına gelmişti. "Sonuçta, Müslümanları dünyada devlet ve asker savunacak. Alttan hareketlerle bu işi yapamazsın, bu iş devletle olacak, zamanında onu yıpratmamız yanlış" diyordu artık. Kapitalizm için ise "mükemmel bir sistem olmayabilir, ama insanın fıtratı budur, ona uygun bir sistem. Zamanında gereksiz hayal kurduk" diyorlardı. Bunu öğretmenler çok güzel ifade etti: "O zamanlar çok köylü kafasıyla düşünüyorduk. Her şey imece usulü olacak diyorduk. Komünizme de, kapitalizme de karşıydık, ama komünistler gibi düşünüyorduk aslında. Yanlış yaptığımızı anladık bugün."

Kapitalizm için "yanılmışız" dedirten değişiklik neydi? AKP iktidarıyla beraber bir zenginleşme mi yaşadılar?

Oyunun kuralları kabul etmek bu biraz. Aslında, 1970'lerden beri yavaş bir zenginleşme var. Özal bunun kapılarını aralıyor, AKP de iyice açıyor. '80'lerde hem devlete hem kapitalizme karşı çok radikal olan bir esnaf, '90'larda sadece devlete karşı olmaya devam ediyor. O dönemde, ticaretle haşır neşir olmuş, kazıklamay, kazıklanmayı, ticaretin kodlarını çözmüş, "piyasanın kendi gerçekleri var" noktasına gelmiş. "Faize karşıydık ama, bizim çalıştığımız bankalar 'faiz uygulamıyoruz' diyerek faizin daha beterini uyguladılar. İslâm adı altında milleti kazıklıyorlardı, serbest piyasadan uzak duracağız diye daha beterini yapıyorlardı" diye anlatıyorlardı. Bu durum esnaf bazında daha anlaşılır, ama iş öğretmenlere gelince, büyük bir zenginleşme olmadığını görüyoruz. Ancak o öğretmenler enformel bazı işlerin içinde olup bunu benden saklıyor olabilirler. Onlar açısından, paranın tadına varmak olmasa bile, AKP'nin etkisiyle iktidarın tadına varmak ve ilk defa Meclis ve devletle kendini bütün hissetmek söz konusuydu. "Bugün zengin olmaya bilirim ama, bu daha haklı bir sistem; ben yaşasam bile belki çocuklarım

daha müreffeh yaşayacak. AKP iktidarda kaldığı sürece bu mümkün" diye düşünüyorlardı. "Şu ana kadar Türkiye'de piyasa kapitalizmi demokratik olmayan biçimde uygulanıyordu" çizgisine gelmişlerdi. "İslâmcılar" -bu terim artık bırakılıyor- daha doğrusu "muhafazakâr

AKP asıl olarak milliyetçi bir parti. Bunun içine ABD'cilik, AB'cilik, İslâm enternasyonalizmi, yani ümmetçilik yedirilmiş durumda. Şer'i hukuktan bazı noktaları laik hukukun içine sokmak isterler, ama yapamazlarsa uykuları kaçmaz.

Cihan Tuğal

"Pasif Devrim -Kapitalizme İslâmî Meydan Okumanın Soğurulması" adlı kitabı Stanford Üniversitesi Yayınları'ndan çıkan Cihan Tuğal'ın doktora tezi "Türkiye'de Kent Yoksulları Arasında İslamcılık: Gündelik Politik etkileşimde Din, Mekan ve Sınıf" başlığını taşıyor. New Left Review ve Birikim dergilerinde makaleleri yayınlanan Tuğal halen Stanford Üniversitesi'nde öğretim görevlisi.

lar dışlanarak uygulanıyordu" diye düşünüyorlar. Zenginleşmeyenler de sistemi sahipleniyor. 2006'da Sultanbeyli'ye döndüğümde, artık çok net biçimde AKP destekleniyordu. İki koldan anlatayım. Biri, genele uymayan radikaller; ikincisi, Fazilet Partisi etkisindeki işçi tabanı. Sonuçta, Sultanbeyli tabanı çoğunlukla inşaat ve tekstil işçileri ya da sokak satıcıları gibi enformel işçilerden oluşuyor. İkinci çizginin kapitalizm algısı,

"kontrollü olsun, serbest piyasa olmasın, mülk devlet tarafından sınırlansın" noktasından "her şey serbest piyasadır" geldi.

Beş senede bu nasıl oldu?

Bunun siyasî arka planı var. Kapitalizm konusundaki fikirleri belki beş senede değişiyor, ama bunun siyasî hazırlığı 1970'lerden beri liderliğini kabul ettiren MSP-Refah-Fazilet çizgisinden geliyor. Buradan gelen liderlere güven sonsuza yakın. İşçiler güvendikleri siyasetçilerin çoğunun blok halinde AKP'ye geçmesinden dolayı rahatlıkla Saadet'ten ayrılabilirler. Onların değişen çizgisinin taban üzerinde büyük etkisi var.

Saadet Partisi kapatılıp yerine AKP kurulsa, tabanın bu "yeni" partiyi benimsemesi daha kolay anlaşılır. Ama Saadet dururken, tabanın büyük çoğunluğunun AKP'ye geçmesini nasıl açıklıyorsunuz? Saadet Partisi artık o tabanın gözünde neyi temsil ediyor?

Saadet Partisi, kısaca, kaybeden stratejiyi temsil ediyor. Sokak satıcılığı, pazarcılık da yapan işçilerden biri şöyle bir metafor kullandı: "Bizim karşımıza sürekli dağ çıkıyordu, biz de Refah'la, Fazilet'le tepesine tırmanıp dağı aşmaya çalışıyorduk; Saadet hâlâ aşmaya çalışıyor. Oysa, AKP etrafından dolaşıyor." Ancak, bu her şeyi kabullenme süreci de değil. Altta "bir gün İslâm devleti kurulur mu?" diye yanan bir köz var.

Saadet'te kalanlar sınıfsal açıdan kimler?

Sultanbeyli, İstanbul'da Saadet'in hâlâ en güçlü olduğu yer. Sınıfı burada hem meslekî-ekonomik hem de eğitim durumu açısından düşünelim. İki anlamda da Saadet en alttakileri temsil ediyor. İlçedeki yönetim kadrosunda iki-üç işadama görüyoruz, ama çoğunluk işçiler ya da seyyar satıcılar. Ezici çoğunluk ilk ve ortaokul mezunu. Böyle bir sınıfsal yapıya da yaşandı. Ama üst kadrolarda üniversite mezunları, işadamları da var.

AKP'nin sınıfsal adaletsizliği hâlâ sorun eden bir kesimi de içselleştirebildiğini söylüyorsunuz...

Evet, öyle bir sübap var. "İslâmcıysanız Saadetçi olmanıza gerek yok, biz de uy-

RADİKAL İSLAMCILAR NEREDEN NEREYE GELDİ?

Yasin'in dönüşümü

Yasin'le 2000'de ilk tanıştırdığımda, kırk yaşında eski radikal İslâmcı bir esnaftı. 1990'larda, yaşadığı fakir ilçe'deki İslâmcı sokak hareketinin önderlerindendi. (...) Düzenli olarak gayriresmî, radikal camilerde cuma namazlarına giderdi. (...) Ortakları ve müşterileriyle namaz kıları. Ortakları ve arkadaşları gibi, o da fazla teslimiyetçi, korkak, bir derece milliyetçi ve devlete karşı itaatkâr bulduğu Fazilet Partisi'ni desteklemezdi. Küresel İslâm birliğine yürekten bağlıydı ve Türk ulus-devletini ayak bağı görürdü.

Mahallesine ilk gittiğinde Yasin'e ilçede çok sayıda Nurcu öğrenci olduğunu duyduğumu söyledim. Buna kahkahalarla güldü ve "İslâmcıların bu kadar kuvvetli olduğu bir bölgede nasıl Nurcular olabilir?" dedi. Devlet yanlısı, Türk milliyetçisi, Batıcı ve kapitalist bir İslâmî grubun Sul-

tanbeyli'de barınabileceğini ancak benim gibi yabancılar düşünebilirdi. (...)

Yasin'i 2006'da tekrar ziyaret ettiğimde, Nurcuların seminerlerine katılmaya başlamıştı. Bana onların "muntazam" çalışan yegâne İslâmcı hareket olduklarını ve bu sayede uzun vadede ayakta kalacaklarını anlattı. (...) Yasin artık radikal, gayriresmî camilere gitmiyor ve "Çatışma ortamları iyi değil. Akılsız olmamız lâzım. Toplumun her kesimi için en iyisi bu" diyordu. Artık işyerinin kapısında ayakta kalıyor, namazlarını işyerinde değil, camide kılıyordu. (...) Eylemlerle geçen bir önceki on yılı pişmanlıkla anıyor ve şöyle diyor: "O zamanlar sistem karşıtı bir hareket vardı, ama sahici bir içeriği yoktu. İlim ve ırfa dayanmıyordu. Şimdi Müslümanlar çok daha muntazam düşünüyor. Ufukları daha geniş. Başkalarının hakkına saygı göstermeyi de öğrendiler. İslâm'ı zorla kabul ettirmek zaten doğru değil. Bütün bunları öğrendiler ve ülkeyi idare edebilmek için daha iyi bir konuma geldiler."

gunuz" mesajı veriyor. Partinin içinde hâlâ İslâmcılar, kapitalist olmayan bir ekonomi düşünü canlı tutanlar var, ama azınlıklar. İşçilerin dönüşümü, eski radikal esnaf ve öğretmenlerinki kadar keskin değil. İşçilerde serbest piyasa kapitalizmine itiraz hâlâ mevcut. Radikaller değişim yönünde otuz adım attıysa, işçiler üç adım attı.

AKP'nin parti programında işçilere ve çalışanlara referans yok, küçük-orta esnafın, KOBİ'lerin geliştirilmesi vurgulanıyor...

Evet, adil düzen söylemi buharlaşmış durumda. Bu durum yavaş yavaş Fazilet Partisi'nde başlamıştı. Bu bir alışma süreciydi. O ara aşamadan sonra, şimdi tam serbest piyasa söylemine geçildi.

Kitabınızın ana eksenini oluşturan "pasif devrim"i tanımlar mısınız?

Bir ülkede ciddi bir devrimci mobilizasyon oluyor. Bu mobilizasyon öldürülüyor ya da yok edilemiyor. Tam tersine, devlet, kurumsal ve sınıfsal açıdan varolan iktidar yapılarının içine soğuruluyor. Sonuçta, bir dönüşüm olsa da, esasen varolan yapılar güçlendiriliyor. Hiç dönüşüm olmasa, zaten karşı devrim olur. Burada güçlenen nedir? Piyasa kapitalizmi ve millî Türk devleti -hatta laik sıfatını bile kullanabiliriz. Hangi mobilizasyonların soğurulmasından bahsediyorum? İslâm Türkiye'de hiçbir zaman çok güçlü bir "iç tehdit" olmadı. Asıl tehdit İran devrimiydi. Son otuz senede yaşananların çoğu, yarı açık yarı kapalı, İran korkusuyla yaşandı. Bu korku yer yer irrasyonel; laik kesimlerin bir kısmında daha da abartıldı. Ama İran devriminin ihracı her zaman bir tehditti. İç cephede de yer yer Refah Partisi'nin dışında kalan, yer yer içine sızan devrimci çevreler vardı. Bunlar Refah'ı her zaman radikalize ettiler. Ancak, Türkiye'de devrimci bir kitle organizasyonu olmadı. Devrimciler tarafından etkilenen RP yer yer sistemi destabilize eden bir durum yarattı, ama İslâm devrimi ufukta değildi. Bu destabilizasyona karşı darbeler yaşandı, ABD ve AB devreye girdi. Bu mobilizasyon yok edil-

AKP'nin iki yüzü: 4x4 jipli kadınlar, tesettür defileleri ve iftar çadırları...

mek yerine, yeni bir parti vasıtasıyla devlet ve sermaye sınıfının içine sokuldu. Genel devrimden farkı net: İslâm devrimi yaşanmadı. Karşı devrimden farkı ise, ciddi bir dönüşümün yaşanmış, Türkiye'nin İslâmileşmiş olması ve büyük ihtimalle de bu yönde devam edecek olması. Ama bu İslâmleşme, İslâm devleti anlamına gelmeyecek. Sermaye sınıfının daha kapalı bir sınıftan, yarı statü grubu - yarı sınıf türü bir yapıdan daha açık bir sermaye sınıfına dönüşmesi, o anlamda burjuvazinin daha büyük bir güç kazanması söz konusu. Bazı çevrelerde bu bir burjuva devrimi olarak pazarlandı. Bu bir burjuva devrimi değildi, Türkiye'de burjuvazi zaten

güçlüydü. Pasif devrim sayesinde sadece saflarını genişletti, bürokrasiye karşı güçlendi, ama bürokrasi de yok edilmedi. Bu iki güç el ele ilerledi. İşin içinde polis de var, muhafazakâr sivil bürokrasi de var. Laik bürokrasinin güç kaybetmesi, bürokratik iktidarın Türkiye'den buharlaşıp gittiği anlamına gelmiyor. Kapitalist devlette bürokrasi hiçbir zaman tablonun dışında, ikincil bir unsur değildir. Bu anlamda pasif devrim, bir burjuva devrimi değildir. Bir de, pasif devrimi yukarıdan devrimden ayırmak gerekiyor. Pasif devrimde sivil toplum ile siyasî toplum ve devlet koordine çalışıyor. Sivil toplum ve siyasî toplum Türkiye'de çok güçlü. Yani bu durum devlet elitlerinin komplosu değil.

Burjuva devrimi değil ama, burjuva bakış açısının alt sınıflara benimsetilmesinde çok başarılı oldu; giderek yoksullaşan çalışanların borsaya bakıp "ekonomi iyiye gidiyor, Türkiye büyüyor" demesi gibi...

Evet, kesinlikle. Geniş kitleler için ekonominin "şeyleştirilmesi" söz konusu. Bu, iktidar açısından bir başarı. Burjuvazinin ideolojik hegemonyası mutlaka kuruluyor. Ama klasik anlamdaki "burjuva devrimi" kurgusunun maalesef en ciddi çevrelerde dilendirildiğini görüyoruz. Diyolar ki, "aristokratik iktidar vardı, 2002'den 2007'ye olan süreçte burjuvazi gelip bunu devirdi. Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı ile burjuva devrimi kemale erdi". Yok böyle bir şey. Burjuvazinin bir kanadı zaten çok güçlüydü. TUSİAD düşmüş falan değil. Sa-

Pasif devrim sayesinde burjuvazi saflarını genişletti, bürokrasiye karşı güçlendi, ama bürokrasi de yok edilmedi. Bu iki güç el ele ilerledi. İşin içinde polis de var, muhafazakâr sivil bürokrasi de.

dece, MÜSİAD da işin içine katıldı. Türkiye'deki mücadele burjuvazinin içindiydi. Burjuvazi aristokrasiye karşı savaşıyordu. Burjuvazinin daha liberal ve dışarıya dönük kanadı, yeniyetme burjuvalarla gücünü birleştirerek kapalı olan burjuvaziye altetmiş oldu.

'90'larda "organik krizin" ortaya çıkışından bahsediyorsunuz. Gramsci'ci bir açıdan, "Refah Partisi sivil ve siyasî toplumu birleştirdi, ama devletle bir kopma gerçekleştirdi" diyorsunuz. AKP bu dönemde nasıl ortaya çıktı?

Yine "dağ" meselesine geliyoruz. Sivil ve siyasî toplum Refah tarafından birbirine çok iyi eklemlendi, fakat hiçbir zaman devlete sızamadılar. Bir yandan da Fethullah Gülen örneğini görüyorlardı: Başka stratejilerle, biraz daha Amerikan modeliyle devlete sızabiliyordu. Oysa Refah geleneği ne askere, ne de polise girebildi. Meclis'e girip atıldılar. Devlete giremediler. Malûm, bir Cezayir örneği mevcut. Savaş başlatsalar, ya acı bir şekilde yenilecekler ya da on sene kanlı bir içsavaş sürecekti. Onun sonucunda da yenilmeleri daha büyük ihtimal. Karşılarında Fransız desteğinde Cezayir ordusu değil, ABD desteğinde bir Türk or-

dusu var. Cezayir örneği başarılı olsa belki daha cesur olabilirlerdi.

Türkiye’de kayda değer bir silahlı İslâmî örgütlenme olmadı, değil mi?

Bir dönem tabanda silah alımının yaygınlaştığı biliniyor. Bunlar Kalashnikov türü silahlar değil de, piyasada bulunan av tüfekleri gibi. ‘95-‘96 yıllarında Türkiye’de bu tür silahlarda patlama yaşıyor. O dönemki laik spekülasyon, belki komplo teorisi, belki gerçek, bir hazırlık olduğu yönünde. Ama bu hiçbir zaman, partinin üst kademelerinin sahiplendiği bir projeye dönüşmüyor. Ancak, bu yapılabilir; illâ Hizbullah’ın ya da benzeri bir örgütün yapması gerekmiyordu. Refah göz yumsaydı, el altından destek verseydi, iç savaş başlardı. Bu, işin devlet boyutu. Bir de kapitalizm boyutu var mutlaka. Sermaye hareketi ‘90’larda artık KOBİ’likten çıkıp gözünü biraz daha dünya pazarına dikti. Büyük sermayedarlar oluştu. İlk işaretler Refah Partisi’nin 1991 programının muğlaklığında görülüyor. 1994’e gelindiğinde, adil düzen ve anti-kapitalist öğeler artık programdan iyice ayıklanıyor.

Bugünün AKP’sini nasıl tanımlarsınız, temel özellikleri neler?

Ekonomik kriz bugün işi çok karıştırıyor, 2008’den bakarsak daha rahat konuşuruz. O tarih itibarıyla, AKP Türkiye’nin en serbest piyasacı partisi. Asıl olarak milliyetçi bir parti. Fakat bunun içine ABD’cilik, AB’cilik ve İslâm enternasyonalizmi, yani ümmetçilik yedirilmiş durumda. Ancak, aslen Türk milliyetçisi. Bir yandan da muhafazakâr-seküler diyebiliriz. Laik devletin genel parametrelerini korumak isteyen, din devleti hevesi olmayan, ama zina tartışmasında olduğu gibi, şer’i hukuktan bazı noktaları laik hukukun için sokmak isteyen bir parti. Ama bu da öncelikleri değil, yapamazlarsa uykuları kaçmaz.

Partinin en çok sahiplendiği, vurgula-

Liberal demokrasi, düşmanlarına karşı her zaman yarı-yasal yöntemlerle savaşmış bir rejim biçimidir. ABD liberalizmi düşmanlarını dışarıda görür. Türk tipi liberaller solu, Kürt siyasî hareketini ve Kemalistleri düşman görüyor.

dığı özellik “demokratlık”. Nasıl bir demokrasi anlayışı var?

Bu bayağı karanlık bir mesele. Parti tabanında liberal demokrasi fikrinin genel kabul gördüğünü söyleyebiliriz. 2000 yılında, sadece askeri tasfiye etmek için demokrasi isteniyordu. 2006’da yaptığım görüşmelerde, daha içselleştirilmiş bir çoğulculuk vurgusu var. “Biz de, onlar da yaşasın”, “mini eteklere eskiden olduğu kadar tepki duymuyorum” şeklinde bir yumuşama, çoğulculuğu kabul etme var. Fakat bu çok karmaşık bir süreç; İslâmcıların da, laiklerin de duymak

istemeyeceği boyutları var. Laikler bu konunun içselleştirilmiş olduğunu duymak istemezler. İslâmcıların ve liberallerin duymak istemeyecekleri durumsa, liberal demokrasiyi değil, Türk tipi liberal demokrasiyi içselleştirmeleri.

Bu ne anlama geliyor?

Bazı kesimleri, özellikle de demokrasi düşmanı olarak gördükleri kesimleri, karanlık yöntemlerle halletmeyi meşru görüyorlar. Zamanında, Türk tipi liberal demokrasinin düşmanları Kürtler, İslâmcılar ve solculardı. Bunları ortadan kaldırmak ya da marjinalize etmek için her türlü kanlı ya da kansasız, ama karanlık yöntem meşruydur. Şimdi AKP tarafı muhafazakârlar ve liberaller düşman olarak solu, Kürt siyasî hareketini ve Kemalistleri görüyorlar.

Askerin tasfiyesinden anlaşılan ne? Askeri tamamen siyasetin dışına çekecek bir yapılanma mı, yoksa kendilerine daha yakın zihniyette bir ordu mu arzu ediliyor?

Tabii ki böyle bir özlem olabilir. Öyle bir şey 2000’de pek gerçekçi değildi; şimdi belki daha gerçekçi.

Askeri siyaset dışına itmenin dışında demokrasiye dair parametreler neler? Parlamenter demokrasinin dahi en temel özellikleriyle bağdaşmayan bütün yasa ve kurumlar yerli yerinde duruyor. AKP’nin kendi parti tüzüğü son derece otoriter; partiler yasası, seçim yasası, yüzde 10 baraj aynen berdevam... Kuvvetler ayrımı problemleri duruyor. Hatta Terörle Mücadele Kanunu, Polis Salahiyet Kanunu, YÖK kanunundaki ekler gibi bir çok anti-demokratik yasa çıkarılıyor...

Bu noktaları onlar nasıl görüyor, ona bakalım. Entelektüellerin de etkisiyle, “bu ülkede bir sürü demokrasi düşmanı var, onları kontrol etmek için bu araçları kullanmalıyız” diye bakıyorlar.

Bu açıdan Kemalistlerden bir farkları

AKP’NİN BATICILIĞI NASIL KABUL GÖRDÜ?

Tersine komplo teorileri

İslâmcı eylemciler, AKP’nin açıkça Batı yanlısı politikalarını dinî ve milliyetçi açıklamalara dayanarak meşrulaştırıyorlardı. En hararetli Batı karşıtları bile duruşlarını değiştirmişti. Kalabalık bir cuma namazından önce, Kâmil (ilçenin üçüncü büyük camii), beş yıl önceki Batı karşıtı söylemleriyle ünlü imamı hutbesinde şöyle dedi: “Vasat ümmet olmayı öğrenmemiz gerekiyor. Bu da orta yolu bulup itidal sahibi olmamızı gerektiriyor. İslâm, orta yolun dinidir. İfrat ve tefrit arasındaki dindir. Siyasî tartışmalarda söylenenlerin ortalamasını alın ve en iyi fikri bulun. Örnek bir Müslüman olmak için iş hayatınızla dinî hayatınızı dengeleyin. Bu dünyanın zevklerinden mahrum kalmamalısınız, ama onların peşinden asırlığa da kaçmamalısınız. İslâm’daki ideal siyasî çizgi böyledir. Asırlıklık arasında köprü olmamız lâzım. Bütün devletlerin aracı olarak güvendiği bir ulus ve devlet olmamız lâzım. Türkiye, Batı’yla İslâm arasında köprü olmalıdır.”

En radikal vaizler ve camiler bile merkeze kaymıştı. İslâm’ın küreselleşen dünyaya eklenmesini doğallaştırırken, (dinî) kapitalizmi de şöyle paralellikler kura-

rak doğallaştırıyordu Kâmil: İslâm nasıl Hristiyanlık ve Yahudilik’ten üstünse, dindar ve dengeli çalışma hayatı da hiç çalışmamak ve aşırı çalışmaktan üstündü. Nasıl İslâm, Yahudilik ve Hristiyanlık’tan doğal olarak farklıysa, AKP’nin aracı konumu da Batı emperyalizmi ve dinî fanatizmin asırlıklarından farklıydı.

Ancak İslâm’ı Batı’yla entegre olmaya dayalı ulusal projeye çekmek her zaman bu kadar kolay olmadı. AKP farklı kitlelere farklı mesajlar vermek zorunda kaldı. Sultanbeyli’deki çoğu destekçisi, AKP’nin gördüğü gibi ABD yanlısı olmadığına inanıyordu. AKP Büyük Ortadoğu Projesi’ni destekleyen başlıca hükümetlerden biriyken, kendi tabanında ABD karşıtı olduğu izlenimini başarıyla yarattı.

Yasin bir gün bana hükümetin ekonomik sicilini savunurken, o günkü ekonomik göstergelerden çok daha önemli olduğunu düşündüğü bir şeye dikkat çekti: “Bu hükümet Türkiye’de gelmiş geçmiş en yerel, en millî, en popüler, ezilenleri en çok savunan hükümet. Bakanlar Kurulu’na bak, hepsi halktan geliyor. Aynı zamanda en iyi dış politikaları uygulayanlar onlar. Bizi Irak’a girmekten Allah kurtardı. O hareket hükümetin en büyük hatasıydı. Ama belki orada bilmediğimiz bir iş vardı. Hükümet ABD’ye izin verdi ama, sonra önemli liderlerden biri ‘Meclis karar verecek’ dedi. Bu ‘kararın aleyhine oy

kullanın’ demekti... Eğer AKP yeterince millî olamıyorsa, sistem yüzündendir. Ne zaman bir parti millî çıkarlara göre davranırsa, hükümetten indiriyorlar. AKP bize en yakın parti, ama kendini gizlemek zorunda.”

Hükümeti savunan eski radikallere göre, ABD yanlısı dış politikalar böylece “tersine komplo teorileri”yle açıklanıyordu. Yasin AKP’yi millî olduğu için destekliyordu ve tersine komplo teorisi, partinin radikal İslâmcı olmasıyla alâkalı değildi. Bu onun bütün partileri İslâm’a iman dereceleriyle değerlendirdiği eski konumuyla kıyaslandığında, önemli bir değişiklikti. İslâm böylece milliyetçiliğin içine daha çok çekilmiş ve her ikisi de Batı’yla entegre olmaya dayalı ulusal projenin içine soğurulmuştu. Yasin’in ortağı buna daha dikkat çekici bir komplo ekledi: “Bugün tüm Müslümanlar Türkiye’den önderlik bekliyor. Halifeliğin merkezi Türkiye. İslâm’ın sancağı Topkapı Sarayı’nda. Müslümanlar ayaklandığında sancağı biz taşıyacağız. Ortadoğu’nun başında Türkiye var. ABD’nin Irak, İran ve Suriye’ye saldırması bir taktiye. Asıl hedef Türkiye. Türkiye’nin altını oyuyorlar ki saldırılsınlar. Diğer yandan sanki hedef biz değilmişiz gibi davranıyorlar.”

Çeviren: **Doğru Yurdesin**

(“Passive Revolution – Absorbing The Islamic Challenge to Capitalism”den kısaltarak)

yok diyebilir miyiz?

Bir anlamda. Kemalistlerin daha liberalize kanatları gibi. Bir yandan demokratikleşme istiyorlar, bir yandan da bunun kontrollü olmasını istiyorlar.

Demokratikleşmeden söz ederken tahayyül edilen ne?

Çok temel şeyler: İnsanların siyasette önünün açık olması, her şeyin açıkça ifade edilebilmesi, makûl sınırlar içinde her partinin ve organizasyonun kurulabilmesi, seçimlere katılabilmesi, Meclis'te her konunun açıkça konuşulabilmesi, askerî vesayetın kalkması, periyodik seçimler, Türkiye'nin darbe gölgesi altından artık çıkması gibi çok yeni olmayan şeyler. "Derin devletten kurtulalım" diyorlar, ama bu derin devlet gidiyor, yerine başka bir şey geliyor.

AB'nin asgari de olsa istediği sosyal politikalar ve sendika yasaları es geçiyor; hemen herkesin, AKP tabanının da karşı gelmesine rağmen, baraj ve santral projelerini devam ettiriyorlar; polis sayısı muazzam artırıldı... Genel olarak, örgütlenmeye karşı bir tahakküm tavrı yok mu?

Polis başlı başına bir mesele. Türkiye'de birçok mücadelenin yanında, bir de polis-asker mücadelesi var. Asker marjinalize ediliyor ama, onun yerine güç odağı haline gelen odaklar sadece sivil değil; başta da polis geliyor. Bu da tabanda hoş karşılanıyor. Bir de, unutmayalım ki, Avrupa siyasallaşmış, sendika geleneğinin çok güçlü olduğu bir coğrafya. AKP'nin liberal demokrasisi kesinlikle böyle bir liberal demokrasi değil. ABD gibi, sendikaların zayıf olduğu bir demokrasi özlemi duyuluyor.

Polis güçlendirilirken askerin tasfiye edilmek istenmesinin nedeni, ilkesel olmaktan ziyade, ordu içinde hâkim olma ihtimalinin zayıflığı mı?

Asker seçilmişlerin kontrolünde değil, ama polis hükümetin polisi diye görülüyor. Bu sadece AKP meselesi de değil. Türkiye'de bir liberalle konuştuğunuzda, "polis ne kadar kirli iş yapmışsa, ordu yüzünden yapmıştır, aslında bir özerkliği yoktur, yavaş yavaş hükümetin kontrolüne girdiği için sorun yok" diyecektir. Şu anki liberal ve AKP çizgisi bu. Ayrıca, liberal demokrasi gereğinden fazla yüceltiliyor, çünkü liberal demokrasi ve liberal siyaset çok da matah olmayan bir şeydir: Kendi düşmanlarına karşı her zaman yarı-yasal yöntemlerle savaşmış bir rejim biçimidir. İtalya'da da, Almanya'da, ABD'de de böyle. Dolayısıyla, neyi eleştirdiğimizin farkına varmamız lazım. Hatta daha ileri giderek şunu da söyleyebiliriz: Bugün liberalizmin dünyadaki öncüsü ABD'ye bakarsak, liberalizmin asıl düşmanlarının dışta olduğunu ve her türlü yöntemle bu düşmanlara karşı sürekli bir teyakkuz hali olduğunu görürüz. Yaşamakta ol-

duğumuz küresel savaşlar Bush rejimiyle özdeşleştirildi bir ara, ama bunun isabetsiz bir inanç olduğu liberallerin gözbebeği Obama'nın iktidara gelip Afganistan'daki savaş şiddetlendirmesiyle ortaya çıktı. Bizdeki durumun temel farkı ise, liberalizmin düşmanlarının iç düşmanlar olması. Alaturka liberalizmin Amerikan liberalizminden temel farkı bu. Türkiye'de her şey hâlâ İslamcı/laik tartışmasında yürüdüğü için, "bu insanlar İslamcı da onun için bu kötülükleri yapıyorlar" gibi bir vurgu var. Ben "hayır, mesele artık bu değil, liberal demokrat hâkimiyet kuruluyor ve nihayetinde liberalizm de böyle bir şey" diyorum.

Bu açıdan AKP'nin ANAP'tan farkı ne? AKP bazı açılardan ANAP'ın devamı niteliğinde, diğer açılardan da çok daha şiddetli bir ANAP. Çünkü kitle gücü çok daha fazla; "pasif devrim" kavramının esprisi de burada. ANAP böyle bir dev-

AKP'nin kitle gücü ANAP'tan çok daha fazla. ANAP da cemaatlerden destek alıyordu, ama bu kişisel bağlar artık bir kadro transferi halini aldı. Böylece Türk devleti artık iyice kutsallaştı. AKP ANAP'tan çok daha ezici ve rızaya dayalı.

rim değildi, koca bir mobilizasyon yoktu arkasında. Bu kadar doğallaştırma, dinleştirme, kutsallaştırma yoktu. Bugün, liberalizm bize kutsallaştırılarak geliyor. İllâ laiklik üzerinden eleştiri yapılacaksa, İslamcılık geleneğinin Türkiye'ye bir kötülüğü var denecekse, sorun burada. 1980'den 2008'e kadar ABD'de (kısa bir Clinton arasıyla) yaşanan Cumhuriyetçi hâkimiyet de böyle bir şey: Kutsallaştırılmış bir piyasa ve liberal devlet. ABD'de, Türkiye'ye benzer olarak üçte bir civarında köktendinci oy var. Cumhuriyetçi Parti düşünüldüğünde bu oran yarı yarıya, belki daha da fazla. ABD'de seçmenlerin büyük bir kesimi dinî kaygılarla oy veriyor; serbest piyasa, demokrasi dinî bir şekilde, kutsal olarak algılanıyor. Bu belki ANAP'ta da vardı, ANAP da cemaatlerden destek alıyordu. Turgut Özal

darbe öncesi MSP'den aday olmuştu, Nakşibendiydi. Ama bu kişisel bağlar artık bir kadro transferi, ciddi bir mobilizasyon ve devlet tarafına geçiş halini aldı. Böylece, Türk devleti artık iyice kutsallaştı. Bir anlamda, İkinci Cumhuriyet kurulmuş durumda. Ama bir yandan da kutsal bir Birinci Cumhuriyet sürüyor. Bu açıdan AKP, ANAP'tan hem çok daha ezici, hem de çok daha fazla rızaya dayalı.

Anti-kapitalist bir söylemden neoliberalizmi benimseyen ve ABD'ye destek veren keskin ve hızlı dönüşümü "pasif devrim"le açıklıyorsunuz. Pasif devrimin bu kadar etkili olmasının araçları ne, mekanizma nasıl işliyor?

Kapitalizm meselesi biraz daha muğlak; AB ve ABD meselesinde yaşanan değişim daha net karşımıza çıkıyor. Burada, kadrolara güven meselesi rol oynuyor. Herhangi bir kadrodan bahsetmiyoruz;

'70'lerden itibaren, bir taraftan profesyonelleşirken bir taraftan da halkla iç içe olmayı sürdürüyorlar. Siyasî toplum ve sivil toplum kavramlarını bunu göstermek için kullanıyorum. '80'ler sürecinde bir yandan siyasî toplum olurken, bir yandan da sivil toplumla sıkı bağları hiçbir zaman yitirmiyorlar.

O sıkı bağları koruyan, sıcak kalmasını sağlayan yöntem ne?

Belediyelerin çok iyi kullanılması, Millî Gençlik Teşkilatı, partinin kendi teşkilatlanma biçimi... Köklerini halkta ve sokakta tutan bir teşkilatlanma var. Mesela, Refah Partisi bir mahalle temsilciliği kurarken, her sokaktan, her apartmandan, kır göçmeni bir nüfus yaşıyorsa her hemşeri cemaatin-

den birer temsilci alıyordu. Sokakta bir bölünme varsa, o bölünmeyi yok saymak yerine, "hepiniz gelin, bölünmenizi burada halledersiniz" diyor. Gündelik hayatta yaşanan her şeyi, gerilimli olsa bile, parti içine taşıyorlar; ortadan kaldırmıyorlar ama, gerilimleri soğutuyorlar. '80'lerde, '90'larda bunun en net yaşandığı alan Kürt-Türk meselesiydi. Bu mesele AKP'de o kadar iyi becerilemiyor. Hegemonyayı çok iyi kuruyorlar, ama yumuşak karınları da burası. Sivil toplum-siyasî toplum eklemlenmesinin en zayıf noktası eskiden ekonomiyken -çünkü '80 ve '90'larda işçi-işveren kesimlerini çok iyi birleştiremiyorlardı- ve Kürtlerle Türkleri daha iyi kaynaştırabiliyorken, şimdi iş tersine dönmüş durumda. Krize kadar ekonomiyi meseleyi, parti içi sınıf meselesini daha iyi hallettiler, ama kriz karışıklık yaratacak. Fakat, Türk-Kürt sorunu kendi kontrolleri dışında çığrından çıkmış durumda. Çünkü artık Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kuruluyor.

(Devamı gelecek sayıda)

Seviyeli bir beraberlik

Bu aşkı biliyoruz, 24 Ocak'la 12 Eylül nikâhlanınca '82 Anayasası doğmuştu. 24 Ocak kararlarının mimarı, Erbakan'ın milletvekili adayı, liberallerin baştacısı, AKP'nin seçim afişlerinde selevi ilan ettiği Özal, 12 Eylül'ün koyduğu siyasî yasakların sürmesi için referanduma gitmişti. Bu arada birkaç sivilleşme makyajı yapmayı da ihmal etmemiş ve demokrasi şampiyonu kesilmişti. Gelenek devam ediyor, AKP 12 Eylül Anayasası'nın özüne dokunmuyor –geçici 15. madde gibi CHP'nin restini görme babındaki jestler bir yana–, Kemalist bir mantıkla neoliberal politikaların üstyapısını restore ediyor, siyasî iktidarı kamu denetiminden muaf kılıyor. Ve bunu, Özal misali, sivilleşme diye pazarlıyor, cemaatler ve liberaller tarafından da alkışlanıyor. Kemalist mantıkla neoliberalizmin bu aşkı elbette resmîyete dökülmüyor, “seviyeli bir beraberlik” olarak yaşıyor. Bazı seviyelerde mutlak uyum, bazı seviyelerde iktidar aşkı kavgası olarak. Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi İlker Kılıç'a bağlanıyoruz.

Anayasa değişikliği paketinde neden en çok HSYK ve Anayasa Mahkemesi'nin yetkileri tartışılıyor?

İlker Kılıç: Çünkü taslak daha ziyade bunlara odaklanıyor. Yargı Bonapartizmini törpülenmeye çalışılıyor.

Yargı Bonapartizminden kastınız ne?

Yargı, bazı durumlarda, sınıflara karşı daha bağımsız davranabiliyor. Özelleştirmeler, ulaşım zamları ve en son 4/C konusunda yargının oluşturduğu engel buna örnek. Türkiye kapitalist düzene tepeden inme bir devrimle geçti ve tepeden devrim bürokrasiyi, devleti ön plana çıkardı. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde, “devrimleri” gerçekleştirecek bir burjuvazi olmadıktan bu görevi bürokrasi üstlenmişti. Süreci baştan almalıyım, ama özetleyecek olursak, zamanla oluşan burjuvazinin bürokrasiyi bir engel olarak görmeye başladığını söylemek gerekiyor. Anayasa Mahkemesi'nin yetkilerini sınırlandırma çalışmaları bunun uzantısı. AKP'nin maksadı sivil bir anayasa olsaydı, sadece Anayasa Mahkemesi, HSYK ve YAŞ'a odaklanmazdı. Elbette bu yapıların yarattığı sorunlar var. Ancak yine de Anayasa Mahkemesi'nin pek çok anlamda yürütmenin freni işlevi gördüğünü unutmamak lâzım. Mesela, “yap-işlet-devret” kanunu çerçevesinde ki birçok özelleştirme Anayasa Mahkemesi ve Danıştay'dan döndü.

Taslamda yargının özelleştirmelerle ilgili yetkisi sınırlandırılıyor mu?

Teklif metninin 125. maddesinde kimse'nin dikkat etmediği bir cümle var: “Yargı yetkisi hiçbir suretle yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz.” “Yerindelik” kavramını şöyle açıklamaya çalışayım, diyelim bir havaalanı yapacaksınız, yargı “havaalanını buraya değil, şuraya yap” diyemez. Ancak, açık takdir hatası varsa, o zaman denetleyebilir. Bu taslağa göre o yetki kaldırılıyor. Aynı şekilde, özelleştirmelerin iptaline Danıştay veya idarî mahkemeler karar veriyor. Taslak bu yetkiyi törpülüyor.

Bugüne kadar yargı özelleştirmelerin önüne ne kadar geçebiliyordu ki?

Doğru, çünkü bu konuda Anayasa ve Danıştay kanununda değişiklikler yapıldı. Danıştay'ın yetkisi imtiyaz sözleşmelerinde sınırlandırılmaya çalışıldı. Ana-

Hükümetin yetkisini artırmak dünyanın neresinde sivilleşme olarak tanımlanabilir ki! Yürütmenin gücünü artırmak isteyen, neo-liberal anlayıştır. O yüzden 12 Eylül anayasasındaki mantık yeni pakette de korunuyor.

yasa'da öngörülen değişikliklerle bu konudaki sınırlama daha da artırılmaya çalışılıyor. Yerindelik meselesini biraz daha deşelim isterseniz. Diyelim ki, çok küçük bir derenin önüne dev bir baraj inşaatı yapıldı. Danıştay normalde bunun denetimini yapabilmeli. Yerindelik politik veya teknik kararlara ilişkindir, hukukî kararlara değil. Fakat küçük bir derenin önüne baraj yapılmasını hukuk denetleyebilmeli. Oysa, “yargı yetkisi idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimiyle sınırlı olup hiçbir suretle yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz” denerek hukukun yürütmenin teknik ve politik kararlarını denetlemesinin önüne geçiliyor. Baraj örneğinde olduğu gibi, kamu yararından uzak bir projeye yargının müdahil olması zorlaşacak.

Aslında, ilk sorumuz şu olacaktı: De-

mokratik, sivil bir anayasanın kriteri nedir?

Sivil bir anayasanın sivil toplumun, derneklerin, sendikaların, bireyin gücünü artırması gerekir. Aksi halde, yani idarenin yetkisini artırıyorsa, o anayasa sivil ve demokratik olamaz.

Tasarının sivil anayasa öngördüğünü savunan hukukçulara ne diyorsunuz?

Tek örnek yeter: Cumhurbaşkanı'nın yaptığı işlemler neden yargı denetiminin dışında tutuluyor? Anayasa Mahkemesi ve HSYK üyelerinin seçimine ilişkin maddelerde cumhurbaşkanının yetkileri artırılıyor. Elbette HSYK ve YAŞ kararlarına yargı yolu kısmen açılıyor, ama sivil bir anayasanın tek kriteri bu değil ki. Sivil ve demokratik bir anayasa konusunda en büyük tartışma cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler bağlamında yapılır. Liberal kalemler bu konuda tartışmaya girmeyerek liberalliklerinin sınırını ortaya koyuyor.

Fakat, HSYK ve Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde TBMM'ye de yetki veriliyor...

Bunun hukuk düzenine katkı sağlayıp sağlamayacağı tartışmalıdır. Sayıştay üyelerini ve başkanını TBMM seçiyor. Peki, Sayıştay'ın yolsuzluklara müdahale yetkisi var mı? Yok. Şunu unutmayalım: Esas mesele kanunlar ve Anayasa değil, işleyiş biçimidir. Türkiye'nin temel sorunu budur. Demokratik bir anayasa ile da yolsuzlukların, çarpıklıkların önünü alamayabilirsiniz. Türkiye'deki sorunlar üst yapıların, yani Anayasa Mahkemesi, HSYK gibi kurumların yapısından kaynaklanmıyor. Aynı hukuk sistemiyle sosyalist bir rejimi de kapitalist bir rejimi de idare edebilirsiniz. Doğruluk ve yanlışlık hukuk metinleriyle çözümlenemez. Metinlerin yorumlanması hep konjonktüre göre değişir.

Yeni bir anayasanın demokratikleşme konusunda bir hükmü yok mu?

Haşım Kılıç da söyledi, sadece anayasayı değiştirerek sorunları çözemezsiniz. Türkiye'de sorun sosyolojiktir. Sorunu hukukla çözmeye çalışırsanız, ıskalarsınız. Kemalizm eleştirilerinde hep üst kurumlara, toplum mühendisliğine değinilir. Bugün yapılan da Kemalist mantığın uzantısı, çünkü sorunun kaynağı olarak üst kurumlar görülüyor ve orada düzenlemelere gidiliyor.

Türkiye'de, hukuk sisteminin devletin resmî ideolojisinin savunuculuğunu yaptığı, dolayısıyla bireyin hak ve özgürlüklerinden ziyade devlet bekasını temel aldığı söylenir...

Böyle bir yapı gerçekten var mı?

Yok mu?

Hakim mülâkatına katılan yedi üyeden beşi idareden. Mesleğe girişte idarenin bu kadar baskın rolü varken, hakimlerin idareye “rağmen” iktidarındaki bahsedebilir miyiz? Şu anki HSYK'nın başındaki Ertosun'u idare atamadı mı? Yeni taslağa göre, Anayasa Mahkemesi'ne iki “sıradan” vatandaş üye atanabilecek. Peki, neden mesela sendikalar veya sivil toplum örgütleri üye gösteremiyor? O iki sıradan vatandaş üyeyi de yine cumhur-

başkanı seçip atamayacak mı? Bu mudur demokrasi? Ayrıca, o iki vatandaş için getirilen tek kriter 45 yaşın üzerinde olması. Cumhurbaşkanı neye göre eleme yapacak? Demokrasiyi sadece seçime indirerseniz, sınırlarını çok daraltırsınız. **Taslakta kamu denetçiliğiyle ilgili düzenlemede "TBMM başkanına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler" deniyor. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Bakın, TBMM İnsan Hakları Komisyonu var mesela. Ama bu komisyon insan hakları konusunda herhangi bir işleve sahip değil. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun sadece idarenin işleyişiyle sınırlı tutulması dışında, kamu baş denetçisinin de TBMM'de gizli oyla dört yıl için seçilmesi öngörülüyor. Dolayısıyla, parlamentoda çoğunluğu olan parti bu denetçiye seçecek. Dönüp dolaşıp seçim meselesine geliyoruz. Eğer kamu denetçisi, mecliste çoğunluğu olan parti tarafından seçilecekse, burada demokratik işleyiştten söz edilemez.

Sizce yeni anayasa taslağının barındırdığı temel kusur ne?

İçerik bir yana, biçimi tartışmadık. Yeni bir anayasanın yapılabilmesi için bütün demokratik tartışma kanallarının açılması gerekir. Hükümetin, tıpkı bir zamanlar ordunun yaptığı gibi, halkın kafasına bir anayasa metni vurma kabul edilemez. Siyasî partilere paket için üç günlük süre verdi hükümet. Böyle bir şey olabilir mi? Aslına bakarsanız, pakette her ne kadar tartışmaya, itiraza ve kabule değer hususlar bulunsa da, topyekûn bir metin olarak baktığınızda, ciddi yenilik olmadığı görülür. 10. maddedeki değişikliğin hiçbir anlamı yok mesela.

Ne diyor 10. madde?

Şimdiki anayasada varolan "kadınlar ve çocuklar eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" cümlesine sadece şu eklenmiş: "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitliğe aykırı olarak yorumlanamaz". Zaten Türkiye anayasasının aykırı olmayacağı uluslararası sözleşmeler var. Bu cümleyi eklemenin bir anlamı yok. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) zaten bu hükmü zorunlu kılıyor.

Ciddi bir değişiklik getiriyorsa, hükümet neden bu anayasal düzenlemelere ihtiyaç duydu?

Anayasa Mahkemesi ve HSYK konusunda önemli düzenlemeler var aslında. Ama bundan ziyade, yürütmenin güçlendirilmesi çalışmasının bir uzantısı bu düzenleme. Aslında, 12 Eylül mantığı. '61 Anayasası sendikaları, sivil toplum örgütlerini, bireyin hak ve özgürlüklerini güçlendirirken, '82 Anayasası yürütmeyi güçlendirdi. AKP'nin anayasa paketi bu açıdan '61'in çok gerisinde, '82'nin de yanındadır. Bu haliyle anayasa paketi bireyin hak ve özgürlüklerini geliştirmez, sivilleşmeyi artırmaz. Ama üstyapıya ilişkin, yani Anayasa Mahkemesi'nin kararlarında ve içtihatlarında, HSYK'nın kararlarında değişiklik yaratabilir. Tekrar

vurgulayayım; AKP'nin anayasa paketindeki esas mesele, Anayasa Mahkemesi ve HSYK'yla ilgili düzenlemeler değil, yürütmenin güçlendirilmesi.

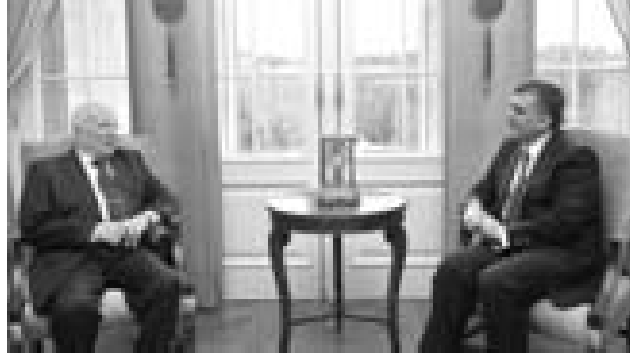
Yürütmenin, yani halkın oyuyla seçilen temsilcilerin yetki alanının artırılması'nın sivilleşme göstergesi olduğuna katılmıyor musunuz?

Sivilleşme, devlete ve bizzat yürütmeye karşı tanımlanır. Sivil toplumun, demokratik kitle örgütlerinin, sivil toplum örgütlerinin etki alanının devlete karşı artırılmasıyla tanımlanır. Hükümetin yetkisini artırmak dünyanın neresinde sivilleşme olarak tanımlanabilir ki!

Kuvvetler ayrılığı ilkesi hukuk kuramında nereye dayanıyor?

Kuvvetler ayrılığı modern anlamda Montesquieu'ye dayanır. Kuvvetler ayrılığı denge-fren mekanizması yoluyla in-

'61 Anayasası sendikaları, sivil toplum örgütlerini, bireyin hak ve özgürlüklerini güçlendirirken, '82 Anayasası yürütmeyi güçlendirdi. AKP'nin anayasa paketi bu açıdan '61'in çok gerisinde, '82'nin de yanındadır.

AKP'nin anayasa taslağında YÖK'le ilgili bir düzenleme yok, çünkü böyle bir ihtiyaç yok. YÖK artık AKP'nin güdümünde.

sanların hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ilke edinilmiştir. Dikkat ederseniz, AKP'nin tasarısını övenler, çoğunlukla 1924 anayasasını beğenirler. 1924'te denge-fren mekanizması yoktur, esas yetki parlamentodadır. Fakat parlamento çoğunluğu aynı zamanda hükümetin gücüdür. Bunun demokratlığı da tartışmalıdır.

Karşı tez ise şu: Hükümeti hükümet yapan halk oyudur. Yurttaşlar bir sonraki seçimde hükümeti devirebilir...

Bu tez sandık demokrasisiyle sınırlı. Önemli olan, mevcut hükümetin yanlışlarının bir sonraki seçimde cezalandırılması değil, yürütmenin aynı esnada denetlenebilmesidir. Ayrıca, cumhurbaşka-

nının kararlarına bu taslakta da hâlâ yargı yolu kapalı. Marx'ın sandık demokrasisini eleştirdiği güzel sözü vardır: "Halk, sesini oy sandıklarıyla duyuruyor. Tıpkı Zekeriya peygamberin tanrısının kuru kemiklere ruh üfleyp canlandırmaması gibi"... O canlanma da millî egemenliktir güya. Halk seçim zamanında kuru sandıklara oy atar, oradan çıkan karara da millî irade denir! Oysa, kaderimi beş yılda bir yapılan seçimlerle değil, her an belirleyebilme kapasitemin artırılması gerekiyor ki, o sistem demokratik olsun. Televizyonda kanal seçebilmeye demokrasi demek, liberal demokrasinin anlayışıdır. Bakın, '61 Anayasası'nda üniversiteler Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açabiliyordu. Şimdiki taslak bunun yanından bile geçmiyor.

Kuvvetler ayrılığı ilkesine dönelim; yürütme, yasamayı oluşturan Meclis'te çoğunluğu oluşturan parti veya partilerden oluşuyor. Burada kuvvetler ayrılığı ne kadar mümkün?

Can Yücel söylüyor, "Türkiye'de kuvvetlerin ayrılığı Hava Kuvvetleri, Kara Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri şeklindedir". İşaret ettiğiniz sorunun temelini Siyasî Partiler Kanunu oluşturuyor. Kesinlikle barajın düşürülmesi gerekiyor. Aksi halde, bu sorunun önüne geçemezsiniz. Ne var ki, Erdoğan barajı düşürmek gibi bir niyetleri olmadığını açıkça ifade etti. Oysa, demokratik bir anayasa için temsil sorununun ortadan kaldırılması gerekiyor. Fransız devrim bildirgelerinde "bir anayasa kuvvetler ayrımını içermiyorsa, ona anayasa denmez" deniyor. Şu anda yapılmak istenen ise kuvvetler ayrılığını yürütme ve parlamento çoğunluğu lehine kısıtlamak, dolayısıyla denetim mekanizmalarını zayıflatmak.

Anayasa Mahkemesi'nin yetkilerinin kısıtlanmasının altında, mahkemenin verdiği parti kapatma kararları yatıyor. Anayasa Mahkemesi'nin demokratik kararlar veren bir kurum olduğu da söylenemez...

Bunu doğuran Anayasa Mahkemesi'nin yapısı değil ki. Ayrıca, bir anayasa yapıyorsanız, neden sadece belli sorunlara odaklanıyorsunuz? Neden bir uzlaşma zemini yakalamaya çalışmıyorsunuz? Türkiye'nin tek sorunu parti kapatmaları mı? Seçim barajına ne diyeceksiniz?

Mevcut toplumsal, sınıfsal ve siyasal durumda uzlaşma zemini nasıl yaratabilir? Her kesimin çıkarları ve talepleri farklıken mutabakat nasıl sağlanabilir? Örneğin, Kürtlerin taleplerine Türkiye'deki milliyetçileri nasıl ikna edeceksiniz? Ya da tam tersi...

Onu çözmenin yolu hukuk metinlerinden geçmez. Bu sorunları hukuk yoluyla çözmeye çalışırsanız, yargının baskısı ön plana çıkar. O zaman da "yargı iktidarı var" diye bas bas bağırırsınız. Bütün siyasî hesaplaşmalar, toplumsal sorunlar yargıda çözülmeye çalışıldığı için mevcut durum bizi çıkmaza sokuyor. Bunun sebebi hakimlerin iktidarı değil. Toplumsal sorunları siyasî ve sosyolojik sorunlar olarak kavırsanız ve çözümünü o alanlarda sağlarsanız, yargı bu kadar erk sa-

hibi olmaz. Bugün TMK mağduru çocuklar gündemde. Daha önce DGM hükümleri vardı, ama çocuklar bu kadar yaygın olarak hapse girmiyordu. Demek ki burada yargısal değil, siyasal sorunlar var. Siyasal sorunlar yargıya taşındığında, sorunun kaynağı yargıymış gibi algılanıyor. Ayrıca unutmayalım ki, çocukların yargılanmasına neden olan TMK'yı bu hükümet yeniden düzenledi. Hukukta yorum çok önemlidir. Yorumsa konjonktüre göre şekillenir.

Diğer yandan, orman vasfını yitiren arazilerin satışıyla ilgili düzenleme yapılması da gündemde...

Yapılması gereken, orman vasfını yitirmiş alanların tekrar ağaçlandırılmasını sağlamak. Bir ormanı vasıfsız kılmak çok kolay; çakarsınız kibriti bitirirsiniz... Yargıdaki Bonapartizmden söz ederken yargının sınıflara mesafeli yaklaşma ihtimalini anlatmıştım. 12 Eylül darbesi ne getirmişti; neo-liberal politikaları. Onun hukukî zemini de '82 anayasası ve 24 Ocak kararlarıyla oluşturulmuştu. AKP'nin anayasa paketi adeta bunun bir devamını teşkil ediyor. Yürütmenin güçlendirilmek istenmesinin altında bu anlayış yatıyor; çünkü yargı neo-liberal politikaların görece gerisinde kaldı. Hâlâ sınıf çıkarlarından bağımsız bir rol oynayabiliyor. İşte bu engeli kaldırmak istiyorlar. Bu sadece bir AKP projesi değil, genel olarak burjuvazinin tasarısıdır. Parlamento çoğunluğu kimin çıkarlarını temsil ediyor? HSYK'ya veya Anayasa Mahkemesi'ne atama yapacak olan yürütmenin politikalarına bakın, yanıt ortada. Aynı şekilde cumhurbaşkanı kimin çıkarlarına daha fazla uyum sağlıyor? Yargıyı da bu sürece uyumlu hale getirmek istiyorlar.

Yargının zaman zaman egemen sınıfın çıkarlarına aykırı karar aldığını söylüyorsunuz ama, aynı yargı devletin bekası adına yıllardır çeşitli kararlar veriyor. Yakın zamanda AKP'ye verilen ceza, DTP'nin kapatılması vakalarına ne diyeceksiniz?

Doğru ve yanlış kavramları egemen söyleme göre şekillenir. AKP ve DTP hakkında hazırlanan iddianamelere ve kararlara bakalım. DTP iddianamesiyle AKP'ninki aynı mantıkla değerlendirilseydi, DTP kapatılmazdı veya AKP de kapatılırdı. DTP kapatılınca AKP'ye yakın olanlar dediler ki "Anayasa Mahkemesi hukukî bir karar vermiştir". AKP hakkındaki kapatma davası için ne dediler? "Siyasî bir karar" ... Neye göre siyasî, kime göre hukukî? Leyla Zana DTP üyesi olmadığı halde, kapatmaya gerekçe gösteriliyor. Hatta kamuoyunda tartışma olunca, Anayasa Mahkemesi gerekçeli kararında Leyla Zana'yla ilgili kısmı bold'layarak yayınladı. Oysa Anayasa Mahkemesi kamuoyuyla konuşmaz, karar verir. Dolayısıyla, hem Anayasa Mahkemesi'nin kararlarını eleştirmeye hem de DTP'nin kapatılması kararına "hukukîdir" diyen AKP'lileri eleştirmeye hakkımız var. DTP konusunda Anayasa Mahkemesi'nin yanında olanlar, Anayasa Mahkemesi'yle ilgili düzenle-

meyi ne kadar sağlıklı yapabilirler? Anayasa Mahkemesi'nin yasamanın çıkarttığı kanunları denetleyebilmesi itibarıyla olmazsa olmaz bir mekanizma olduğunu tartışmıyoruz. Zaten Anayasa Mahkemesi fikri de liberal düşüncenin bir ürünü. Oysa, bugün bazı liberaller Anayasa Mahkemesi'nin tamamen kapatılmasını istiyor. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sadece ceza kanunlarıyla sistem aleyhine

Memurlara grev hakkı tanınmıyor. Sendikayı derneklerden ayıran, grev ve toplu sözleşme hakkıdır. Anayasanın 13. maddesi, hakkın özüne dokunulamayacağını söyler, grev hakkı vermeyerek hakkın özünü vermemiş olursunuz.

işlenen hareketlerin önüne geçilemeyeceğini görüp parti kapatmayı "militan demokrasi" fikriyle ortaya çıkaran da liberal düşüncedir. "Devlet piyasadan elini çeksin" diyen liberaller şimdi, "devlet kriz anlarında ekonomiye karışır" diyor. Anayasa Mahkemesi'yle ilgili fikirleri de bunun gibi, tamamen konjonktürel.

Anayasa Mahkemesi rapörtörü Osman Can Adalet Bakanı'nın HSYK'da yer almasının güvence olduğunu söylüyor...

Ama o bile "bugünkü koşullarda bir güvence" olduğu için böyle diyor. Adalet Bakanı'nın HSYK'da olması güvence değil, risktir. Hükümet mensubunun bulunmasıyla HSYK'nın demokratikleşmesi sağlanamaz.

Nasıl sağlanır peki?

Demokratik mekanizmaların artırılması ve HSYK'nın kendine özgü bir sekreteryasının oluşturulması bunun yolunu açabilir.

Tasarıdaki "idari eylem ve işlemler odak olmada kriter olarak gözetilemez" düzenlemesi ne anlama geliyor?

Tüzükler, yönetmelikler, genelgeler düzenleyici işlemlerdir. Trafik polisinin ceza kesmesi de idari bir işlemdir. Yargıtay hakim ve savcılarının dinlenmesini gerekçe göstererek Yargıtay Başsavcısı'nın

AKP aleyhine kapatma davası açacağı söylentileri var. Hükümet bu kaygıyla o cümleyi anayasa metnine koymuş olabilir; güncel bir kaygıdır. Ama tasarı bu halile geçerse, çok daha vahim sonuçlara yol açabilir. Diyelim ki bir hükümet bir tehcir kararı aldı ve bir etnik grubu sınır dışı etti. Böyle faşist bir hükümetin partisi kapatılmaz mı? Avrupa'da da bir sürü faşist parti kapatıldı ve AİHM bu kararları destekledi. Ya da diyelim bir yönetmelik çıkarıldı ve kadınların topuklarına kadar uzun olmayan eteklerle okula gitmeleri yasaklandı. Bu idari işlemi yapan siyasî parti hakkında kapatma davası açılmayacak, çünkü AKP'nin yeni anayasa paketine göre idari işlemler, parti- nin kapatılması için kriter olmayacak.

Siyasî partiler hakkında kapatma davası açılmasının TBMM'de kurulacak bir komisyonun iznine bağlanmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bir kere, komisyona sadece Meclis'te grubu olan partilerden beşer üye katılabilecek. Parlamento dışında veya grubu olmayan siyasî partiler bu konuda karar veremeyecek. Fakat şimdiki meclis aritmetiğine bakınca, kapatma davası karşı-

sında AKP, beşe bölünüp ayrı partiler adı altında gruplar oluşturur ve o komisyonda çoğunluğu sağlarsa, kapatmayı engelleyebilir. Ayrıca, oylama gizli yapılacaktır. Oysa kamuoyu, kimin, kim hakkında ne karara vardığını bilme hakkına sahip olmalı. Bazıları bu anayasa taslağına karşı çıkanları demokrasiye karşı çıkmakla yaftalıyor. Biraz vicdanı olan kimse böyle bir çıkarsamada bulunmaz. Aynı zamanda, bu taslağın demokrasi getirmekten uzak olduğu da kabul edilir. Memurlara toplu sözleşme hakkı veriliyor, grev hakkı tanınmıyor. Sendikayı derneklerden ayıran, grev ve toplu sözleşme hakkıdır. Anayasanın 13. maddesi, hakkın özüne dokunulamayacağını söyler, grev hakkı vermeyerek hakkın özünü vermemiş olursunuz. Taslağa göre, toplu

sözleşmeden uzlaşma çıkmazsa, uzlaştırma komisyonuna gidiliyor. Uzlaştırma komisyonunun hükümleri ise kesindir. Taslakta "haklar" hali hazırda zaten var. Sadece, bu haklar kullanılmıyor.

Taslakla ilgili bir yazınızda Carl Schmitt'i referans alanlara şu hatırlatmayı yapıyorsunuz: "Referans aldıkları Schmitt, yargının pasif bir süje olduğunu, o nedenle bir iktidar odağı olamayacağını söylüyordu..."

Carl Schmitt iktidar heveslisi bir adamdır, eğer o bile yargının bir iktidar odağı olamayacağını söylüyorsa, buna dikkat etmek lâzım. Evet, yargı pasif bir süjedir, çünkü dava açtığınız zaman yargı işlemeye başlar. Yargının bu pozisyonu istisnâî durumlarda değişir. Yargı sisteminde hakimlere nazaran aktif olan kişi savcıdır. Türkiye'de bir yargı iktidarından söz edilecekse, o da savcıların iktidarındır. Getirilecek bazı düzenlemelerle savcıların şimdiki kadar rahat hareket etmeleri engellenebilir. Peki yeni düzenlemeyle bu yapılıyor mu? Hayır. Ceza Usûl Kanunu'ndaki ilgili maddeler doğru düzgün uygulandığında bu sorun da çözülür. Fakat HSYK'da yapılması düşünülen düzenleme bu sonucu getirmez, çünkü sadece üye yapısına odaklanıyor. Dikkat ederseniz, anayasa paketini kimi alkışlıyor, kimi de tümünden reddediyor. Oysa meseleye daha baştan yanlış dahil olunuyor. Demokratik bir anayasa, doğru düzgün bir kamusal tartışmayla temellendirilir. O yüzden sözünü ettiğiniz yazımda Habermas'ın "argümantasyon teorisi"nden bahsettim. Habermas, baştan doğru veya yanlışın olmayacağını, bunun iletişim sürecinden sonra ortaya çıkabileceğini söyler. Dolayısıyla, belli bir iletişim sürecinden çıkmayan doğru veya yanlışlar, gerçek doğru ve yanlış değildir. Demokratik, istemediği fikirleri de duymaya tahammül etmektir. Dik-katinizi çekeyim, yargı sadece AKP'nin meselesi değil. Yürütmenin gücünü artırmak isteyen, esas olarak neo-liberal politika anlayışındır. O yüzden 12 Eylül anayasasındaki mantık yeni pakette de korunuyor.

148. madde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel şikâyetin yolunu açıyor...

Düzenlemeye göre, şikâyet konusunun hem Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında olması, hem anayasal hak ve özgürlüklerden biri olması, hem de ihlâlin kamu gücü tarafından yapılmış olması gerekiyor. Oysa, bir hak kamu gücü tarafından ihlâl edilmese de devletin pozitif sorumluluğu vardır. Diyelim, Güneydoğu'da bir köy basıldı, insanlar öldürüldü. Onları devlet veya devletin paramiliter güçleri değil de PKK öldürmüş olsa bile devlet yaşam hakkı kullanı-

TMK mağduru çocuklar gündemde. Çocukların yargılanmasına neden olan TMK'yı bu hükümet yeniden düzenledi. Demek ki yargısal değil, siyasal sorunlar var. Siyasal sorunlar yargıya taşındığında, sorunun kaynağı yargıymış gibi algılanıyor.

mını sağlamadığı için objektif sorumludur. Taslakta "kamu gücü" vurgusu yapılması, devletin bu objektif sorumluluğundan kaçması anlamı taşır.

Yürürlükteki anayasada bu konuda nasıl bir hüküm var?

Herhangi bir hüküm yok. O nedenle bu öneri bir ilerleme olarak görülebilir. Ama yapılan sınırlandırma bu hakkı kullanmayı engelliyor. Aynı zamanda, AİHM başvurularının önüne bir engel daha konmuş oluyor. Bu Anayasa Taslağı 12 Eylül anlayışının bir devamı. Sadece cumhurbaşkanının yetkisinin artırılması nedeniyle yürütme güçlendirilmiyor, ayrıca yürütme ve idarenin yargı yoluyla denetiminde yetkili Danıştay'ın Anayasa Mahkemesi ve HSYK'daki etkisinin azaltılmasıyla; Anayasa'nın 125. maddesinde yapılan "yerindelik denetimi" üzerindeki kuvvetli vurgu; siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin maddede yer alan "idari işlem ve eylemler" ile hükümetin bağının koparılması yönündeki hükümle de 12 Eylül anlayışı, neo-liberal devlet ve ekonomi anlayışı devam ettiriliyor.

Geçici 15. madde kaldırılarak darbecilere yargı yolu açılıyor, zihniyet devam etmiş olsa böyle bir değişiklik düşünülmüydü?

15. maddenin kaldırılması darbecilere iyi bir mesaj olur elbette. Değişiklik yasalassa bile zaman aşımı gibi unsurlardan ötürü darbecileri hapiste görmek pek mümkün olmayacak, ama eğer yanılıyorsam bile hapiste gördüklerimiz belki de şu sözü dillendireceklerdir: "Biz içer-deyiz, fikrimiz iktidarda".

Bu meclisin anayasa yapamayacağı söyleniyor. Buna dayanak olarak da yüzde 10 barajı ve dolayısıyla temsiliyet sorunu gösteriliyor. Anayasa değişikliği referanduma götürülürse, temsil sorunu aşılıp olmaz mı?

Meşruiyetin tek yolu seçim değildir, "evet" ve "hayır"la meşruiyet sağlanamaz. Meşruiyetin kriteri hak ve özgürlüklerin korunması veya artırılmasıdır.

Ama buna halk karar vermiş olacak...

Halk faşizme karar verdiğinde meşru mu diyeceğiz? İsviçre'de minare yasağı halk oyuyla alındı. Meşru mu diyeceğiz? Sadece sandıktan çıkana meşru denirse, kimsenin özgürlüğü kalmaz. Hitler de halk oyuyla gelmişti. Pakette, son madde olarak "halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır" deniyor; diyelim ki 10. maddedeki değişikliği istiyorum da 53. maddeyi istemiyorum. Ne olacak?

Toplumsal mutabakatın ölçütü nedir?

Bu siyaset biliminin tartışma konusudur. Toplumsal mutabakatı baskıyla da sağlayabilirsiniz, demokratik tartışma kanallarını açarak da. Hukuk metinleri değildir toplumsal mutabakatı sağlayan. Tersine, toplumsal mutabakatın hukuk metinlerini belirlemesi lâzım. İdeal bir mutabakat yoktur; sadece insanların susması vardır. Aslında, Habermas'ın fikrinin altında da bu vardır. Bunu insanların hak ve özgürlüklerini genişleterek veya daraltarak yapmanın yolları var. Toplumsal mutabakat herkesin aynı düşünmesini değil, insanların birbirinin haklarına tahammülünü gerektirir. Bu ise anayasa metinleriyle yapılamaz. Tartışarak, konuşarak yapılabilir. AKP'nin paketi insanların hak ve özgürlüklerini genişletme fikrinden de mutabakat sağlama amacından da uzak.

Söyleşi: İrfan Aktan

KÜLTÜR VE SİYASETTE FEMİNİST YAKLAŞIMLAR 2010

Feminist Yaklaşımlar dergisinin üçüncü kitabı. Kitap, Feminist Yaklaşımlar'ın 2009 yılı boyunca internet üzerinden paylaştığı yazılardan yapılan bir seçki niteliğinde. Türkiye'de demokratik açılım ve anadil tartışmaları, kadınların barış mücadelesi, İsrail'in Filistin işgali ve işgalin Türkiye'deki yansımaları ve küresel kapitalizm ve feminizm tartışmaları kitapta yer alan konular arasında.

- **Çözüm Sürecine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakmak / Handan Çağlayan**
- **Türkiye'de Demokratik Açılım ve Anadil Tartışmaları Üzerine: Füsun Üstel ile Söyleşi**
- **Toplumsal Barış ve Kürtçe Dil Eğitimi Üzerine: Ronay Önen ile Söyleşi**
- **Açıl Susam Açıl / Karin Karakaşlı**
- **Pavagan E (Yeter!): Zabel Yesayan'ın Barış Çağrısını Duyabilmek / Melissa Bilal**
- **Etnikleştirilmiş Silahlar ve İsrail'de Feminist Antimilitarizm / Rela Mazali**
- **Türkiye'de Yahudi Olmak: / Beki Bahar ile Söyleşi**
- **Türkiye'de Yahudilik ve Sabetaycılık: / Leyla Neyzi ile Söyleşi**
- **Filistinli Aktivist Bir Kadın Sanatçı: / Reem Kelani ile Söyleşi**
- **Türkiye Popüler Müziğinde "Aykırı" Kadınlar / Burcu Yıldız**
- **Yoksul Olma Özgürlüğü ya da Küresel Kapitalizme Dair**
- **Feminist Bir Teoriye Neden İhtiyacımız Var? / Anna Tsing**
- **Feminizm, Kapitalizm ve Tarihin Oyunu / Nancy Fraser**
- **Fraser ve Feminizm: Söylem Kimin Söylemi, Tarih Kimin Tarihi?**
- **Özlem Aslan, Zeynep Gambetti**

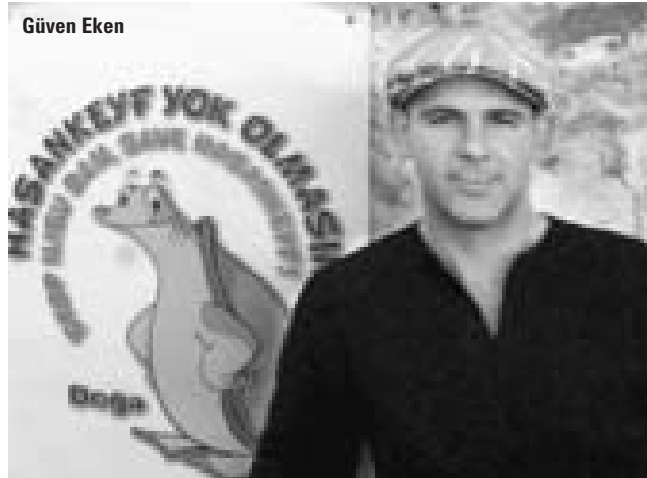
AKP'NİN BARAJ ISRARI VE HASANKEYF'İN EŞSİZLİĞİ

Kalbini hançerleyen ülke

Dicle Vadisi ve Hasankeyf üzerine kurulmak istenen Ilısu Barajı ısrarı, dehşet ve komedi arasında gidip geliyor. Bu bölgede nasıl hunharca bir katliama girişildiği aşıkâr, gelgelelim, onca kampanyaya rağmen devletin, şirketlerin ve bankaların püskürtülmesi mümkün olmuyor. Hasankeyf üzerindeki ısrar, iliklerimizi emen zihniyeti gözler önüne seriyor. Doğa Derneği'nden Güven Eken, Dicle Vadisi'nin ve Hasankeyf'in neden ihtimamla korunması gereken bir doğal ve tarihsel çevre olduğunu anlatıyor...

Doğa Derneği'ni hidro-elektrik santralere (HES) karşı yürüttüğü mücadeleyle tanıyoruz. Ancak HES'lerle ilgili çalışmalarınızdan daha da eski bir mücadele var: Her hükümetin inatla savunduğu Ilısu Barajı projesi yüzünden sular altında kalma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Dicle Vadisi ve Hasankeyf'i kurtarmak. Bu konuyla neden ve ne zamandan beri ilgileniyorsunuz?

Güven Eken: Hasankeyf meselesine ilginiz, Doğa Derneği'nin kuruluşunun öncesine dayanıyor. İlk kez Doğal Hayatı Koruma Derneği'nde çalışırken GAP İdaresi'nin davetiyle Güneydoğu'ya gittim. GAP projesinin doğal hayatı ve canlıları nasıl etkileyeceğiyle ilgili bir rapor hazırlamamızı istediler. 1999 yılının mayıs ayıydı. Hem Fırat hem de Dicle Vadisi ve bu vadiler arasında uzanan bozkır alanda kısa ama kapsamlı bir gezi yaptık. Bölgenin, sadece sular altında kalacak binlerce yıllık bir uygarlığın beşiği, bir Ortaçağ başkenti olan Hasankeyf açısından değil, henüz adı dahi bilinmeyen, en ufak bir dokümantasyonu yapılmamış Dicle Vadisi açısından da ne kadar önemli olduğunu ilk o zaman fark ettik. Bir biyolojik çeşitlilik uzmanı olarak gördüklerime inanmadım. Karşımda, ciddi bir şekilde incelendiğinde dünyanın en önemli doğa miras alanlarından biri olabilecek, kilometrelerce uzanan, eşsiz bir vadi vardı. Dicle Vadisi, jeolojisi, bitki örtüsü, balık türleri ve yaban hayatıyla Amerika'daki Grand Canyon'u aratmayacak olağanüstü bir doğal zenginliğe sahip. UNESCO doğal mirası olabilecek bir alanı kendi ellerimizle yok etmek üzereydik. Geri döndüğümüzde durumu yazılı ve sözlü olarak GAP İdaresi'ne bildirdik. Ilısu Barajı çok eski bir proje,

Dünya mirası ilan edilen alanlar, on kriterle değerlendiriliyor. Hasankeyf dokuz kriteri birden karşılıyor. Tazmanya adası yedi, Mısır Piramitleri üç, Çin Seddi beş kriter karşılarken, dokuz kriter birden sağlayan ikinci bir yer yok.

yıllardır konuşulur, ama pek bir şey yapılmaz. 2004'te Almanya, Avusturya ve İsviçre koşullu olarak baraja destek vermeye karar verdi. Hatta göstermelik bir temel atma töreni dahi yaptılar. Biz de bunun üzerine 2004 yılında Hasankeyf konusunda kampanya yapmaya karar verdik, çünkü Ilısu Barajı Projesi, Türkiye'de doğayı topyekûn tehdit eden en büyük projedir. Hiçbir ikinci yatırım yok ki bu kadar fazla doğal alanı, bu kadar fazla canlı türünü, bu kadar fazla tarih alanını tek başına yok etsin. 400 km'lik bir alandan bahsediyoruz. Yani İstanbul-Ankara mesafesi kadar el değmemiş bir doğal alanı, bakir bir nehir yatağını, Türkiye'de sadece o bölgede yaşayan kuş türlerini, Fırat kaplumbağasını (Rafet) topyekûn silecek bir proje bu. Yok olacak

Hasankeyf de cabası. 2004'ten bu yana bu kampanya üzerinde çalışıyoruz.

Kampanyanızda, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan doğal mirasın yanı sıra, Hasankeyf ön plana çıkıyor. Nedir Hasankeyf'i bu kadar önemli kılan?

Hasankeyf herhangi bir tarihî şehir değil. UNESCO'nun belirlediği kriterlere göre bir dünya mirası kavramı var. Dünya mirası ilan edilen alanlar on kriter ışığında değerlendiriliyor. Bir alan bu on kriterin birini bile sağlıyorsa, UNESCO o alanı, o eseri, o bölgenin bulunduğu ülkeyi dünya mirası ilan edilebiliyor. Bu on kriterin dokuzunu birden sağlayan dünyadaki tek yer Hasankeyf. Tazmanya adası yedi, Mısır Piramitleri üç, Çin Seddi beş kriter karşılarken, dokuz kriter birden sağlayan ikinci bir yer yok. Hasankeyf'te özel olan şu: Kültür eserleri, yani insanların bıraktığı eserler ve doğa o kadar iç içe geçmiş ve bu birliktelik o kadar eski ki -15 bin yıl-, bütün kriterleri aynı anda sağlayan muazzam bir dünya mirasına dönüşmüş Hasankeyf. İnsanların yerleşik hayata ilk geçtiği, tarım yaptığı, alfabe kullanmaya başladığı, köyleri kurduğu, bilimi, siberetik bilimini keşfettiği, uygarlığın dünyaya yayıldığı vadiden bahsediyoruz. Hasankeyf'in insanlık için çok büyük önemi var. Maalesef Türkiye bunun farkında değil. Bu lokal bir mesele olarak görülüyor, bir enerji meselesi olarak kabul ediliyor. Türkiye aslında kendi kalbini hançerliyor Ilısu Barajı'yla. Hasankeyf gibi bir mirası, Dicle Vadisi gibi eşsiz bir doğal hazineyi yok eden bir Türkiye'nin geleceğe yönelik herhangi bir plan yapması mümkün değil, çünkü insanlığın çıkış noktası burası. O yüzden ısrarla Hasankeyf'in üzerinde duruyoruz. Sular altında kalmaması için her türlü şeyi yapacağız, böyle bir hataya göz yummamız mümkün değil.

Hükümet Hasankeyf'in yok edilmeyeceğini, başka bir bölgeye taşınacağını söylüyor. Hasankeyf'i taşımak mümkün mü?

Şöyle düşünelim; Türkiye'yi Yunanistan'a taşıyabilir misiniz? Önemli yapıları, mesela Ayasofya'yı, Efes'i, Anıtkabir'i, buradaki insan yaşamını... Diyelim taşıdınız, götürdüğünüz yer nasıl Türkiye olmayacaksa, Hasankeyf de götürüleceği söylenen yerde Hasankeyf olmaz. Hasankeyf, doğanın ve kültürel mirasın et ve tırnak gibi birbirine geçtiği, kayaların içerisinde yerleşim alanlarının bulunduğu, Ortaçağ'dan kalma çok önemli eserlerin olduğu olağanüstü bir coğrafya. Böyle bir doğal peyzaj olduğu için zaten 15 bin yıla kadar gitti Hasankeyf'in geçmişi. Orada insanlar yaşıyor. Ilısu Barajı'yla Hasankeyf'i var eden bütün etmenler ortadan kalkacak, yani o vadi, o kanyon, iki nehrin birbiriyle buluşma noktası... Kısaca Hasankeyf'in köklerini yok edeceksiniz. Kökü yokedilen ağaç eninde sonunda kurur. Ilısu Barajı, Hasankeyf'in köklerini kazıyan bir projedir. İki minareyi, birkaç tarihî eseri taşımakla Hasankeyf'i taşımış olmuyorsunuz. Türkiye'nin en önemli restorasyon uzmanlarından biri olan, İstanbul Üniversitesi

Arkeoloji Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı Uzmanı Prof.Dr. Zeynep Ahunbay'ın, Hasankeyf'in hiçbir şekilde taşınamayacağını, bunun sadece peyzaj ve doğa olarak değil, aynı zamanda teknik olarak da mümkün olmadığını belgeleyen sayısız bilimsel raporu var. Hükümet hâlâ Hasankeyf'i taşıyacağız diyor. "Hasankeyf'i taşıyacağız" iddiası devletin, inşaat şirketlerinin ve bu projeye kredi veren bankaların bir iletişim manevrasısıdır. Onlar bizden çok daha iyi biliyorlar Hasankeyf'in taşınamayacağını. Bu sözler sadece kamuoyunun bu konudaki direncini ortadan kaldırmak için bilinçli olarak verilen mesajlardır.

UNESCO'nun on kriterinden dokuzunu karşılayan Hasankeyf, şu ana kadar niçin UNESCO'nun dünya mirası listesine eklenemedi?

Çünkü başvurusunu Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yapması lâzım. Yapamıyorlar, çünkü ortada Ilısu Barajı projesi var. Bölgenin kalkınması için yapıldığı söylenen proje nedeniyle elli yıldır bölgede çivi çaktırmıyorlar. Bölgenin gelişmesine yönelik bütün faaliyetler elli yıldır durmuş durumda. Turizm yapılamıyor, kalkınmaya yönelik hiçbir yatırım yapılamıyor, dükkân açamıyor, sanayi gelişmiyor, insanlar evlerini restore edemiyor. Niye? Ilısu Barajı var. Öyle ironik bir durum ki, devlet Dicle Vadisi'ni geri bırakan ve bölgede terörü besleyen bu projeyi, bütün bunların önünü kesecek proje olarak finanse ediyor. Son derece trajik bir durum.

Barajın yapımını üstlenen iki konsorsiyum projeden çekilmiş. Çekilme nedenleri neydi?

Bu konuştuklarımız işte. Hasankeyf ne yazık ki pek çok insanın ziyaret etmediği bir bölgede yer aldığı için, bilgisizlikten olsa gerek, Ege'de benzerlerine çok rastladığımız, iki taşın üst üste konmasından oluşan basit bir tarih altyapısına sahip bir yer zannediliyor. Orayı sular altında bırakacak olan kurum ve kişiler ancak derinlemesine araştırılınca olayı idrak ediyorlar. Bu konsorsiyumların çekilme hikâyesi de böyle oldu. En son geçen yaz Almanya, İsviçre ve Avusturya çekildi. 2004'te bu işe girdiklerinde yapacaklarından çok emindiler. "Gerekirse kuşlara ada yaparız, minareleri de taşırız, bir-iki

mağara da su seviyesinin üzerinde kalıyor zaten, sorun değil" şeklinde bakıyorlardı konuya. Kamuoyu baskısıyla Hasankeyf'in insanlık için, uygarlık için ve doğa için ne anlama geldiğini farkettilerinde geri adım attılar. Zaten Türkiye'nin ulusal mevzuatı da, imzaladığı uluslararası sözleşmeler de, AB düzenlemeleri de böyle bir barajın yapılmasına izin vermiyor. Hiçbir Avrupa ülkesi, Ilısu Barajı gibi bir proje nedeniyle Hasankeyf gibi bir yerin sular altında bırakılmasını hayal bile edemez. Böyle bir işin içine çekilmişlerdi, sonunda yaptıkları hatayı anladılar ve bu projeden çıktılar. Projenin devam edebilmesi şartı olarak Türkiye'nin önüne gerçekleştirilmesi gereken 150 kriter koydular, Türkiye bunların hemen hiçbirini yerine getiremedi. **Bu barajın elektrik ihtiyacının ne kadarını karşılaması bekleniyor?**

Üretilen enerji, Türkiye'nin elektrik ihtiyacının yüzde 1'ini dahi bulmayacak.

Bu kadar büyük bir yıkım bu kadar küçük bir girdi için mi yapılıyor yani?

Aynen öyle. Oysa Hasankeyf'in, Dicle Vadisi'nin UNESCO dünya mirası ilan edilmesi halinde Türkiye'ye sağlayacağı ekonomik değer bunun kat kat üzerinde. Enerjiyi başka bir yerde üretebilirsiniz, ama Güneydoğu Anadolu'da kültür ve doğa turizmi konusunda böyle bir potansiyel daha bulamazsınız. Bol rüzgâr alıyor diye Ayasofya'yı, Sultanahmet'i kaldırıp oralara rüzgâr türbünleri kur-

Akbank ve Garanti Bankası'nın, bu kirli projenin içinde kalmaları yetmiyormuş gibi, verecekleri ödenekleri artırmaları, bunları gizlemeleri, hatta medya kuruluşlarında haber yapılmasını engellemeleri korkunç bir şey.

mak fikri konuşulabilecek bir şey midir? Hasankeyf de böyle bir şey işte. Ama bölge uzak, proje çok yağlı... Kamuoyu da konunun ciddiyeti hakkında yeterince bilinçlenmediği için, hâlâ bunu yapmaya çalışıyorlar.

Hükümet bu barajın güvenlik için de gerekli olduğunu, bölgedeki terör tehdidini azaltacağını savunuyor. Baraj gerçekten böyle bir özellik mi taşıyor?

Bunların hepsi kamuoyunda bu projeye taraftar toplamak için profesyonelce kurgulanmış iletişim mesajları. Enerjiyle ikna olmayı millî güvenlik, onunla ikna olmayı terörle mücadeleyle ikna etmeye çalışıyorlar. Bu barajın yapılmak istenmesinin yegâne sebebi, bu işi yapacak olan şirketlerin bu işten kazancıkları para. Devleti de, bankaları da, milleti de, halkı da bir güzel inandırmış durumdadır. Zaten bu yüzden ihalesiz yapılmaktadır bu baraj. İnanabiliyor musunuz, Türkiye'nin en büyük yatırım projelerinden biri olan Ilısu Barajı ihalesiz yapılıyor. 1997'de çıkarılan bir kararnameye dayandırılarak 2004'te Bakanlar Kurulu kararıyla ihalesiz olarak Cengiz ve Nürol İnşaat'a verilmiştir. Kanun yoktur, usûl yoktur. Neden o şirketlere verilmiştir, bilinmez. Bu imza nasıl atıldı, kararı kim aldı, sorsanız söylemezler.

Avrupa'daki kredilerin geri çekilmesinin ardından Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu, bu işi kendi başlarına halledeceklerini söyledi. Geçtiğimiz aylarda da krediyi verecek bankaların bulunduğu, anlaşmaların yapıldığını açıkladı. Yalnız, bankaların isminden bahsetmedi. Bunun ardından, Doğa Derneği bu bankaları basın yoluyla açıkladı. Bu bankalar nasıl ortaya çıktı, konuyla ilgili açıklamaları var mı?

Garanti Bankası ve Akbank bu projeye yeni girmedi. 2004'ten beri projeye dahiller; konsorsiyum, Avusturya, İsviçre, Almanya ve Türkiye ortaklığıyla kurulmuştu. Bu şirketler, bankalar ve devletler çekildi, geriye sadece Türk şirketleri kaldı. Garanti Bankası ve Akbank isteseler, Türk hükümeti kriterleri yerine getirmede için, işin içinden çıkabilirlerdi. Aslında olması gereken de buydu. Bütün Avrupalı taraflar bu berbat projeden çarap söküğü gibi çıktığında, doğayı ve kültürü savunduğunu iddia eden, uluslararası standartlarda çalıştığını söyleyen iki Türk bankası da çekilmeliydi. Bu kirli projenin içinde kalmaları yetmiyormuş gibi, verecekleri ödenekleri artırmaları, bunları gizlemeleri, hatta medya kuru-

luşlarında haber yapılmasını engelleme-leri korkunç bir şey. Bu kadar korkunç bir direnç göstereceklerini kestiremedik. **Bu konuyu bankalarla görüştünüz mü?** Tabii, üst düzeyde görüşüyoruz...

Projeye destek verdiklerini kabul ediyorlar mı? Bunu nasıl açıklıyorlar?

Her iki banka, bu işin içinde olduğunu kabul ediyor. Zaten olmasalar çoktan yalanlardı. Yüz yüze konuşmalarda da bunu kabul ettiler. Her iki banka da pişman olduğunu söylüyor, ama şu aşamada geri adım atmaya niyetli değiller. "Bir daha olsa yapmayız" diyorlar. Bir daha diye bir ihtimal yok. Dünyada bir tane Dicle nehri, bir tane Hasankeyf var.

Niye çekilemediklerini anlattılar mı?

"2004'te attık imzayı, biz de zor durumdayız, bu parayı vermezsek her açıdan baskı altına gireriz, devlet ve şirketler bizi baskı altında tutuyor, bu işi yapmaya mecburuz, üzgünüz" diyorlar.

Bankaların adını basın bültenleriyle duyurmaya çalıştınız. Haber yapan oldu mu?

İlk defa Milliyet'te, bankalardan alınan demeçle birlikte yayınlandı. Ardından alternatif medyada birkaç gazetede... Ancak sonrasında ciddi bir ambargoya karşılaştık. Su anda tüm medya üç maymunu oynuyor. Geçtiğimiz günlerde Garanti Bankası'nın genel müdürlük binası önünde basın açıklaması yapmaya çalıştık. Güvenlik elemanları zor kullanarak elimizdeki dövizleri almaya çalıştı. Tüm ajanslar, medya oradaydı. Ertesi gün en ufak bir haber dahi yayınlanmadı. Sorduğumuzda kişisel ilişkilerimiz sayesinde işin boyutlarını öğreniyoruz. Bu aslında o haberi yapan arkadaşları aşan bir boyut. Bildiğiniz gibi, Garanti Bankası ve Akbank Türkiye'nin en büyük reklam verenleri; medya kurumları bunlardan ciddi bir gelir elde ediyor. Durum böyle olunca, haberleri yapan arkadaşlar gayet iyi niyetli ve istekli olmalarına rağmen, haberlerin yapılması engelleniyor. Hatta bazı haberlerin son anda farkedilip sayfalarından çıkarıldığını bile duyduk.

Yani emir büyük yerden geliyor...

Kesinlikle. Haberlerimiz böyle ciddi bir ambargoya uğrayınca, biz de bir ilan hazırlayıp parasıyla yayınlamayı denedik. "Sizce Garanti Bankası ya da Akbank Hasankeyf'i yok edecek Ilısu Barajı'na para verir mi?" "Vermez" şıkkını işaretleyip bankaların cevabını sorduk ilanda. Gayet barışçıl, bankaya da söz hakkı tanıyan bu ilanı yayınlamadık. Hepsi bir ağızdan çıkmış gibi, ilanın bankalara yönelik bir mesaj olduğunu, yayınlatabilmek için bankalardan onay yazısı almamız gerektiğini söylediler.

Garanti Bankası faturaları müşterilerine matbu değil, internet üzerinden gönderiyor. Her fırsatta "Çevreci Bonus" sloganıyla çevreye saygılı olduklarını vurguladıklarını, Doğal Hayatı Koruma Derneği'nin (WWF) ve Atlas dergisinin Yeşil Atlas ekinin sponsoru olduklarını biliyoruz. Bu durumu çevreci iddialarıyla nasıl bağdaştırıyorlar?

Bu, Garanti Bankası'nın çevrecilik ve doğaseverliği hafife almasından kaynakla-

nan bir durum. Faturayı kâğıda basmayarak ya da bir sivil toplum kuruluşuna sponsorluk yaparak çevreci gözükmeye çalışıyorlar. Çevrecilik böyle bir şey değil. Aslanan, bizzat yaptığımız eylemlerdir. İnsan hakları konusunda çok iyi şeyler yapıp diğer taraftan katil olmak diye bir şey olabilir mi? Hasankeyf meselesi, çevreciliği reklam malzemesi olarak kullandıklarının somut kanıtı. Bir yandan, Türkiye'de doğayı en fazla yok eden projenin gerçekleşmesini sağlayıp, Hasankeyf'i yok edip diğer yandan çevreden, doğadan bahsedemezsiniz. Bu Akbank için de geçerli; onlar da sanat projelerine destek veriyorlar. Halbuki Türkiye'deki en ciddi sanat eseri Hasankeyf'tir. **Bankalar her projeye kredi verebilir mi? Bunun kısıtları yok mu?**

İki banka da Birleşmiş Milletler'in Global Compact anlaşmasına imza atmış. Bu anlaşma, çevreye daimî, istikrarlı, kastî za-

Ilısu Barajı Projesi, Türkiye'de doğayı topyekûn tehdit eden en büyük projedir. Hiçbir ikinci yatırım yok ki bu kadar fazla doğal alanı, bu kadar fazla canlı türünü, bu kadar fazla tarih alanını tek başına yok etsin.

Fotoğraflar: Tolga Sezgin / NarPhotos

rarlar olduğunda sorgulayıcı bir anlaşma. Burada bilinçli ve sistematik olarak doğaya, tarihe ve kültüre yapılan bir haksızlık var. Türkiye'de ister kamu kurumu, ister özel kurum ya da sivil toplum kuruluşu, hiçbir kurum bulamazsınız ki, "Hasankeyf meselesini içime sindirebiliyorum, sular altında kalabilir" desin. Hiçbir banka bunu yapamaz. Türkiye'deki en ciddi sanat eserinden, en önemli doğa mirasından bahsediyoruz. Bunu yok etmeniz, her şeyi yok edebilirsiniz demektir. Dünyayı kurtarmak çok büyük bir söylem olabilir, ama bu aslında elimizde olan bir şey. Yapmamız gereken temel şey, kendi güç, yetki, iktidar alanımız neyse, o alan içindeki dünyayı kurtarmak. Hasankeyf'i yok ederek, dünyanın yok olmasına neden olan önemli adımlardan birini atmış oluyoruz. Bu bankaların yapabileceği en güzel sosyal sorumluluk projesi Hasankeyf'i kurtarmak olurdu. Sivil toplum kuruluşları

Hasankeyf'i yaşatırsa bu ülkede demokrasiyi yaşatır, tarihi yaşatır, kültürü, doğayı yaşatır. Şu an Türkiye'nin en ciddi meselelerinden biri bu. Hasankeyf gibi bir coğrafyanın hakkını korursak insanlığın hakkını koruyabiliriz, demokratikleşebiliriz. Demokrasi sadece bugünün insanların parmak çoğunluğu değil ki, geçmişte yaşamış uygarlıkların da demokraside söz hakkı olmalı, çünkü onların attığı temellerin üzerinde yaşıyoruz. **Başka sivil toplum kuruluşlarının konuya tavrı nasıl?**

Neredeyse tamamen ilgisizler. Destekleyenlerin çoğu da şifahi bir destek veriyor. TEMA, Doğal Hayatı Koruma Derneği (WWF) gibi kurumlar dahi sessiz. Üstelik WWF uluslararası faaliyet gösteren bir kuruluş.

Bundan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Mücadelemize devam ediyoruz, daha yeni başladık. Gerekliyse sokak sokak örgütleneceğiz, bunu duymayan insan kalmayacak. Aslında onlar sakladıkça, bu işi örtbas etmeye kalkıştıkça daha çok duyuluyor. Hasankeyf yıkılmaz. Sular altında kalır, yine de yok olmaz. Değeri

daha fazla artar, daha fazla tanınır. Günün birinde nasıl olsa baraj yıkılır, hafriyat devrilir, Dicle Nehri yine akar. Yok olacak olan aslında bankaların kendisi. Geri adım atmazlarsa, onları, 15 bin yıllık, bugün dahi insanlarıyla birlikte yaşayan bir tarihi yok eden bankalar olarak tarihe geçireceğiz. Bir tarafta verdikleri kredilerden kazanacakları üç-beş kuruş para, diğer tarafta eşsiz bir doğa, tarih ve tabii ki itibarları... Karar vermek durumundalar. Bu bankalar için en onurlu duruş, projeden bir an önce çekilmek ve çekildiğini açıklamaktır. Sivil toplum kuruluşları olarak sadece yaptıklarımızdan değil, yapmadıklarımızdan da sorumluyuz. Bu ülkede Hasankeyf, Dicle Vadisi gibi önemli bir coğrafya yok ediliyorsa ve bizler buna tepki vermiyorsak, görevimizi yapmıyoruz demektir. Hasankeyf bir gün sular altında kalırsa, bunun vebalinin altında hepimiz kalırız.

Söyleşi: Saner Şen

ROMAN ÇALIŞTAYI'NDA BİR TORBA SÖZ VERİLDİ

Rüyadan uyanmadan önce

Eski adıyla Romankara, yeni adıyla Roman Gençlik Derneği, "Roman açılımı"nın havada kalmaması için takipçi olmaya kararlı. Dernek Başkanı Selçuk Karadeniz, 14 Mart'ta hükümetçe gerçekleştirilen son Çalıştay'dan izlenimlerini Express'e anlattı.

Roman Gençlik Derneği'nin öyküsünü anlatabilir misiniz? Ne gibi faaliyetleriniz oldu, şu anki gündeminiz nedir?

Selçuk Karadeniz: Derneği kuran ekibin bir bölümü daha önce Helsinki Yurttaşlar Derneği, ERRC (Avrupa Roman Hakları Merkezi) ve EDROM (Edirne Roman Derneği) tarafından yürütülen "Türkiye'de Roman Hakları'nın Geliştirilmesi" adlı bir projede yer almıştı. Bu ekip Türkiye genelinde bir saha araştırması yapmış ve Roman derneklerini ziyaret etmişti. Saha araştırmalarında, varolan Roman derneklerinin hepsinin mahalle derneği olduğunu gördük. Türkiye'deki tüm Roman gençlerini kapsayan, insan hakları ve

Selçuk Karadeniz

demokrasi talebiyle siyaset yapan bir dernek kurmaya karar verdik ve 17 Ocak 2007'de Ankara'da Roman gençler olarak Romankara'yı kurduk. 2 Aralık 2009'da ismimizi Roman Gençlik Derneği olarak değiştirdik, çünkü ismizden dolayı sadece Ankara merkezli bir dernek olduğumuz sanılıyordu. Bizim amacımız, Roman olan olmayan tüm gençleri bir araya getirerek etkileşimi artırmak. 19-22 Ocak 2008'de Türkiye ve Avrupa'dan 46 üniversiteli Ro-

Resmî başvuru yaptığımızda "Türkiye'de Roman yaşamıyor" diye cevap alıyorduk. Şimdi bir başbakan "can yoldaşlarım" diye hitap ediyor, yani bizi tanıyor. Diğer yandan, Romanlar çok kötü şartlarda yaşamaya devam ediyor.

man gencini bir araya getirdik. İlk kez böyle bir şey gerçekleştirildi. Ortak sorunları, bize yönelen insan hakları ihlallerini tartıştık. Daha çok, konut ve istihdam sorunları dile getirildi. Gördük ki, bize karşı önyargılar olduğu için evsiz ve işsiz kalıyoruz. Mahallelerde kısa dönemli projeler yerine, daha uzun vadeli işler yapmak gerektiğini gördük. Yakında kamplar yapmayı planlıyoruz. Bunun için bir yol haritası oluşturduk. Ancak Roman Çalıştayı, planları biraz değiştirdi, çünkü birçok dernek temsilcisi bizden yardım ve destek istiyor.

14 Mart'taki Roman Buluşması'ndan önce dernek temsilcileri olarak bir araya geldiniz mi?

Evet. 7 Mart'ta Ankara'da Roman dernek temsilcileriyle bir toplantı yaptık. Toplantıda taleplerimizi konuştuk. İzmir, Aydın, Manisa, Edirne, Tekirdağ, Bartın, Zonguldak, Samsun, Mersin, Adana ve Ankara'dan 36 dernek başkanı buluştu. Eğitim, istihdam, konut sorunlarının çözülmesi ve ayrımcılığın kalkması gibi talepler bir kez daha tartışıldı.

Talepleriniz "Roman açılımı"nda ne derece yer buldu? Faruk Çelik, 14 Mart için "yeniden bir doğum günü" demişti, siz ne düşünüyorsunuz?

Açılımı ancak içi doldurulursa destekliyoruz. Bir defa, konut sıkıntısıyla ilgili ciddi bir belirsizlik var. Konutların yapılması elbette güzel. Ancak, bu konutlara tam olarak nasıl sahip olacağı belli değil. TOKİ'nin bu meseleye bir an önce netlik kazandırması gerekiyor. Eğer bu konutlar Roman mahalleleri dışında yapılacaksa ve Romanlar diğer alanlarda desteklenmeyecekse başa döneriz.

"Roman açılımı"nın en dikkat çeken maddesi bu mesele gibi görünüyor. 14 Mart'ta da salonun en hareketlendiği an, TOKİ tarafından vaat edilen evlerin gösterildiği dakikalardı.

Evet. Bu süreç insanları çok heyecanlandırdı. 2007'de, 2008'de resmî yerlere başvuru yaptığımızda "Türkiye'de Roman yaşamıyor" diye cevap alıyorduk. Şimdi bir başbakan "can yoldaşlarım"

SAMSUN'DAN ROMAN ÇALIŞTAYI MANZARALARI

Doğru söylediklerine inanmıyoruz

Roman Çalıştayı Romanları ne kadar tatmin etti, yakın dönem tecrübelerinin izlerini ne kadar sildi? Samsun 200 Evler mahallesine bağlanıyoruz. Belediyede taşeron işçi olarak çalışan arkadaşımızın ismi ve sureti bizde mahfuz...

Samsun'daki yerinden edilme hikâyenizi anlatır mısınız?

Bizler Samsun - Canik 200 Evler mahallesi Romanlarıyız. Yaklaşık 1500 kişilik bir nüfusa sahibiz. 1923'te mübadeleyle Selânik'ten geldik, Samsun Yenimahalle'ye (Tenekeli mahallesi) yerleştirildik. 1923'ten 1996'ya burada yaşadık. 73 sene yaşadığımız Yenimahalle'de yaşam koşullarımızın çok kötü olduğunu söyleyen Samsun Belediyesi, evlerimizi yıkarak 200 Evler mahallesinde 200 adet ev yaptırdı. Büyük bir şenlikle yeni mahallemize yerleştik. Evler tapu tahsis belgeleri verilerek bize teslim edildi. Ancak "200

Evler" mahallemiz de 2008 yılında kentsel dönüşüm bahanesiyle TOKİ ve belediye tarafından yıkıldı. Tehdit ve baskıyla "264 Evler" adıyla inşa edilen toplu konutlara taşınmak zorunda bırakıldık.

Toplu konutlara nasıl taşındınız?

Belediye görevlileri sözleşmeleri imzalayalım diye içimizden insanlara birtakım vaatlerde bulundu ve mahalleyi ikiye böldüler. Şehrin çeşitli yerlerinde çalışan insanlara "mahallenizi ikna edin, yoksa sizi çalıştırmayız" diye tehdit savurdular. Bir yandan da mahallede "tek kuruş para almadan sizi ev sahibi yapacağız" diyorlardı. Kısaca baskı, tehdit ve kan-

dırmaca yoluyla bizi evlerimizden ettiler. Biz mahalleyi en son terk edenleriz. Şimdi mahkemeliyiz. Hile ve baskıyla imza atturdular, şimdi de bizi evlerden almak için davalar açtılar. Ayrıca oturduğumuz süre için kira isteyeceklermiş. Eğer evleri de tahrip etmişsek ayrıca para isteyecekler. Eski mahallemizde daha mutlu ve huzurluyduk.

Diyelim ki evlere para ödemek zorunda değilsiniz, eski mahallenizde mi oturmak isterdiniz, toplu konutlarda mı?

Biz Romanlar kilimimizi sokağa atacağız ve ayağımızı yere basacak. Sokağa çıktığımızda birbirimizi görebileceğimiz, kaynaşabileceğimiz, ruh yapımıza uygun yerlerde yaşamak istiyoruz. Apartman hayatı bizim özgürlüğümüzü elimizden aldı. Dostluklarımız bozuldu, akrabalıklarımız zarar gördü. TOKİ evlerinde bizim yaşamamız mümkün değil. Biz burada kendimizi kapalı bir cezaevinde gibi hissediyoruz. Eski mahallede herkes kilimini kapısının önüne atar, çayını demlerdi, adım atacak yer bulamazdık. Burada

Kuşatmayı yarmanın yolları

Sendikal mücadelenin nasıl bir kuşatma altında olduğu malûm: İşkolu ve işyeri barajları, neoliberalizmin amentüsü olan taşeronlaşmanın yarattığı engeller, işveren terörü, medyanın sermaye yandaşlığı ve örgütlenmeye karşı yaratılan ideolojik iklim... Bütün bunlara geleneksel sendikacılığın kronik zafiyetleri eklenince sendikal mücadele hayat bulamıyor. Ama, Devrimci Sağlık-İş'in örgütlenme anlayışı bu kuşatmayı yarmanın mümkün olduğunu gösteriyor. Sendikanın başkanı Arzu Çerkesoğlu'na kulak kesiliyoruz.

Devrimci Sağlık-İş, son dönemde, örneğin İstanbul Okmeydanı Hastanesi'nde önemli hukukî kazanımlar elde etti. Hangi eksen, neyi temel alarak mücadele yürütüyorsunuz?

Arzu Çerkesoğlu: Dev Sağlık-İş, dokuz yıldır sağlık alanında güvencesiz çalıştırmaya karşı mücadele yürütüyor. 2001'de SSK'ya bağlı 11 hastane açıldı. Uzman hekimler dahil herkes işçi statüsünde sözleşmeyle ve bireysel hizmet akdiyle çalıştırılmaya başlandı. Sözleşme metni hazırlamaya bile katlanmamış, orman işçileri için hazırlanmış sözleşmeyi imzalatmışlardı. Örneğin, sözleşmede "eşi doğum yapan çalışana izin verilir" maddesi var, ama çalışanın kendisinin doğum yapmasına ilişkin hüküm yok, çünkü orman işçilerinin tamamı erkek; sağlık işkolunda ise kadın çalışanlar yoğun. Sekiz-dokuz aylık örgütlenme sonunda çeşitli eylemler yapıldı, bakanlıkla görüşüldü. Sonunda, 3 bin 200 sağlık çalışanının tamamının kadrolu atamaları yapıldı ve o mücadele başarıyla sonuçlandı. Ardından, üniversitelerdeki "maliye vizesi" çalışanların mücadelesi başladı.

Maliye vizesi ne demek?

Maliye Bakanlığı üniversitelere "istediğin bölümde, ister laboratuvar teknisyeni ister hastabakıcı olarak şu kadar işçi alabilirsin" diye vize veriyor. Bireysel sözleşmeyle işçi statüsünde çalışıyordu bu arkadaşlar. 2003'te güvenceli iş talep ettik. Klasik sendikal anlayışla "çoğunluğu örgütleyelim, toplu sözleşme imzalayalım" demedik. SSK hastanelerin-

de de, maliye vizelilerde de sağlığın bir kamu hizmeti olduğu, çalışanlarının kamusal hizmet üretirken güvenceli istihdam edilmeleri gerektiği üzerinden yürüttük mücadeleyi. Sonunda, üniversitelerde çalışanların tamamı kısmen daha güvenceli olan 4/B statüsüne geçirildi. Üyelerimizi de beraber mücadele ettiğimiz Sağlık Emekçileri Sendikası'na (SES) geçirdik, çünkü 4/B'liler kamu sendikalarına üye olabiliyor. "Maliye vizesi" çalıştırma biçimi böylece ortadan kalktı.

Taşeronluk örgütlenmeyi nasıl etkiliyor?

Sağlıkta işçilerin çoğu taşeron firmalarla istihdam ediliyor. Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerde, 2008 sonuna ait res-

Taşeron sistemi vicdanen iflas etmiştir: Bebek ölümleri, hastane yangınları, işsiz kalan onca sağlık çalışanı, domuz gribinden ölen taşeron temizlik işçisi... Bundan sonra ısrar etmek, devlet açısından suç işlemektir.

mî rakamlara göre, 118 bin çalışan taşeron şirketlerde; üniversite hastaneleri ve diğer kurumlarla beraber toplam sayı 150 bin. Sağlıkta dönüşüm programıyla sağlık kamusal hizmet olmaktan çıkarıldı, bütünüyle piyasaya açıldı, kazanılmış hakları ortadan kaldıran güvencesiz çalıştırma yaygınlaştı. Hekimlik hariç bütün hizmetler, hemşirelik, hastabakıcılık, laboratuvar, görüntüleme, bilgi işlem, otomasyon, temizlik -ki temizlik sağlık hizmetinin ayrılmaz parçasıdır, yoğun bakımda temizlikle

belediyede temizlik aynı şey değildir- taşeronla aktarıldı. Bir taraftan, taşeron şirketlerce istihdam edilen çalışanların sendikalaşmasını yürütürken, ana hedefimizi "insan ihaleyle çalıştırılmaz, sağlıkta taşeron olmaz" diye koyduk. Şöyle bir şey mümkün değil: "Gidelim bir hastanede örgütlenelim, toplu sözleşme imzalayalım." Taşeronluk zaten toplu sözleşme sistemini engellemek için uygulanıyor, ana hedef sendikasızlaştırmak. Mesele sadece iş güvencesinin olmaması değil, çalışanların yaşamla ilişkileri güvencesizleştiriliyor, insanlar üç-beş yıl sonrası planlamadıkları bir yaşama mahkûm ediliyor. İlk aşamada, taşeronlaşmayı görünür hale getirmeye çalıştık. Sağlık çalışanlarının dahi çoğu taşeronlaşmanın ne düzeyde olduğunu bilmiyordu. Cerrah arkadaşımız, ameliyathanedeki çalışanlar taşeronda mıdır, 4/B'li midir, bilmezdi. Hastanelerde hizmetin çoğu taşeron çalışanların üzerinden yürür, ama onların emeği görünmez. Bizim asıl amacımız taşeron çalıştırmayı ortadan kaldırmak. Bir hastanedeki ilk toplantıda bu perspektif olmadan yol kat edemeyeceğimizi anlatıyoruz. İşçi arkadaşlarımız da bunu kavlıyor: Taşeronluk belasından kurtulmadıkça bize rahat yüzü yok. Taşeronla sendikanın yan yana durabilmesi pek mümkün değil. Sendikalaşma başladığı anda, yoğun baskı ve işten çıkarmalar da başlıyor. 7 Kasım'da, Türkiye'nin her tarafından 2 bin taşeron çalışanıyla TBMM'nin önünde, yasal başvuru olmaksızın, bir miting yaptık. Taşeron çalıştırmanın yasaklanması talebini, hukuksal dayanaklarımızı, kazandığımız davaları içeren dosyayı Meclis'e ilettik. Taşeron çalıştırma aslında anayasaya ve iş kanununa aykırı. Hukuksuzluk bir yana, insanın ihaleyle alınıp satılması insan onuruna aykırı. Birilerinin oturduğu yerden rant elde etmesi kabul edilemez. Hukuk alanını mücadele içerisinde yeniden tarif etmek için girişimlerde bulunduk, çünkü hukuk kâğıt üzerinde değil, sınıf mücadelesiy- le şekillenen bir yapı. Örgütlendiğimiz

Fotoğraflar: Diha

hastanelerde, taşeron işçilerin yaptıkları işin ve bağlı oldukları işverenlerin tespitini istedik. 2008'de, bir alt-işveren yönetmeliği çıktı. Bu yönetmeliğin muvazaayı (hileli ihaleyi) düzenleyen maddesi çok açık: Bir muvazaa tespiti durumunda, taraflar altı gün içinde itiraz etmezlerse, Çalışma Bakanlığı tarafından karar kesinleştirilir. Adana Çukurova Üniversitesi Balcalı Hastanesi ve Diyarbakır Dicle Tıp Fakültesi hastanesiyle ilgili muvazaa raporları itiraz olmadığı için kesinleşti. Ege, İstanbul ve Uludağ Üniversiteleri'ndeki muvazaa raporları alt-işverenler itiraz ettikten mahkemede. Fakat olumsuz bir karar beklemiyoruz. Kesinleşen raporlar için kararların uygulanmasını zorluyoruz. Özellikle Balcalı'daki arkadaşlarımız çok etkin bir mücadele örgütlediler. Hastaneden şehir merkezine yürüdüler, sosyal güvenlik kurumlarında basın açıklamaları yaptılar, "SGK mahkeme kararlarını uygula" diye dev bir pankartı sosyal güvenlik binasına astılar. Bunun üzerine, 13 Ocak'ta Çalışma Genel Müdürlüğü'nün emriyle, hastanedeki 1200 çalışanın taşeron şirketle ilişkisi bitirildi, rektörlük üzerinden tes-cil işlemleri yapıldı.

Elde ettiğiniz bu sonuç nasıl bir anlam taşıyor?

Bu, özelleştirme alanında son yılların en büyük kazanımlarından biri. Tekel işçilerinin kaybetmemek için direndikleri haklar, bizim açımızdan başından beri olmayan haklardı. Aynı şey diğer hastaneler için de gelecek. Bu sonuç, güvencesiz çalıştırmaya karşı mücadele hattının nereden çizilmesi gerektiğine de ışık tuttu. Pek çok sendika ilgilendi; 13 Ocak'tan beri telefonlar durmuyor. Hedefimiz kazanımları sağlık alanının bütününe, tüm Türkiye'ye yaymak. Taşeron sistemi aslında vicdanen iflas etmiştir: Bebek ölümleri, hastane yangınları, işsiz kalan onca sağlık çalışanı, domuz gribinden ölen taşeron temizlik işçisi... Son kazanımlar sistemin hukuksal alanda da iflas ettiğini gösterdi. Bundan sonra ısrar etmek, devlet açısından suç işlemektir. Okmeydanı Hastanesi'nde arkadaşlarımız iki ay maaşlarını alamamışlardı. Bir günlük iş bırakma eylemi yaptık. O akşam maaşlar ödendi. İki kanal canlı yayın yapınca -sağlık işkolu olunca, medya daha hassas oluyor- Tayyip Erdoğan'ın başhekimini arayıp "iş halledin" dediğini duyduk. Ardından, 18 arkadaşımız işten çıkarıldı. Başhekim "bu kişileri geri almamız söz konusu değil, aslında daha fazla insan çıkartmamız isteniyor, ama biz geri kalanını tutacağız" dedi. Bu hukuksuzluğa karşı çıktık, 45 gün kapıda direndik. Sonunda, 18 arkadaşımızı geri aldılar. Bir fabrikada 45 değil, 145 gün direnseniz de sesiniz duyulmayabiliyor, ama sağ-lıkta toplumsal destek işi değiştiriyor. **Hukuksal açıdan Çalışma Bakanlığı "sağlık alanının taşerona verilmemesi gerekir" diyerek itirazınızı onaylıyor. Ama doğrudan sağlıkla ilgili olmayan işlerin taşerona verilmesi konusunda**

hukukî engel yok. Sağlık alanının dışındaki kamu kuruluşlarında taşeronlaşmaya karşı mücadele nasıl yaygınlaştırılabilir?

Aslında kamuda işimiz daha kolay, çünkü kamusal hizmetlerde süreklilik ve bütünlük esastır. Taşeronluk, bir işi parça parça ihale etmek olduğuna göre, kamu hizmetiyle mantıken bağdaşmaz. Kamu hizmetlerinde taşeronların çalışma süreci hakkında söz ve karar sahibi olmaları mümkün değil; çalışanlar doğrudan hastanenin yönetimi tarafından sevk ve idare ediliyor. Gerçek taşeron

**Arzu Çerkesoğlu
"Sosyal Hizmetler
ve Çocuk Esirgeme
Kurumu'nda
taşeronlaştırmaya
hayır" eyleminde
açıklama yaparken**

Neoliberalizm örgütlü işçileri örgütsüz işçi kitlesiyle kontrol altına alıyor. Kuşatma ancak güvenceli, kadrolu, sözleşmeli, taşeron işçinin, akademisyenin, temizlik işçisinin ortak hedeflerde buluşabildiği bir düzlemle yarılabilir.

ilişkisi kamuda zaten kurulamaz ve kurulmuyor da. Gerçek taşeron nedir? Diyelim inşaatta boya işi bir adama ihale edilir, gelir, işçisiyle işi yapar, gider. Belki işçiler değişmiyor, yirmi yıl aynı yerde çalışmaya devam ediyorlar, ama kırk tane şirket değiştiriyorlar. Okmeydanı'nda biz örgütlenirken, bir yılda 11 şirket değişmişti.

Bu kadar abartılı şirket değiştirilmesinin sebebi ne?

Rant sistemi, beceriksizlik, hepsi var. Bir şirket yıllık bir ihale almış, bir ay çalıştırmış işçileri, maaşlarını ödemedi kaçmış gitmiş. Okmeydanı'nda başhekim "ben parayı verdim, bir daha ödeyemem" diyor. "Ödeyeceksin, burada üst-işveren sensin, taşeron nefes alsın sorumlusu sensin" dedik. O da "sağlık müdürlüğüne, bakanlığa sordum, 'bir daha ödeyemezsin, işçiler gidip şirketten alacaklar' dediler" diyor.

Tuzla tersanelerinde ve daha pek çok yerde de uygulama böyle değil mi?

Evet. Arkadaşımız şirketin Güneşli'de-

ki adresine gidiyor, öyle bir şirket yok, kapatılmış. Ama aynı isimli şirket sosyal hizmetlerden başka ihaleler de almış. Aslında üç-beş şirket arasında dönüyor tüm pazar; tam kapkaç düzeni. O nedenle, bu kazanımların genel olarak kamu hizmetleri açısından anlamlı olduğunu düşünüyoruz. Eğitim alanında da güvencesiz çalıştırmaya karşı muhatap her zaman bakanlıktır; taşeron şirketleri hiç muhatap almadık.

Özel sektörde örgütlenmeniz ne durumda?

Sağlıkta kamuda çalışanların neredeyse yüzde 70'i güvencesiz; özel sağlık ise çok büyük rantların ve kavgaların döndüğü bir alan. On yıl önce adı duyulmamış hastaneler iktidar bağlantılarıyla yayılıyor. Özel sektörde örgütlülük hemen hemen yok. Birkaç hastanede var, onlar da özel sektörün ve piyasanın en korunaksız ve kötü koşullarda işlediği yerler. Kamudaki deneyimle özel sektörü örgütleyebileceğimizi düşünüyoruz, şu anki stratejimiz açısından ikinci planda, ama yok da değil. İstanbul'da üç hastanede örgütlüyüz.

Baraj engelini aşmak için, toplu iş sözleşmesi (TİS) yerine, protokol sözleşmesi imzalıyorsunuz...

Evet, ama inanın, birçok TİS'ten daha iyi oldu. Daha önce üniversitelerle de imzaladık. Mesela, 19 Mayıs'ta, Sivas'ta. Sonuçta, içeriği belirleyen mücadeledir. İstanbul'da Şişli Etfal ve Taksim Hastanesi'nde örgütlendik, Haydarpaşa Numune yeni başladı, Kartal bölgesi iyi gidiyor, diğer illerde de var. Üniversitelerle başladık, devlet hastanelerine doğru gidiyoruz. Devlet hastanelerinde koşullar daha kötü, tam orman kanunu söz konusu.

Üniversite ve devlet hastaneleri arasında nasıl farklılıklar var?

Taşeron sorunlarını devlet hastaneleri daha ağır yaşıyor. Mayıs 2009'da Sağlık Bakanlığı rant mekanizmasını kontrol altına almaya çalışan bir genelge çıkardı. Esas amaç, en fazla işi en ucuza yaptırmak. İlk çalışan sayısını inanılmaz derecede aşağı çekiyorlar. İkincisi, ücretleri düşürüyorlar. Koşuyolu Hastanesi'nde, temmuz ayında, bir anda herkesin maaşı 300 liraya düştü. İtiraz dilekçesi verdik, itiraz edilmezse kazanılmış hakkı kaybediyorsunuz. Dava sürüyor. Sağlık Bakanlığı, Koşuyolu'ndaki girişimden sonra frene bastı. Numune Hastanesi'nde arkadaşlar başhekimle görüşmeye gitti, başhekim "bakanlık ücretleri aşağı çekmemiz için bastırıyor, ama Koşuyolu'nda bir sendika dava açmış, onun sonucuna göre hareket edeceğiz" diyor. Büyük kentlerde henüz ücretleri bariz bir şekilde düşürmediler. Kamu Hastane Birlikleri Yasası önergesi var gündemde, o yasayla birlikte Sağlık Bakanlığı'na bağlı bütün hastaneleri işletme haline getirecekler. Onar onar grupluyorlar hastaneleri, beş kategoriye ayırıyorlar. Hastaneler merkezi idare tarafından belirlenen yedi kişilik bir heyet tarafından yönetilecek. Bir kişi o ilin Ticaret Odası'ndan olacak, ama ta-

bip odalarından ya da diğer sağlık örgütlerinden kimse olmayacak. **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda (SHÇEK) örgütlenmeniz nasıl gidiyor?**

Kamu sendikalarında da, işçi sendikalarında da işkolu tanımı "sağlık ve sosyal hizmetler" olarak geçiyor. Memur sendikalarında SES'in alanındayız. Sosyal hizmetlerde biz bile bu düzeyde taşeronlaşma beklemiyorduk: Yüzde 90'a yakın! Sosyal Hizmetler'e bağlı sosyologlar, bakıcı anneler, babalar, psikologlar, hepsi taşeron, sadece yöneticiler kadrolu. Çok fazla işsiz sosyolog ve psikolog olduğu için Sosyal Hizmetler'de çalışmak iyi bir seçenek olarak görülüyor; güvencesiz, ama ücretler fena değil. Yoğun bir esnek çalıştırma ve kötü koşullar söz konusu. Sosyal Hizmetler dediğiniz devletin "sosyal" yüzü, doğrudan kamu hizmeti olması gereken işlerin başında geliyor. İstanbul Avrupa yakasında, Sosyal Hizmetler'de taşeron şirkette çalışanların örgütlenmesini hemen hemen tamamladık. Anadolu yakası yeni başladı. Burada da hızla hukukî kazanımlar elde edebileceğimizi düşünüyoruz. Beklentimiz, bir-iki ay içinde Çalışma Bakanlığı'nın SHÇEK kurumlarındaki incelemeyi bitirip raporunu bize vermesi. Ardından hukuksal süreci devam ettireceğiz.

SHÇEK'de tamamen yakın bir örgütlülüğü nasıl becerdiniz?

Bir hastanede taşeronda örgütleniyorsak, hep yüzde 70-80'i buluyoruz. Güvencesiz çalışanların birbirinden ve sendikasıdan başka güveneceği bir şey yok. Sendikaya az çok güven tesis edildikten sonra ve o hastanenin ya da hizmet kurumunun doğal önderleri mücadeleye girdiklerinde çoğunluğu sağlama problemi olmuyor. Sosyal Hizmetler'de, bütün çalışanlar "bizi böyle çalıştırmazlar"ın bilincinde. İkincisi, korku daha az, çünkü çoğunluk üniversite mezunu, "işten atılsam da bir şekilde hayatımı sürdürebilirim" diye düşünüyorlar. Haksızlığı kabul etmek istemiyorlar. Sosyal Hizmetler'de örgütlenme içeriden başladı, biz sadece destek olduk.

Kamu hastanelerinde, kamu çalışanlarıyla taşeron işçiler yan yana çalışıyor. Ama Dev Sağlık-İş'te sadece işçileri örgütleyebiliyorsunuz. Aradaki ilişkiler nasıl?

Bizim işkolumuzda, aynı işi yapan ama farklı statüde çalışanların sayısı çok fazla. Bir hastanede üç hemşire farklı statüde çalışabiliyor. Benim gibi 40'lı yaşlarda olanlar kadroludur. Daha gençler muhtemelen 4/B'lidir. Yeni mezunlar ise taşeron şirkettendir. İkincisi, farklı meslek grupları; hekimi, hemşiresi, laboratuvar ya da radyoloji teknisyeni var. Hem pozisyonları, hem çalışma koşulları farklıdır. Sağlık alanında güvencesiz çalışanların örgütlenmesinin önünü açan birkaç faktör var. Bunlardan biri, sağlık hakkı mücadelesi. Özellikle AKP'nin gerçekleştirdiği sağlığın piyasalaştırılmasına karşı yürütülen müca-

En hayati hakların piyasaya bağlı ve paralı hale geldiği bir süreçte, örneğin işe gidiş-geliş saatlerinde ulaşımın ücretsiz olması, sağlığın, eğitimin, suyun parasız olması gibi talepler sendikal mücadelenin temelinde yer almak zorunda.

dele, son beş yılın en hareketli alanlarından biri. SSGSS yasasına karşı ortak yürütülen eylemler oldu. Biz de sağlık çalışanlarının güvenceli iş mücadelesi ile sağlık hakkı mücadelesini birlikte gördük ve yürüttük.

Bu alanda Dev Sağlık-İş'in öne çıkmasının nedeni ne?

Dev-Sağlık-İş güvencesizlik alanında başarılar elde eden tek örgütlenme gibi görünüyor, bu bizim muhteşem olduğumuzdan değil. Esas olarak iki faktör var. Birincisi, sağlık hakkı mücadelesinin hareketliliği; ikincisi, Türk Tabipleri Birliği (TTB) ve Sağlık Emekçileri Sendikası'nın (SES) hastanelerde yarattığı güç dengesinin güvencesiz çalıştırmayı sorgulanabilir kılması. Hem merkez hem işyerleri düzeyinde ortak bir faaliyet yürütüldü. Üye dosyalarında çoğu zaman hem bizim hem SES'in üye formları vardır. Diyelim bir hastanede örgütleniyorsunuz –örgütlenme çalışmasında gece servisi, nöbetler önemlidir–, üç hemşire arkadaşla konuşuyorsunuz, kadrolusu da var, taşeronu da. Dolayısıyla, hem SES'e hem de Dev Sağlık-İş'e üye yapıyoruz. Bu bir sendikal rekabet meselesi değil. "Üye yapalım, çoğunluğu sağlayalım, toplu sözleşme imzalayalım, aidat alalım" gibi bir sendikal anlayışımız olmadı. 2001'de, SSK hastanelerinde "gelin sendikaya üye olun, toplu sözleşme imzalayalım" diye bir süreç yürütmedik tek

başına, "sağlık hizmeti bir kamu hizmetidir, güvenceli ve kadrolu kamu çalışanları tarafından yürütülmelidir" dedik. "Arkadaşlarımızı kadroya almazsanız, iki ay sonra toplu sözleşme için geleceğiz, madem işçi statüsünde çalıştırıyorsunuz, toplu sözleşme imzalayacaksınız" dedik. İş güvencesinin iki yolu var, ya 657'li memur olarak ya da toplu sözleşmeyle iş güvencesi olur. Toplu sözleşme yerine kadroya aldılar, tamamı memur oldu. Üniversitelerdeki maliye vizelileri ise 4/B'li yaptılar, onlar da SES'e üye oldu.

SES'le aranızdaki ilişki çok istisnai, nasıl olabildi bu?

SES ya da genel olarak kamu sendikaları hâlâ militan mücadele geleneğinin ve örgütlenmenin canlı olduğu sendikalar. Ben de SES'ten geliyorum. Daha önce, Türk Sağlık-Sen'de ve SES'te üç dönem şube başkanlığı yaptım. Biz hayatın doğal akışı içinde birlikte olduk. Sağlık alanında ortak örgütlenmeyi anlatmak daha kolay, çünkü hakikaten aynı işi yapıyoruz, ama farklı koşullarda çalışıyoruz. Eşitlik talebi çok gerçek bir talep. **Örgütlenme sonrasında sendikaların çalışanlarla bağları nasıl sürdürülüyor? Aidat alıyor musunuz, eğitim çalışmalarını yürütüyor musunuz?**

Aidat sendikaların ihtiyaçlarını karşılamak için verilir, ama aslen işçi sınıfının örgütlenmesi içindir. Tek başına ne o şubenin ne de sendikanın tasarrufundadır. Hangi sendikanın ihtiyacı varsa orası için kullanılır. Taşeron örgütlenmesi aidat açısından elverişli değil; her an işten çıkarılmakla karşı karşıya olan ve çok düşük ücretler alan çalışanların maaşlarından kesinti yapamıyorsunuz. Yasal olarak aidat bir günlük yövmiye olmasına rağmen, son genel kurulda kişi başına ayda beş lira belirledik. Aslında, tamamen gönüllülük esasıyla, banka kanalıyla aidat alıyoruz, yüzde 10-20 oranında toplayabiliyoruz. Profesyonel yönetici olmadığımız için, sendikamızın ihtiyaçlarını karşılıyoruz, telefonlarımız kesilmiyor. Birçok yerde şubelerimiz diğer sendikalarla ortak. Örneğin, Adana'da şube binamız SES'le, Antalya'da Oleyis'le beraber. Üyelerle ilişki konusunda iki şey yapıyoruz. SES'ten arkadaşlarımızı da kattığımız hastane meclislerimiz var; her servisten bir arkadaşımız yer alıyor. Sayı hastanenin boyutuna göre değişiyor. Ayrıca, seçimle iş başına gelen temsilciler kurulu oluşturuyoruz. Eğitim çalışmaları yapmaya çalışıyoruz, ama örgütlenmenin sıcak olduğu yoğun dönemlerde bunu çok düzenli sürdürmek mümkün olmayabiliyor. Yayın faaliyetimiz maddi nedenlerle sıkıntıda, çünkü yayın çok pahalı bir iş. Sadece yargı kararlarını toparlayıp bir önsöz yazıp bassak bile çok işe yarayacağını düşünüyoruz ama, bunu henüz yapabilmemiş değiliz.

Üye sayınız ne kadar?

6 bini geçti. Temmuz'da 5 bin 200'dü. 2001'de 400 üyeye başladık. Genel merkezimiz İstanbul'da, Antalya ve Adana'da şubelerimiz var. 1 Mayıs'a

kadar Kocaeli, Bursa ve Diyarbakır'da şube açmayı hedefliyoruz. Üç ilde de yeterli üyemiz var, ama maddî nedenlerle henüz açamadık.

Sendika yönetiminde kaç kişi çalışıyor?

Merkez yönetimi beş kişi. Bölgelerde temsilci ya da uzman düzeyinde çalışan arkadaşlarımızın sayısı da altı-yedi. Akademisyenlerden, diğer sendikaların uzmanlarından gönüllü destek alıyoruz; biz istemeden dahi katkılar geliyor. Önceden, merkezden gidip gelerek çalışma yürütüyorduk, şimdi artık yerel kadrolar çıkıyor. Adana - Balcalı'da dört yıl sonunda iyi bir ekibimiz oluştu. Diyarbakır'daki arkadaşların hemen hepsi işten çıkarıldı, ama yeni bir kadro süreci devrildi; Bursa ve Kocaeli'de de öyle. Bu işin kendisi çok öğretici. Bizim üye profilimiz sol duyarlılıkları olan insanlar değil. Özellikle Sağlık Bakanlığı'ndaki kadrolaşmayla, iktidar partisinin referansıya işe girenlerin sayısı yüzde 80-90 civarında. Çoğu AKP kadın kollarından gelen insanlar, ama mücadeleyle bambaşka oluyorlar. Sınıf mücadelesi böyle bir şey. Tekel'de de gördük bunu. Geçenlerde, iki çocuklu genç bir arkadaşımız anlatıyor: "Önceden dünyayla alâkam yoktu. İşe gider gelirdim, akşam kahveye giderdim, top muhabbeti, karı kız muhabbeti filan... Şimdi dünyanın yükü benim üstümde gibi hissediyorum, Amerika'da olan şeyle de ilgileniyorum, bambaşka bir ülkedekiyle de..."

Sendikaların dönüşmesi için sizce ne yapılmalı?

Dört büyük konfederasyonun toplam üye sayısı 500 bini bulmuyor. TİS'ten yararlanan işçi sayısı 300-400 binlerde. Ama 20 milyonun üzerinde çalışan var, resmî rakamlarla bile yüzde 50'den fazlası kayıt dışı çalışıyor. 4/B'si, 4/C'si, üniversitede 50/D'si, taşeronuyla gü-

vencesizlik artık esas çalıştırma biçimini almaya başladı. Bu sistem aslında tek bir şeyin üzerinde yürüyebilir: Sendikasızlık. 25 yıldır dünyada yaşanan yeni işçileştirme sürecinin ana eksenini güvencesizlik. Doktorlar, hemşireler, akademisyenler, mühendisler, herkes için geçerli bu. İşsizliğin bu kadar arttığı, işçileştirme sürecinin bu kadar genişlediği bir süreçte önceki dönemin büyük ölçekli üretimine göre örgütlenmiş sendikalar yeterli değil. Sendika fabrikanın ön kapısından girer, arka kapısından çıkar, örgütler, çoğunluğu alır, yetki başvurusu yapar, toplu sözleşme imzalar... Bu hayat artık bitti. Sorun, bu işçileştirme sürecinin temel dinamiklerini kavrayamamak ve buna göre yeniden konum alamamaktan kaynaklı. Yakın gelecekte hükümetle ya da sermayeyle emekçiler

Sağlık Bakanlığı'ndaki kadrolaşmayla, iktidar partisinin referansıya işe girenlerin sayısı yüzde 80-90 civarında. Çoğu AKP kadın kollarından gelen insanlar, ama mücadeleyle bambaşka oluyorlar. Sınıf mücadelesi böyle bir şey.

arasındaki ana mesele, en temel yaşamsal hakların piyasalaştırılması, hak olmaktan çıkartılması ve güvencesizlik olacak. Tekel'de ya da arkasından gelecek şeker fabrikalarında olduğu gibi, kısmen güvenceli olanlar özelleştirme süreciyle güvencesiz hâle gelecek. Başta iş güvencesi olmak üzere, tüm kazanılmış hakları sıkı sıkı koruyan ve güvencesiz çalıştırmayı bütünüyle ortadan kaldırmayı hedefleyen bir sendikal süreç lâzım. Tekel mücadelesi gösterdi ki, şu anki sendikal örgüt ve merkezlerimiz bunu yapabilme açısından çok sınırlı. Mevcut sendikalarımızı, örgütlerimizi yok saymadan, onların birikimleri üzerinde, ama yeni dinamiklerle ve gerektiği yerde birtakım kopuşlarla bu süreci yürütmek zorundayız. Neoliberalizm

örgütlü işçilerin kazanılmış haklarını örgütsüz işçi kitlesiyle kontrol altına alıyor. Örgütlü, güvenceli, kadrolu emekçileri öyle bir güvencesizlikle kuşatıyor ki, orayı hareketsiz hale getiriyor. Onun bir dış halkasında da işsizler var. Böylesi bir kuşatma sadece içerden direnişle, kazanılmış hakları koruma mücadelesiyle yarılamaz. Kuşatma ancak farklı statüde çalışan, güvenceli, kadrolu, sözleşmeli, taşeron işçinin, akademisyenin, temizlik işçisinin ortak hedeflerde buluşabildiği bir düzlemle yarılabılır. İkincisi, sendika mücadelesinin hedefleri ücret ve iş güvencesiyle sınırlı tutulamaz. Bütün yaşamın güvencesiz, en hayatî hakların piyasaya bağlı ve paralı hale geldiği bir süreçte, örneğin işe gidiş-geliş saatlerinde ulaşımın ücretsiz olması, sağlığın, eğitimin, suyun parasız olması gibi talepler sendikal mücadelenin temelinde yer almak zorunda. 25 yıl önce, bir işçi aldığı ücretle evini geçindiriyordu, şimdi çocuğunu devlet okuluna gönderdiğinde de, sosyal güvencesi olsa da eğitime, hastanelere para ödüyor. Bütün bunlar hem örgütsel hem de mücadele perspektifi açısından sendikal yenilenmeyi zorunlu kılıyor. Mutlaka dirençler olacaktır. Ama, mücadelenin ihtiyaçlarına göre, yeni biçimler, yeni örgütler, yeni kurumlar yaratmalıyız.

Bu doğrultuda somut önerileriniz var mı?

Öncelikle, o konfederasyon, bu konfederasyon gibi ayrımları asla düşünmemek lâzım. Mücadelenin ortaklığı temeldir. Örneğin, itfaiye işçileri Türk-İş'e bağlı; uzunca bir zaman taşeronlaştırmaya karşı mücadele yürüttüler. Biz DİSK'e bağlıyız, ama taleplerimiz ortak. Bu nedenle, itfaiye işçilerinin sürekli yanındaydık. Çadırları söküldüğünde ilk biz gittik, Türk-İş'e bağlı hiçbir sendika yoktu. Belediye-İş ile Devrimci Sağlık-İş arasında çok özel bir bağ oluştu.

Tekel'de sizce sendikalar niye yetersiz kaldı?

Tekel direnişi tek başına bir Tekel direnişi olmaktan çıktı. Direnişin güçlü bir toplumsal destek almasının nedeni, taleplerin kuşkusuz çok haklı ve meşru olması ve Tekel işçisinin kararlılığı. Tekel direnişi belki bundan altı-yedi yıl önce bu kadar duyarlılık yaratmayabilirdi. Bugün piyasalaştırma politikaları, yoksulluk ve işsizlik artık tüm toplumda çok hissedilir hale geldi. Tekel direnişiyle simgeleşen taleplerle herkes kendi yaşamından özdeşlik kurdu. Sendikalar açısından, güvencesiz çalıştırmaya karşı insanca yaşam taleplerinin tüm ülke sahinde güçlü bir şekilde örgütlenebildiği inisiyatifler oluşturmakta ciddi sıkıntılar yaşadık. Bütünlüklü bir program oluşturulmadı, hep bir takım ihtilaflar çıktı. "Bütün gücümle bunun arkasında duruyorum" diyerek toplumu çağırarak bir muhalefete ihtiyacımız var. Ama bütün sıkıntılara rağmen, TEKEL direnişi başarılıdır, sınıf ve sendikal mücadele açısından çitayı yükseltmiştir.

Söyleşi: Alpkan Birelma

“BÖLGE” BELGESELİ: SERBEST BÖLGELERDEKİ KADIN EMEĞİ

Ahir zaman çalışma kampları

Son otuz yılda dünyada giderek artan “serbest ticaret bölgeleri” sermayeye sorunlardan ve masraflardan azade rant vahaları sunuyor. Bir yandan da “içeride” çalışan emekçilerin örgütlenme mücadelesi devam ediyor. Türkiye’deki serbest bölgelerde kadın emeği üzerine “Bölge” belgeselini çeken Güliz Sağlam ve Feryal Saygılıgil’e bağlanıyoruz.

Serbest bölgelerle ilgilenmeye nasıl başladınız?

Güliz Sağlam: Konuyla ilk olarak Antalya serbest bölgesinde, Novamed fabrikasında Petrol-İş’in yürüttüğü sendikal mücadeleyle tanıştık. Petrol-İş kadın dergisinin yayın yönetmeni Necla Akgökçe, 2006’da dergide konuya eğilerek “açın kulaklarınızı, buradaki kadınlar direniyor” diye yayınlar yaptı. Yıllardır kadınların grev yaptığı yok. Biz o zamanlar Filmmor’da gönüllü çalışmalar yürütüyorduk. 2007’nin Morgündem’ine girecek kısa bir şey hazırlamak için atlayıp Antalya’ya gittik. Grevdeki kadınlarla kısa röportajlar yaptık. Zaten direnişteki kadınlar 8 Mart’ta İstanbul’a gelince herkes onları tanıdı. Sonra da genel olarak serbest bölgelere bakmaya karar verdik.

Feryal Saygılıgil: Türkiye’de o zaman 21 serbest bölge vardı, şimdi 19 tane var. Yaklaşık 46 bin kişi çalışıyor.

Serbest bölgelerdeki emek rejimi, özellikle de kadınlar açısından nasıl bir manzara çiziyor?

Saygılıgil: Novamed grevinden ötürü, kadınların serbest bölgelerde daha fazla sömürüldüğüne dair merakımızla beraber, bir önyargımız da vardı. Uzakdoğu’da, Güney Asya’da, Meksika’da “Maquiladoras” denilen serbest bölgelerde, özellikle tekstilde kadınların çok kötü şartlarda çalıştırıldığını biliyorduk. Sonra, sömürünün sektörlerle göre değiştiğini gördük. Mersin’de mesela, filmde Nesrin’in dediği gibi, iki kişiden biri serbest bölgede çalışır. Ya İstanbul’a gurbete gideceksin, ya da bölgede sigortalı çalışacaksın. Ücretler merdivenaltı atölyelerinden biraz daha iyi. Kayıtdışılık dışa-

rıya nazaran çok az. Bu da son zamanlarda başlamış. Filmdeki Hatice’nin 17 yıllık emeğinin az bir kısmı sigortalı gözüktüyor. Ama dışardaki küçük atölyelerle karşılaştığınızda, ihracata dönük serbest bölgelerde, durmadan iş yetiştirmek zorundasınız. Kimi zaman kadınlar 38 saat kesintisiz çalıştırılıyor.

Sağlam: Bölgelerde üç vardiya sistemi en büyük sorunlardan. İlk başta bana çok kötü gözüküyordu. Ama filmi yaparken insan doğasına, biyoritmine aykırı olduğunu anladık. Antalya Novamed’dekiler mesela, bir süre akşam, hemen ardından sabah, sonra da öğleden sonra çalışıyorlar. Hayat kalmıyor.

Serbest bölgeler Agamben’in “çalışma kampı” benzetmesine çok uyuyor. Görünümleri de öyle. Antalya, Tuzla ya da İzmir serbest bölgelerine gittiğinizde sokaklarda neredeyse kimseyi görmezsiniz.

Dışardaki bir işletmeyle serbest bölgedeki arasında nasıl farklar var?

Saygılıgil: Fikriye şöyle diyor: “Şehirdeki bir fabrikada arkadaşlarımızla daha çok beraber olabiliyorduk, öğle tatilleri ve hafta sonlarını beraber geçiriyorduk, burada sıkı kurallardan kaynaklı bir kopukluk var.” Agamben’in “çalışma kampı” benzetmesine hakikaten çok uyuyor. Görünümleri de öyle. Gerçi bölgeler arasında farklar var. Ama Antalya, Tuzla ya da İzmir serbest bölgelerinde sokaklarda neredeyse kimseyi görmezsiniz. Dışarıdan kimileri için bölgelerde çalışmak prestijli gibi gözüküyor, hatta “serbest bölgeye girmek, AB’ye girmektir” diyenler var, ama girince öyle olmadığını gö-

rüyorlar. Erkek işçilerle de konuştuk. Mesela biri, fabrika serbest bölgeye girmeden önce arkadaşlarıyla beraber sendikahymış, serbest bölgede sendika dağılmış ve o da ücretsiz izne çıkarılmış.

Serbest bölgede sendikalaşma daha mı zor?

Saygılıgil: Elbette, faaliyet gösteren Birleşik-Metal-İş ve Petrol-İş de çok zor girip çıkıyor. Kapılarda sıkı kontrol var. Örgütlemek için ortam yok, etrafta işçi bile göremiyorsunuz. Aslında, 9 Haziran 2002’den beri, AB uyum yasaları çerçevesinde serbest bölgelerdeki işçilerin örgütlenme hakkı var. Bir de dünyada kuzey ve güney serbest bölgeleri diye bir ayrım yapmak lazım. İhracat yerine, yerel tüketim ve istihdama yönelik zengin ülkelerdeki serbest bölgelerde sendikalaşma sorunu yok. Güneyde ise, yasalarda örgütlenme hakkı yeni yeni yer alıyor. Ama pratikte büyük engeller var. WEPZA (Dünya Serbest Bölgeler İktisadî Birliği) toplantılarında ülkeler bu bölgelere yatırımları nasıl artırabileceklerini tartışıyorlar. Burada hep “siyasî güven” ve “istikrar”dan dem vuruluyor. Yani aslında örgütlenmenin azlığına, işçilerin uysallığına bakıyorlar.

Sağlam: Mesela, Novamed patronları işçilere defalarca “ne yapalım, ülkenizde bana ciddi bir yaptırım yok” diyebiliyor. **Dünyada, özellikle güneyde serbest bölgelerde kadın emeğinin daha çok tercih edildiğini görüyoruz. Türkiye’de ise durum biraz farklı. Bunu nasıl açıklıyorsunuz?**

Sağlam: Kendileri çok güzel ifade ediyor zaten. Kadınların elleri daha küçük, o yüzden daha seri çalışıyorlar, daha itaatkârlar, daha ucuza geliyorlar. Aslında, kadınlar daha az isyan eder yaklaşımı doğru değil. Erkeklerin nasılsa evi geçindirdiği ve kadınların istendiği zaman işten atılabilecek bir yedek işgücü olduğu zannına dayanıyor, muhafazakârlıkla ilgili bir şey bu. Krizde, evet, ilk kadınları atıyorlar, ama kayıt dışında da en büyük istihdam kadın ve giderek artıyor.

Saygılıgil: Monoton işlerde kadınların daha sabırlı olduğu düşünülüyor. Serbest bölgeler dünyada otuz yıldır var. Şimdi yüzde 70 oranında kadın istihdam ediliyor. Ucuz emeğin motor gücü kadın. Büyük firmalar üçüncü dünyada iki şeye bakıyor: Doğal kaynaklar ve ucuz işgücü. Zaten serbest bölgelerde bürokrasiden kurtuluyorlar, Türkiye’deki gibi alt yapı olanakları sağlanıyor, elektrik, haberleşme gibi giderler çok düşük tutuluyor, muazzam vergi muafiyetleri var. İşverenlerle konuştuğumuzda ise, “devlet hâlâ işin çok içinde, hâlâ bürokrasi var” diye veryasın ediyolar. Şirketlerin isteği, devletin tamamen çekilmesi. Otomotiv firmasıyla yerli taşeron firma başbaşa kalsın, hiç vergi alınmasın istiyorlar. Aslında, bölgelerde yatırım yapmış birçok firma “biz ülke dışına çıkmak istiyoruz, ama eski makineleri gümrük vergilerinden dolayı dışarı çıkaramıyoruz” diyor. Emek sömürüsünün daha da ileri olduğu Mısır ve Suriye’ye gitmek istiyorlar. “Çeker gideriz” tehdidi her zaman var.

Sağlam: İşin içinde yabancı sermaye varsa, çalışma şartları Türkiye’de bir nebze daha iyi diyebiliriz. Yerli firmalar genelde çok daha özensiz.

Saygılıgil: Pek çok işletmede hâlâ koca ya da baba izni şart koşuluyor. Fikriye çok güzel dile getiriyor: “Bizi ‘aileye katkı götürüyorlar’ diye görüyorlar.”

Bölgelerde nasıl bir erkek-kadın eşitsizliğinden bahsedebiliriz?

Sağlam: Taciz içerde, dışarda, her yerde var. Bölgelerde kadınlar hakkında daha kolay şaibeler yaratılıyor, hemen damgalanabiliyorlar. İkincisi, bölgede bir kadınla erkeğin yakınlaşması çok göze batıyor, muhafazakârlar hemen laf üretiyor. Bölgelerden birinde biz de tacize maruz kaldık. Bir çatıda bir yandan yanımızdaki adamla konuşuyoruz, bir yandan da çekim yapıyoruz. “Burada sizin gibi kadın yok” derken, dokunmaya, fiziksel temas kurmaya başladı. Cep telefonumuzdan arayanlar, “akşam ne yapıyorsunuz?” diye soranlar çıktı. Her seviyeden erkek kuşatmasına şahit olduk.

Sendikalı olduğu için Novamed’den atılan Münevver de var filmde. Örgütlülük Münevver’i nasıl değiştirmiş?

Sağlam: Münevver sendika bilmezken otellerde temizlik işçiliği yapıyor, hiç fabrika deneyimi yokken tam grev zamanı Novamed’de işe giriyor. Gözlemleyerek, internetten araştırarak, “sendika işçi haklarını koruyan bir şey, hiçbir zararı yok” diyor. Kocasını da onaylıyor tabii. Koca da ilginç. Evde iş yaptığı zaman utanır, komşu görmesin diye bulaşık yıkarken perdeyi kapatmış. Münevver Novamed’de çalışmaya başladıktan sonra, bir arkadaşının da iknasıyla ev işlerini daha çok müşterekleştirmişler, ama kocası çamaşırları hâlâ bahçe yerine evin içine asıyormuş kimse görmesin diye. Petrol-İş de çok arkasında yer aldı Münevver’in. O nedenle, işten atılmasına rağmen memnun sendikalı olmaktan.

Saygılıgil: Serbest bölgedeki sıradan işçiler konuşmaya korkuyorlar. Görüştüğümüz kadınları bir örgüt ya da parti üzerinden buluyorduk genellikle. Korkut Boratav’ın “1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm” adlı kitabında söylediği gibi, artık farklı bir işçi sınıfıyla karşı karşıyayız. Sağ partiyi oy veriyorlar, muhafazakârlar, bir yerlerine değince sendikayla irtibatlanıyorlar. Dünya meselelerine kapalı, geleneksel kadınlar daha çoğunlukta. Ancak bir sol politikadan gelenler görüşmeyi kabul ediyordu. Novamed’li kadınlar, grev sürecine istinaden “kendimizi ifade etmeyi

öğrendik, özgüven kazandık” diyor. Bizim “serbest bölgede koşullar çok kötü, kadınlar çalışmasın” deme lüksümüz yok, ekonomik özgürlükleri, başka kanallarla temas kurmaları her bakımdan önemli. Kamerayı kapattığınızda bambaşka hikâyeler çıkıyor ortaya. Biz filmi çektikten sonra, tanıdığımız kadınlardan boşananlar oldu.

Sağlam: Ailesi sendikaya bulaşmış kadınların sendikaya daha fazla sempatisi var. “Amcam uzun zaman sendikalıymış, bir zararı yok”, “kocam da çok uğraştı kendi fabrikasına sendika gelsin diye, ama yapamadılar” diyen kadınlarla da karşılaştık.

Serbest bölgeler dünyada otuz yıldır var. Şimdi yüzde 70 oranında kadın istihdam ediliyor. Ucuz emeğin motor gücü kadın. Büyük firmalar üçüncü dünyada iki şeye bakıyor: Doğal kaynaklar ve ucuz işgücü.

Novamed direnişinden nasıl bir deneyim çıkarmalısınız?

Sağlam: Novamed’den bir sonuç çıkarmak için henüz erken. Serbest bölgeye girmek ve toplu sözleşme (TİS) yetkisini almak yetmiyor. İçeride işçi sayısı artarken sendikalı sayısı azalıyor. Aralıkta TİS’in yasal süresi bitecek. Kadınlar işten atılmaktan korktukları için hep “son anda, kasımda üye olacağız” diyorlar. Ancak bunca kazanım sonrası duyulan güvensizliği ben anlamıyorum. 82 kadının grevi, birlik olunursa serbest bölgede de kazanılabileceğini çok iyi gösterdi.

Saygılıgil: Novamed, serbest bölgelerdeki ilk direniş değil. İlk İzmir’de, filmdeki Hülya ve Fatma’nın da üye olduğu Birleşik Metal-İş tarafından 2005’te gerçekleştirildi. LISIAerospace adlı uçak parçaları yapan Fransız şirketinin yerel firması FTP’deki grev de başarılıydı. Nova-

“Bölge” 17 Nisan cumartesi günü 16:00’da, İstanbul Film Festivali kapsamında Pera Müzesi’nde gösteriliyor.

med’de ise feministler, uluslararası ve yerel sendikalar bir araya gelerek başarı elde ettiler. Ancak, imzalanan TİS’te kadınlar adına pek de bir şey yoktu. Evet, ücretler arttı, ancak işyerinde hâlâ maske takılmıyor, TİS’te meslek hastalıklarıyla ilgili hiçbir ibare yer almıyor ve şiddetli baskı devam ediyor. Kadınlarda gözükken karpal tünel sendromuna, bel fıtığına, ayakta durmaktan kaynaklı tüm hastalıklara bir önlem alınmadı. Kadınların taleplerinin TİS’te yer almaması bir soru işareti. Novamed, 448 günlük müthiş bir grevdi. Fakat sonra sendikahlardan da duyduk: “Biz o kadar baskıya maruz kalmıyoruz, birlikte hayır diyebiliyoruz, asıl baskı sendikasızlara yapılıyor.” Aralıkta TİS yetkisi düşmesin diye yeniden sıkı bir örgütlenme gerçekleştirmek gerekiyor. Kadınlar evlenip ya da çocuk yapıp işten ayrıldıklarında sendika bilgisinin aktarılabilmesi da bir sorun. Çoğu kadının dönüştürme gibi bir derdi yok. Bölgelerdeki kadınlara, haklarına, toplumsal cinsiyete dair bir sendikal eğitim verilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Serbest bölgede kadın emeğiyle ilgili bir film çekmenin zorlukları neydi?

Sağlam: Çekim izinlerinde çok sıkıntı yaşadık. Antalya serbest bölgede tamam dediler, ancak çekim günü polise kesinlikle içeri alınmamamıza dair yazı göndermişler. Sadece dışarıdan çekim yapmamıza izin verildi. İzmir’de ise çok kısıtlı bir izin aldık. Mihmandarlarımızı oyalayarak çekim yapabildik. Kültür Bakanlığı’nın desteğini belgelendirsek de, zorluklar azalmadı.

“Seküler sermaye”nin İslâmî gelenekten kadınlara, başta başörtüsü olmak üzere epey zorluk çıkardığına dair haberlere çok rastlıyoruz, ancak filmde ters istikamette örnekler de gösteriyorsunuz.

Saygılıgil: Durum bölgeye göre çok değişiyor. Mersin’de ağırlıklı olarak yeşil sermaye hâkim. Öğlenleri erkekler camiye gidebilirsinler diye kadınlardan daha fazla mola alıyor. Ramazanda çoğu işyerinde yemek çıkmıyor, çay verilmiyor. Oruç tutmayanlar, mağdurluğun ötesinde, damgalanıyor da. Bektâşi ya da Alevî olduğu için büyük sıkıntı yaşayanlarla konuştuk. Kürt kadınların tercih edilmediğini, Kürtçe konuşulmadığını bildiğimiz yerler var. Tekstil atölyelerinde genellikle milliyetçi şarkılar çalınır, Kürtler şarkı istediklerinde yaptırımla karşılaşılıyorlar. Aslında, toplumsal cinsiyet dahil tüm ayrımları işçilere karşı kullanmak işlerine geliyor.

Söyleşi: Ulus Atayurt

II. Amerikan İçsavaşı

ABD Yasalaşan sağlık reformu ABD'yi böldü. Yoksul kesimin sağlık masraflarını "ödemek" istemeyen Cumhuriyetçiler, Demokratik Parti bürolarının camlarını kırdı, vekillerin bahçesine tabut koydu, telefonlarına tehdit mesajları bıraktı. Amerikan medyası haberleri "ikinci içsavaş" başlığıyla verdi. 1 trilyon dolarlık reformu çıkaran Obama, Amerikan halkının yüzde 40'ı (Cumhuriyetçilerin yüzde 67'si) tarafından "sosyalist", yüzde 14'ünce "deccal" olarak görülüyor. Kaliforniya eyaletinin marihuanayı yasallaştırmak üzere harekete geçmesi gündemin daha da ısınacağına işaret ediyor.

G8'in savaş kumanyası

AFGANİSTAN G8 ülkelerinin dışişleri bakanlarının Quebec toplantısından Afganistan'da Taliban'a karşı askerî harekât yürüten ABD ve NATO'yu destekleyen bir "ekonomik paket" çıktı. Afganistan ile Pakistan arasındaki ticarî ilişkileri geliştirmeyi ve sınırın altyapısını kuvvetlendirmeyi amaçlayan paketin kalkınmayı teşvik etmesi ve işsizlik oranını düşürmesi umuluyor. Taliban ve El Kaide militanlarının kolayca girip çıkabildiği Afganistan-Pakistan sınırında başlatılacak ticaretin yerel ekonomiyi canlandırması, böylece Taliban'ın yoksul halk üstündeki etkisinin kırılması bekleniyor.

FRANSA Korsika'da "minik" devrim

Bölgesel seçimler Sarkozy'nin cakasını bozdu. İlk turu birinci tamamlayan sosyalistlerin çevresinde kurulan sol ittifak 22 bölgenin 21'ini kazandı. Sadece bir bölgede yönetimi alan iktidar partisi UMP yenilgiyi katılımın düşüklüğüne bağlarken inandırıcı olamadı. Faşist Le Pen'in yeni bir MC hamlesi yapması ve Korsika'da ilk kez solun kazanması dikkat çekti. Express, Paris'ten bildiriyor...

"ÖNCELİKLE sözlerime siyasî partiler için bir dakikalık saygı duruşuyla başlamak istiyorum." Biz de Fransa bölgesel seçimleriyle ilgili yazımıza Georges Frêche'in seçim akşamı sarfettiği bu cümleyle başlayalım. Frêche enteresan bir şahsiyet. Bir yandan, küresel ısınmanın bir "hayal ürünü" olduğu yönündeki yumurtlamaları, diğer yandan da "Fransa millî takımında 11 oyuncudan dokuzu siyah, halbuki gerçek bir temsiliyetin olabilmesi için en fazla üç ya da dördünün siyah olması gerekir" türünden alenen ırkçılığa varan demeçleri sebebiyle 2007'de Sosyalist Parti'den (PS) uzaklaştırılmıştı. Buna rağmen, geçtiğimiz 21 Mart'ta ikinci kez üst üste güneş Fransa'daki Languedoc-Roussillon bölgesinin başkanı seçilen Frêche, aynı günün akşamı televizyonlarda sözlerine şöyle devam ediyordu: "Oy kullanmayanların ve Millî Cephe (MC) seçmenlerinin oranlarına bakınca görüyoruz ki, Fransa'da kimsenin siyasete en ufak inancı kalmamıştır." Hiç de haksız sayılmaz. Fransa genelinde esamesi okunmayan ve gerek ana akım medya, gerekse siyasî partiler bünyesinde "milliyetçi-solcu-lâvuk" olarak algılanan Frêche'in, Montpellier, Nîmes ve Perpignan gibi nispeten büyük şehirleri içinde barındıran bölgesinde, bağımsız aday olarak oyların yüzde 53'ünden fazlasını alarak rahat bir şekilde seçilmesi zaten başlı başına birçok verinin göstergesi.

Bunların en net olanı bölgesel seçimlerin diğer ulusal seçimlerden (cumhurbaşkanlığı seçimleri ve genel seçimler) çok daha farklı dinamikleri harekete geçirdiği. Seçim sonuçlarına baktığımızda, kıta Fransa'sı genelinde, Korsika'nın da ilk kez minik bir "devrim" gerçekleştirerek sola kaymasıyla, 22 bölgenin 21'i sol partilerin elinde. Sadece kendine has tarihî özellikleri olan Alsace bölgesi iktidardaki UMP'de kalmaya devam ediyor. Seçim sonuçlarından beri bazı genç solcu grup ve dernekler internete "Alsace'ı Almanya'ya geri verelim" kampanyaları başlattı. İşin ilginç yanı, Fransa haritasını baştan aşağı pembeye (Sos-

yalistlerin sembolü olan gülün rengi) boyayan bu sonuçlar bir ilk değil. 2004'teki seçimlerde sağ partiler sadece iki bölgede birinci gelmiş, Alsace'ın yanında bir de Korsika yer almıştı. Gelgelelim, 2002'den bu yana Fransa'da kesin-siz olarak, vaktiyle Chirac'ın, şimdiyse Sarkozy'nin partisi UMP iktidarda; üstelik, 2002 ve 2007 cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yanı sıra, genel seçimleri de nispeten rahat skorlarla kazanarak.

İktidarda sağ, bölgelerde sol

Peki bu kökten tezat nasıl açıklanabilir? Bölgesel meclislerde Sosyalist Parti'nin yanı sıra, '90'ların sonunda ve 2000'lerin başında, genel seçimlerde yüzde sıfırlara kadar düşen Komünist Parti'nin ve aynı zamanda Yeşiller'in üyeleri de bulunuyor. Bu tablodan birkaç nesnel sonuç çıkarabiliriz. Birincisi, iki türlü halk oyunu yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri, siyaseti olabildiğince kutuplaştırıp sol ve sağ partileri tek bir "güçlü" aday altında birleştirmek zorunda bıraksa da, aynı şey bölgesel seçimler için geçerli değil. Seçmenler, gündelik hayatlarıyla ilgili çok daha doğrudan ve somut bir siyaset alanı oluşturan bölgesel seçimlerde "marjinal" ya da "radikal" etiketi yapıştırılmış partilere daha rahat oy verebiliyor. Bölgesel meclisler kapsamında partilerin daha kolay ortak listeler oluşturabilmesi de sol adına önemli bir avantaj. Bölgesel seçimlerin ilk turunda, Sosyalist Parti'nin sol kanadından kopan, kelimenin gerçek anlamıyla "sosyalist" Jean-Luc Mélenchon'un Sol Parti'si ile Komünist Parti'nin bir araya gelerek oluşturduğu ve "solun solunda birleşme"nin büyük adımı olarak görülen Sol Cephe (DG) oyların yaklaşık yüzde 6'sını aldı. Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Daniel Cohn-Bendit ve José Bové önderliğinde üçüncü sıraya oturan Yeşiller'in Europe Ecologie hareketi yine oyların yüzde 12'sini alarak bu konumunu pekiştirdi ve bu iki oluşum ikinci turda, yüzde 29'la ilk turun galibi olan Sosyalist Parti'yle ittifak yaptı. Sol ittifakın dışında kalmaya devam eden Olivier Besance-

not'un Yeni Antikapitalist Partisi'ye kurulduğu günden bu yana oy kaybetmeye (yüzde 2.8) devam ediyor. Kısacası, solun bölünmüş olması cumhurbaşkanlığı seçimleri ve genel seçimlerde ciddi bir handikap olsa da, aynı durum bölgesel seçimlerde tam tersi etki yapıyor.

Sarkozy sinizmi ve MC'nin dirilişi

Sağ partilerse seçime cumhurbaşkanı Sarkozy'nin ısrarla savunduğu "ilk turdan itibaren tek liste" stratejisiyle gitti ve feci bir hezime uğradı. Eğitim ve sağlık, emeklilik yaşı, kamu hizmetleri, yargı düzeni gibi neredeyse bütün temel alanlarda köklü liberal reformlara girişen ve her seferinde halkın tepkisine, irili ufaklı grev ve gösterilere toslayan hükümet partisi UMP, bu stratejik hata da eklenince, yüzde 26'yla Fransa tarihinde bütün seçimler kapsamında en düşük oyu aldı. Sarkozy için daha da beteri, aşırı sağcı MC'nin oylarının tekrar patlayarak Fransa genelinde yüzde 12'ye dayanmasıydı. 2007'de son derece popülist bir şekilde güvenlik ve göç üzerinden kampanya yürüterek aşırı sağcıların oylarıyla cumhurbaşkanı seçilen Sarko, pişkince "MC'yi ortadan kaldırmış" olmakla övünüyordu. Gel gör ki, aynı dönemde Sosyalist Parti'den "transfer ettiği", Ségolène Royal (ki seçimlerde Sarkozy'nin en büyük rakibiydi) yalakalığından Sarkozy hayranlığına son derece hızlı geçiş yapan Eric Beson, bu yıl başında, Sarkozy'nin direktifiyle ülke çapında bir "millî kimlik tartışması" başlatıyordu. Eski "sosyalist", çiçeği burnunda Millî Kimlik ve Göç Bakanı, başka bir deyişle "post-

Pentagon'un eğitim sahası

HAİTİ Prof. Michel Chossudovsky, Global Research'teki makalesinde Amerikan ordusunun Haiti'deki insanî yardım faaliyetlerinin, Irak ve Afganistan'daki birliklerle bağlantılı bir eğitim programıyla iç içe yürütüldüğünü yazdı. Bağımsız askerî haber portalı Stars and Stripes, Haiti depreminden hemen sonra gönderilen komando birliklerinin o sırada Afganistan'a gitmek üzere eğitimde olduğunu duyurmuştu. Chossudovsky bu süre içinde Haiti'de eğitim faaliyetlerini sürdüren birliklerin şu anda Afganistan'da bulunduğunu bildirdi. Pentagon bu konuda henüz açıklama yapmadı.

Bul ve yok et!

RUSYA Moskova'da metro istasyonlarını hedef alan terör saldırılarında en az 38 kişi hayatını kaybetti. Rusya lideri Medvedev, saldırıyı planlayanları "bulup yok etme" sözü verdi. İlk saldırıya hedef olan Federal Güvenlik Teşkilatı, 18-20 yaşlarında iki kadın intihar komandosunun düzenlediğini açıkladığı eylemlerden Kuzey Kafkasya'daki İslâmcı örgütleri sorumlu tuttu. Rus hükümeti ve Federal Güvenlik Teşkilatı'nın Kuzey Kafkasya'daki sert stratejisine tepki gösteren Çeçen lider Doku Umarov, şubat ayında "savaşın Rus kentlerine doğru genişletileceğini" söylemişti.

Çin'in yeni idam rekoru

BRİTANYA Uluslararası Af Örgütü, Çin'de geçen yıl binlerce mahkûmun idam edildiğine inandıklarını açıkladı ve Pekin hükümetinden idam cezası infaz edilen mahkûmların sayısını açıklamasını istedi. Af Örgütü, ölüm cezalarına ilişkin 2009 yılı raporunda, Çin'in dünyanın geri kalanının toplamından daha fazla kişiyi idam ettiği tahminine yer verdi. Rapora göre, dünya ülkelerinin üçte ikisi idam cezasını kaldırdığı halde geçen yıl dünyada 700'den fazla kişi idam edildi. İran, Çin'in ardından idam infazlarında ikinci sırada yer alıyor. Bunları Irak, Suudi Arabistan ve ABD izliyor.

Demokrasi için boykot

BURMA Cuntanın bu yıl yapmaya hazırlandığı "kontrollü" seçim, hapisteki devrik lider Aung San Suu Kyi ve partisi Demokrasi İçin Ulusal Birlik'in (NLD) boykot kararı almasıyla şimdiden meşruiyetini yitirdi. NLD bildirisinde seçim yasalarının kendilerini ve 2000'in üstünde siyasî mahkûmu yarış dışında bırakmak üzere tasarlandığı gerekçesiyle boykota gittiğini açıkladı. Burma'nın cunta anayasasına göre, parlamentonun yüzde 25'i genelkurmay başkanı tarafından atanıyor ve anayasayı değiştirmek için parlamenterlerin yüzde 75'inden fazlasının onayı gerekiyor.

Seçim sonuçlarının bölgelere göre dağılımı

Solun iki kutbu: José Bové ve Georges Frêche (en altta)

örnek, tabii ki, halk oyuyla reddedilen Avrupa Anayasası Tasarısı'nın ikiz kardeşi Lizbon Antlaşması'nın bu kez referanduma sunulmadan Parlamento'dan geçirilmesi oldu. Böylesine anti-demokratik bir icraata girişmekten çekinmeyen bir iktidarın, oy kullanmayan seçmen sayısından dem vurması da cabası.

Düşük yoğunluklu demokrasi'nin bir başka temel semptomu da seçim kampanyalarındaki tartışmalara yansıyor. Futbolu bıraktığından beri aktif olarak ırkçılıkla mücadeleyle girişen, 1998 Dünya Kupası'nın kahramanlarından efsane defans oyuncusu Lilian Thuram'ın dediği gibi, "bir ülkede çok fazla futbol konuşuluyorsa, bu, demokrasi için kötüye işarettir". Türkiye basınıyla tanışsa Thuram'ın ne düşüneceğini

modern gestapo" Besson'un yürüttüğü millî kimlik tartışmaları ve sınırdışı ettiği evraksız aile haberleriyle geçti bir yıl. Fakat Sarkozy'nin umduğu olmadı, 2007'de tutan maya ikinci kez tutmadı ve otantik "faşistler" iktidar partisinin oyununa gelmeyince MC küllerinden yeniden doğdu. Hem de tarihî lideri, Fransız başbuğ Jean-Marie Le Pen'in muhtemelen partisinin başında son kez kampanya yürüttüğü seçimde. Le Pen'in yerini hiç kuşkusuz kızı Marine Le Pen alacak ve görünen o ki, İslâmofofi, millî kimlik, evraksızlar, göç sorunu gibi Sarkozy'nin alevlendirdiği tartışmalardan kazandığı ivmeyle MC, Fransız siyasetinde önemli bir yer oynamaya devam edecek.

Peki, ana akım medya tabiriyle UMP'nin "yediği tokada" tepkisi ne oldu? Seçim akşamı bilumum televizyon kanallarına konuk olan UMP aday ve yöneticileri hep bir ağızdan (Sarkozy'nin ağzı) aynı iki mısralık nakaratı tekrarlayıp durdu. Birincisi, "oy kullanmama oranının rekor düzeyde olması en fazla bizi etkiledi". Herhangi bir mantığa uyma ihtimali olmayan bu açıklama yine de klasik bir savunma silahı olarak yorumlanabilir olsa da, asıl ikinci "mısra" durumun vahametini gösteriyor: "Fransızlar yaptığımız reformlara karşı değil, yalnızca bu reformların daha hızlı yapılmasını istiyor." Buna bağlı olarak da hemen ertesi gün Başbakan François Fillon ne reformların içeriğine ne de yürütülüşlerine yönelik hiçbir değişikliğe bulunamayacaklarını belirtti ve kabinede göstermelik bir-iki "nokta" değişiklik yapıldı. Kısaca ve basitçe yüzüstlük olarak yorum-

lanabilecek bu tavır aslında Sarkozy ideolojisinin ve tarzının bütün temel hatlarını gözler önüne seriyor: Halkı tamamen hor gören, kibirli, inatçı, sinik ve en önemlisi asla ama asla en ufak taviz vermeyen "post de Gaulle'cü" yeni Fransız liberal sağ. Sarkozy, Chirac'ın ardından UMP'nin dizginlerini eline aldığı diline doladığı "kopuş" siyasetiyle aslında bunu kastediyor. De Gaulle'ün, 11 yıllık cumhurbaşkanlığının ardından, '68'in ertesinde, önerdiği bir referandumun halk oyuyla reddedilmesinin ardından istifa ederek görevini bıraktığını hatırlamakta fayda var.

Postmodern Fransız demokrasisi

Gelelim 2007'de Sarkozy'nin seçildiği cumhurbaşkanlığı seçimleri dışında son otuz yıldır sürekli yükselen oy kullanmama oranına. 14 Mart günü bölgesel seçimlerin ilk turunda sandık başına gitmeyen seçmenlerin oranı yüzde 53.6! Gidip de boş (veya geçersiz) oy verenleri de ekleyince yaklaşık yüzde 57 ediyor. Parisli seçmenlerin yüzde 66'sı oy kullanmadı. Bu kadar vahim rakamların tek açıklaması tabii ki bunun "yalnızca" bir bölgesel seçim olmasından ibaret olamaz. Oy kullanmayanların oranı, 2004 bölgesel seçimlerinde yüzde 37.8, 1998'deyse yüzde 42'ydi. Aynı durum, diğer seçimlerde de sürekli tekrarlanıyor. Fransız demokrasisi hızla seçmenlerin sadece yarısının oy kullandığı, seçim sonuçlarının hükümetin temel icraatları üzerinde en ufak bir değişiklik yaratmadığı, Batı usulü bir "düşük yoğunluklu demokrasi"ye dönüşmekte. Bu durumun en net görüldüğü

merak etsek de, Fransa'da da durum çok farklı değil. Bölgesel seçim kampanyasının sürdüğü aylar boyunca millî kimlik tartışmalarının yanısıra en fazla konuşulan konu hiç kuşkusuz Fransa Millî Takımı'nın Güney Afrika'daki Dünya Kupası'na çok (!) tartışılan antrenör Raymond Domenech'le gitmesinin doğru olup olmadığı ve tabii ki Thierry Henry'nin eliydi. Belki de Guadelup'lu Fransız Henry'nin elle oynayarak attığı pas sonucu Fransa'nın Dünya Kupası'na katılabilmemesinin, tam da "Fransızlık kimliği" tartışmalarına denk gelmesi de tartışmanın kızışmasında rol oynamıştır. Fakat, Bir+Bir'in ilk sayısında Pascal Boniface'ın dediği gibi, hükümetlerin kimi zaman savaş çıkarmak adına söylediği yalanlar bile asla bu kadar ses getirmiyor, bu kadar konuşulmuyor.

Sonuçta, düşük yoğunluklu demokrasi, beraberinde, Türkiye'de yabancıları olmadığımız Cem Uzan tarzında popülist siyasetçileri de getiriyor. Son yıllarda bunun Fransa'daki en güzel örneği kendini "son hakiki De Gaulle'cü" olarak tanımlayan Nicolas Dupont Aignan. Türkiye'nin AB'ye girmesine en karşı olan egemenlikçi-miliyetçi akımdan, patronların ve ultra-liberalizmin ateşli destekleyicisi Aignan bölgesel seçimlerde de Yeşiller'e savaş açtı. Afişlerinden biri adeta hızlandırılmış popülizm kursu gibiydi: "Yeşiller = Trafik = Çevre kirliliği". Bu slogan, Aignan'ın aday olduğu Paris bölgesinde Besancenot'yu sollamasına yetti! Georges Frêche'in saygı duruşuna katılmamak için Fransa'nın son elli yıldır hiç olmadığı kadar iyimser olması gerek. **Alican Tayla**

Cemal: “Maliki tırnaklarını çıkartmayacaktır”

İŞGAL sonrası Irak'ın ikinci “demokratik” seçiminin sonuçları geçtiğimiz hafta açıklandı. Express baskıya giderken Irak Seçim Kurulu, Allavi'nin Meclis'te en

çok sandalyeye sahip olarak kazandığını ilan etmiş, şu andaki Başbakan Maliki de bu sonuca itiraz edeceğini söylemişti. Toz dumanın dinmesi epey zaman alacak. Irak'ın işgali sırasında tuttuğu internet günlükleriyle hayli ün kazanan, Irak Dünya

Mahkemesi son oturumunda ülkemizi de ziyaret eden Dahr Cemal ile seçimlerin öncesini ve sonrasını konuştuk.

Batı medyasının seçimlere ilgisizliği şaşırtıcıydı. Sizce ilgide azaldı mı?

Dahr Cemal: Medya, en azından ABD'de, seçimin kendisinden çok, ne kadar “başarılı” olduğu üzerinde yoğunlaştı. Newsweek, işi Bush'un uçak gemisinde verdiği “görev tamamladı” pozunu kapağa taşımaya kadar vardırdı. Yani, medya Irak seçimleri üzerinden Irak işgalinin yıkama-yağlamasını yapıyor. Iraklıların acılarını, ABD'nin böl-

geye kalıcı olarak “konuşlandırdığı” üsleri görmezden gelen bir politika bu.

Seçim sürecindeki şiddet ve oyların birbirine çok yakın çıkması durumun kırılma noktasına işaret ediyor. Yeni bir Sünni-Şii çatışması kapıda mı?

Şu andaki güvenlik koşullarının vahameti konusunda haklısınız. Bugünkü Arap gazetelerine konuşan Maliki, kaybederse seçim sonuçlarını tanımayacağını söylemiş. Öteki tarafta da, Allavi'nin listesinden aday olanlar can güvenliği endişesi içinde. Tehditler başladı ve böyle devam ederse şid-

detin yeniden olağanlaşması işten bile değil. Tabii, ABD medyasının bu tehlikeye değinmediğini söylemeye gerek yok.

Allavi de Maliki gibi Şii, ama Sünnilerin önemli bir bölümü ona oy verdi. Sizce Maliki yenilgiyi kolay kabul eder mi?

Maliki kendini iktidar mekanizmalarına öyle perçinledi ki, hele polis ve ordu da kendi denetimi altındayken, bence bu güçten kolay vazgeçmeyecektir. Muhalefete razı olacağını sanmıyorum. ABD kendisini açığa ya da başka yöntemlerle zorlamadığı sürece, Maliki tırnaklarını başbakanlık makamından çıkartmayacaktır.

Maliki iktidarda kalırsa Sünnileri siste-

GIDA

Tortilla isyanları

Gıda piyasasının küreselleşmesi, gıdayı dünya çapında ucuzlattı. Ancak açlığa çare gibi görünen bu olgu tam tersi yönde işliyor. Piyasadaki ucuz fiyatlarla rekabet edemeyen milyonlarca yoksul çiftçi iflas edip açlıkla yüz yüze geliyor. Kronikleşen küresel gıda krizi, Meksika'da olduğu gibi, toplumları gelecek iradesi göstermeye zorluyor.

TIMOTHY WISE

Common Dreams, 5 Mart 2010

UCUZ gıda açlığa neden oluyor. Görünüşte bu mânâsız bir ifade gibi geliyor. Eğer gıda ucuz olursa daha kolay satın alınabilir, dolayısıyla daha çok insanın beslenme ihtiyacı karşılanır. Ancak bu yalnızca kentlerde yaşayan insanlar gibi gıdayı satın alan kişiler için geçerli. Eğer gıdayı üreten kişiyse, iş başka. Böyle bir durumda ürününüz ve emeğinizin karşılığında çok daha az para kazanırsınız, ailenizin geçimi için çok daha az geliniz olur. Filipinler'deki pirinç yetiştiricileri gibi, Vermont'taki mandıracılar da bu şartlar altında yaşamlarını sürdürüyor. Bugün mandıracılar, sütlerini üretim maliyetinin çok altında satıyor. Her geçen gün mutfağlarında daha az yemek pişiyor. Dolayısıyla birçoğu, endişe verici bir hızla işten çekiliyor. Ekonomik fırtına dindiğinde, çoğumuzun muhtaç olduğu süt ürünlerini üreten çiftçi ailelerden geriye çok az kalacak.

İşte ucuz gıdanın temel çelişkisi de burada... Düşük tarım fiyatları, çiftçiler arasında kısa vadeli açlığa neden oluyor. Uzun vadede ise, çiftçilerin sayısını ve daha fazla gıdaya yapılacak yatırım için gereken parayı azalttıkları için gıda bulma güçlüğüne yol açıyor. Dünyadaki yoksul nüfusun tahmini yüzde 70'i kırsal alanlarda yaşıyor ve tarıma dayalı bir yaşam sürüyor. Ucuz gıda onları aç bırakıyor, yoksul bir yaşama hapsediyor. Çiftçiler yetiştirdikleri ürünü zararına sattığı için tarıma yatırım yapacak para bulamıyor. Aslında gıda krizi, bu meselelerden sorumlu hükümetler ve uluslararası kurumlar için alarm görevi görüyor. Politik uyuklarından sarılarak uyandırılanlar arasında, 1980'de tarımsal kalkınmaya ayırdığı yüzde 30'luk harcamayı

YUNANİSTAN

Önce halk!

AB tarafından kaderine terk edilen Yunanistan'da emekçiler ayaklandı. Mart ayında iki genel grev örgütleyen işçi sendikaları konfederasyonu GSEE, 34. Kongresi'nde “piyasaya değil, halka öncelik” dedi.

KRİZ döneminde Avrupa, işten atılan veya ücretsiz izine gönderilen işçileri ve kamu harcamalarındaki kesintileri konuştu. Ulusal hükümetler krizin etkilerini azaltmak için ücretleri düşürdü, dolaylı vergileri artırdı ve kamu birikimleriyle batan bankaları destekledi. AB'nin en zayıf halkası Yunanistan'da başta emekçiler, yoksullar ve göçmenler olmak üzere bütün toplum krizden etkilendi. Ortak bir ülke, ortak bir ordu ve ortak bir para politikasından bahseden Avrupa, Yunanistan'ı yalnız bıraktı. Tembellikle itham ettiği ülkeye adalarını satmasını teklif etti.

Faturayı gene halka çıkarmak isteyen Papandreu hükümeti, karşısında işçi hareketini buldu. Peşpeşe iki genel grev örgütleyen Yunanistan emekçisi, işçisiyle memuruyla toplumun en diri ve örgütlü kesimi olduğunu gösterdi. Yunan Genel Emek Konfederasyonu (GSEE) 34. Kongresi'ni, “Piyasaya değil, halka öncelik” sloganıyla gerçekleştirdi. 1918 yılında kurulan ve 450 bin üyesi olan GSEE, Yunanistan'ın tek işçi konfederasyonu. Kamu çalışanları konfederasyonu ADEDY'de oldu-

ğu gibi GSEE içinde dört büyük politik platform bulunuyor. Seçim sonuçlarına göre bu platformların ağırlıkları şu şekilde: PASKE (sosyal demokrat - PASOK - yüzde 48), DAKE (merkez sağ, Yeni Demokrasi - yüzde 24) DAS (komünist - PAME - yüzde 20) AP (bağımsız girişim - Radikal Sol İttifak, Syriza - yüzde 6).

Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) temsilcisi, 2007 yılındaki kongrede olduğu gibi komünist delegeler tarafından protesto edildi. PAME militanları kürsüyü devirdikten sonra salonu terk etti. Göstericiler “kuzu postunda kurt” olarak nitelediği ETUC'un işçi sınıfı mücadelesi içindeki AB ajanı olduğu söylüyordu. ETUC temsilcisi Tom Jenkins krize karşı mücadele eden Yunan işçilerini selamlayıp “krizin bedelini emekçiler ödeyemez” dedi.

İki genel grevden sonra siyasî liderler de kongreye kayıtsız kalmadı. Yeni Demokrasi'nin yeni Samaras ve Başbakan Papandreu konuşurken salonda Yunanistan'ı krize sürükleyen partileri protesto edecek “komünist” kalmamıştı. Başbakan, “krizi birlikte aşacağız” diyerek işçileri kemer sıkamaya davet etti. Az sayıda Radikal Sol İttifak delegesi tepki gösterdi. Açıklamaları şöyleydi: “Kongrede kargaşa yaşanması sınıf birliğine zarar vermiştir ve başbakanın ayakta alkışlanması kriz politikalarının aklanması anlamına gelir.”

Yunan işçi hareketi, asırlık tarihi, örgütlü olduğu binlerce işyeri ve on binlerce militanıyla, her türlü iç çelişkisine rağmen, krize ve kumarhane kapitalizmine karşı insanca bir yaşam için eylemde. Selanik'ten İstanbul'a gönderilen mesaj şöyle: “İşçilere sendika, sendikalara demokrasi!” **Kıvanç Eliaçık**

min içinde tutmak için Sırat köprüsünden yürümek zorunda kalmayacak mı? Kesinlikle. Tahminimce tehditler, yolsuzluk suçlamaları derken, seçim sonuçlarının meşruiyeti uzun süre gündemde olacak. **Barzani ve Talabani dışında güçlerin çıkmasıyla Kürtler aralarında sorunlar yaşamaya başladı. Bu, bölge siyasetini raydan çıkarır mı? Yoksa Kürtler bunu içeride çözüp ona göre mi davranır?** Bence Kürtler, söylediğiniz gibi, son aşamada sorunlarını kendi içlerinde çözer. Çünkü çıkarlarını savunmalarının tek yolunun birleşik bir cephe görüntüsü verip öyle davranmaktan geçtiğini düşünüyorlar.

ABD ile İran arasındaki gerilimin çatışmaya dönüşmesinin Irak üzerindeki sonuçları ne olabilir? Tahmin edebileceğinizden çok, ama çok daha fazla. ABD ya da İsrail, Irak'a saldırırsa, Irak'taki ABD güçlerine saldırıların hiç görülmemiş düzeylere tırmanacağından emin olabilirsiniz. Tabii, ABD güçleri önlem olarak koronalarına çekileceklerdir, ancak o duvarların ne ölçülerde dövüleceğini, ayrıca Körfez'deki petrol trafiğinin ne kadar güvensizleşeceğini tahmin edin. **Hem İran, hem Türkiye, Irak'ta yatırım yapıyor. Sünni ve laik Türkiye'nin varlığı Irak'ta nasıl karşılanıyor?**

Orta ve Kuzey Irak'taki Türkmenler gibi bazı topluluklar arasında Türkiye'nin bölgedeki yumuşak güç yatırımı memnuniyetle karşılanıyor. Ancak özellikle Şii'ler, bu varlıktan aynı düzeyde hoşnut değil. Sünnilere gelince, birçoğunun özellikle ticarî perspektiften bakınca Türklerin varlığından hoşnut olduğunu söyleyebiliriz. **ABD İran'ın yatırımlarına izin veriyor...** Açıkçası, ülkedeki yağma göz önünde bulundurulunca, İran'ın pastadan kaptığı pay, ABD'ninkinden çok daha az. Batılı petrol şirketlerinin yağlı sözleşmeler için ayaklarını kapağına nasıl sıkıştırdıklarına, bir ülkeyi sömürüye nasıl zorladıklarına tanıklık ettik.

Maliki, bugünlere nasıl geldi? Kısaca, ABD'nin Irak'ta siyasî sistemi oluştururken ilk hedefi, İran'a karşı duran, ABD yanlısı ve laik bir Şii hükümetti. Ancak bunun mümkün olmadığı görüldüncü, Maliki'de karar kılındı. Maliki ise Saddam'ın Şii versiyonu, başka bir şey değil. **Kürtlerin bağımsızlığı hâlâ hayal mi, yoksa doğru zamanı mı bekliyorlar?** Açıkçası, başta Maliki de olsa, Allavi de olsa, Irak yönetimi gerçekten bağımsız bir Kürt yönetimine hiçbir zaman yol vermez. Bence Kürtler de bunu biliyor ve bu yüzden bu doğrultuda bir adım atmaktan imtina edecekler. Söyleşi: **Ertan Keskinsoy**

2006'da topu topu yüzde 6'ya indiren Dünya Bankası yetkilileri var. Fakat, işe bakın ki, Dünya Bankası'nın 2008 yılı Dünya Kalkınma Raporu'nda, 25 yıldır ilk kez Kalkınma İçin Tarım altbaşlığı yer alıyordu. Bu taze ilgi, sadece büyük çaplı ihracat ürünlerine değil, aynı zamanda küçük çiftlik tarımına da yeniden yatırım çağrısı yaptığı için memnuniyetle karşılandı.

Dünya Bankası elbette ilk olarak, tarımın ihmal edilmesine neden olan politikaları desteklemiş olmanın sorumluluğunu almaktan titizlikle sakındı: Bunlar, yalnızca yardım ve yatırıma yönelik kesintiler değil, aynı zamanda, birçok hükümetin yerel tarımı destekleme kapasitesinin içini boşaltan ve kredi koşulu olarak kabul ettirilen yapısal uyum programlarıydı... Aynı yapısal uyum programları, hükümetlerin ekonomiden tamamıyla elini çekmesini sağlamak üzere yürütülen kampanyanın bir parçasıydı. Piyasanın fiyatları hükümet müdahalesi olmadan koyabilmesi için tılsımın işlemesi gerekiyordu.

Küresel piyasa başarısızlığı

Gelişmekte olan ülkeler için tarım alanında önemli olan şu: Eğer temel tahılları, ABD, Avustralya ya da Brezilya'da yapılabildiği gibi verimli –ucuz anlamında– bir şekilde yetiştiremiyorsanız, belli ki temel tahıl üretmemelisiniz. Bunları, uluslararası pazardan almak daha ucuz –yani verimli– olacaktır. Belki de ihrac edecek çiçekler üretmeli ya da ABD pazarı için kış çiçeklerine yönelmelisiniz. Fakat belki de hiçbir şey yetiştirmemelisiniz, çünkü belki de toprağınız verimli değildir ve nasıl olsa yetiştirdiğiniz ürünleri bir limana ulaştıracak yollardan uzaktasınız. Dolayısıyla, belki de, piyasanın sizden hiçbir beklentisi yoktur. Artık bahçenizde yetiştirdiğiniz tahıllara da ihtiyacı yoktur, çünkü zaten ithal ediliyordu.

İşte teori tam da bu şekilde işliyor: Eğer bir ülkenin dışarıdan ithal ettiği gıda kendi ülkesinde yetiştirilenden daha ucuza geliyorsa, ihtiyacı olan bütün gıdayı ithal etmelidir. Bu yaklaşımın en bariz problemlerinden biri şu: Eğer çiftçiler gıda yetiştirmeyi bırakırlarsa, aileleri yiyecek bir şey bulamaz ve eğer iş bulamazlarsa gıda alacak paraları da olmaz. İkincisi, bir ülke, özellikle fiyat yükselmesi ve gıda ürünlerinin azalmasıyla açığa çıkan gıda bağımlılığı sorunuyla karşı karşıya kalabilir. Yakınlarda ortaya çıkan gıda krizi tam olarak buydu. Filipinler gibi ülkeler ihtiyaç duydukları pirinci tedarik edememişti. Kendilerini böyle bir piyasaya şokundan korumak için pirinç yetiştirmeyi bırakmış-

lardı ve hiçbir ülke onlara pirinç satacak durumda değildi, çünkü hepsi öncelikle kendi halkını doyurma telaşındaydı.

Bu durum, "ihtiyacın olan ucuz gıdanın tümünü uluslararası pazarda bulabilirsiniz" diyen politikaların tehlikelerini ortaya çıkardı. Birçok ülke bunu dikkate aldı; bugün Filipinler'de, pirinç üretiminde yeniden kendine yetebilmeyi sağlayacak birkaç yıllık bir ulusal program uygulanıyor. Hükümetin ideolojik at gözlüklerini çıkarmamakta kararlı görüldüğü ülkelere biri de Meksika. Mısırın anavatanında, bu tahılın gıda olarak tüketilen tahıl türleri içinde dünyanın en önemli tahılı sayılıp özenle yetiştirildiği bilinen bu ülkede, insanların bu temel gıda maddesini satın almaya güçleri yetmediği için sokaklarda tortilla isyanları patlak vermişti. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması'nın (NAFTA) imzalanmasını izleyen 15 yıl içinde Meksika, kendi yetiştirdiği mısırın yarı fiyatına Amerikan mısırını satın alma olanağı buldu. Meksika, şu anda, ihtiyaç duyduğu mısırın üçte birinden fazlası için ABD'den ithal edilecek ürünlere bel bağlamış durumda. İki milyon kadar çiftçi, ucuz gıda bolluğu yüzünden tarım yapmıyor.

Gıda krizi, kimilerince, piyasa başarısızlığının küreselleştirilmesi olarak adlandırılan olguyu da örnekliyor. Küreselleşme, yeni pazarlar açma ve dünyanın değişik bölgelerinde yetişen ürünleri doğrudan rekabete sokma süreçlerini de içeriyor. Burada, piyasaların düzgün bir şekilde işlediği, fiyatların gerçekten de ticareti yapılmakta olan şeyin gerçek değerini yansıttığı varsayımı var. Tarımdaki varsayım, verimliliğin yüksek kazanç getireceği yönünde; yani düşük fiyat, üretilen şeyin gerçek değerini yansıtmaz. Yanıtsızlaşma, bu durum ekonomistlerin tabiriyle "piyasa başarısızlığı"dır. Tarım, piyasa başarısızlıklarıyla dolu. Meksika ve ABD arasındaki mısır ticaretinde, bunu net bir şekilde görebilirsiniz.

Meksika'nın mısır savaşı

Çevresel maliyetler, piyasanın, maliyetleri ve kazançları lâyıkıyla değerlendiremediği kilit alanlardan biridir. ABD, çevresel maliyetlerde uzmanlaşmıştır. Mısır, ABD ürünleri arasında çevreyi en çok tahrip edenidir. Su israfı ve kimyasal kullanımı, sunî gübrelerin su yollarına akması, Meksika Körfezi'ne dökülen Mississippi

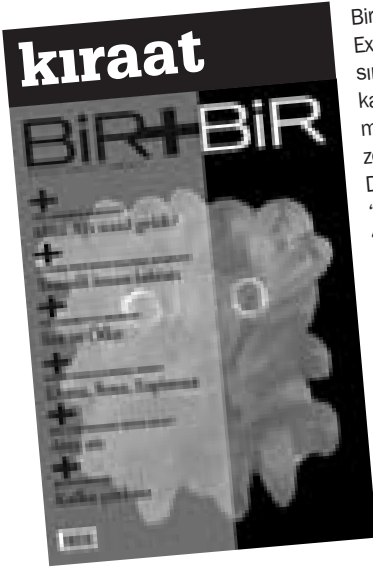
Nehri'nin ağzındaki ölü bölge... Bunların tümü, ABD mısır üretiminin yüksek çevresel maliyetlerine örnek olarak gösterilebilir. Üreticiler ve tüccarlar, bu tahribatların maliyetleriyle ilgili olarak hemen hemen hiçbir zaman çözüm üretme yoluna gitmez ve mısırın Meksika sınırları içindeki satış fiyatı asla bu çevresel maliyetleri yansıtmaz.

Peki, Meksika tarafında neler yaşanıyor? Küçük üreticiler, küçük ilavelerde bulunarak büyük bir biyolojik çeşitliliği ellerinde tutmaya devam ediyorlar. Piyasa, bu olumlu katkıları ödüllendirmiyor. Mısır biyolojik çeşitliliğinin küresel pazarda hiçbir değeri yok, oysa bu mısır tohumları, gelecekteki mısır çeşitlerinin yapıtaşlarını oluşturuyor. İklim değişikliği, ziraat ilaçları vb. etmenlere karşı dayanıklı olmak için bunlara ihtiyacımız olacak. Meksika tohumunun fiyatı, kamu yararına olan bu katkıları yansıtmıyor.

Ticareti küreselleştirdiğinizde, piyasa başarısızlığını da küreselleştirmiş olursunuz. Düşük fiyatlı ABD mısırının, gerçek değerinin altında değer biçilmiş Meksika mısırını ile doğrudan rekabete girmesinin önünü açmış olursunuz.

Meksika mısırını bu rekabet ortamında kaybeden taraf olur, fakat bunun nedeni daha az verimli olması değildir. Bir çiftçi, "Meksika'da 8 bin yıldır mısır üretiyoruz. Eğer mısırdaki bile karşılaştırmalı üstünlüğe sahip değilsek, hangi ürünümüzde olacağız?" demişti. Haklıydı. Sorun şu: Küresel pazarın tanımladığı karşılaştırmalı üstünlük, Meksika mısırının sunduğu üstünlüğün değerini karşılamıyor. Kısıtlayıcı düzenlemelerin olmadığı (fiyat serbestisinin uygulandığı) piyasada, değerli olan tek şey, bir ürünün ne kadar ucuz olduğu.

Piyasa başarısızlığının küreselleşmesi, daha kirli bir çevreye, gıda üreticilerinin giderek yoksullaşmasına, gıda bağımlılığının artmasına ve açlığa yol açacak. Bu yüzden, gıda krizinin başlıca günahkârlarından biri, bizim ucuz gıda konusundaki gözükaralığımız... Küreselleştirme her şeyi ucuzlatıyor. Fakat bazı şeylerin ucuzlatılmaması lâzım. Piyasa birçok şeye değer biçme konusunda oldukça başarılı, fakat insanî değerlerden uzak durmalı. Toplumlar insanî değerleri bizzat kendileri saptamalı, piyasanın onlara adına bu işi yapmasına izin vermemeliler. Topraklarımız ve üzerinde yetiştirilebilecek yaşamsal gıdalar gibi ucuzlatılmaması gereken bazı vazgeçilmez şeyler var. Çeviren: **Pınar Uygun**

Bir yanlışlık olmasın, Bir+Bir okumayan Express okuru kaldı mı? Kaldıysa, kalmasın, nisanın 7'sinden sonra bayiye giden kahrolur kalır, eş-dost sohbetinde de mahcup olur, "niye okumadın"ın cevabı zor olur.

Doğumunu geçen sayıda duyurmştuk, "Shakespeare'in dediğı gibi" demiştik, "iki kafa bir kafadan iyidir".Sadece Express'le olmaz, "paşa hazretleri"nin dediğı gibi, "sanat damarları kesilmiş bir toplumun..." Nasıldı devamı? Her neyse... Bizim "paşamız" Bedri Rahmi zaten. Ne demişti üstad: "Bu karpuz çok kırmızı, bölüşmek şart." Bir+Bir de öyle, Express gibi kırmızı.

Geçen sayıda doğumunu müjdelerken "içerikten bahsetmeyelim, sürpriz olsun" demiştik. Hâlâ okumamış olanlara bir çift ipucu: Bir+Bir'in "Arzuhal"i Ekşisözlük'te harfiyen iktibas edilmiş, üstüne üstlük gönübol bir kalem de, elleri dert görmesin, üşenmemiş, satırlarında geçen isimlerin listesini çıkarmış. Aynen Bedri Rahmi'nin karpuzu misali.

X - KÜTÜPHANE

Alexandra Carter Dans Tarihini Yeniden Düşünmek (BGST)

■ **Andre Gunder Frank** Yeniden Doğu -Asya Çağında Küresel Ekonomi (İmge)

✱ **Ayşegül Sabuktay** Devletin Yasal Olmayan Faaliyetleri

-Susurluk Olayı'na Hukuk Siyaset Kuramından Bakış (Metis)

Chantal Mouffe Siyasal Üzerine (İletişim)

Christian Marazzi Sermaye ve Dil (Ayrıntı)

E.H. Carr Komintern ve İspanya İç Savaşı (İletişim)

Fatih Özgüven Hep Yazmak İsteyenlerin Hikâyeleri (Metis)

Fred Magdoff Ekonomik Krizin ABC'si

-Emeğiyle Geçinenlerin Bilmesi Gerekenler (Epos)

Giorgio Agamben Çocukluk ve Tarih (Kanat)

▲ **Gökhan Günaydın** Tarım ve Kırsallıkta Dönüşüm

-Politika Transferi Süreci / AB ve Türkiye (Tan)

Gustave Flaubert Bir Delinin Anıları (Sel)

Jack Kerouac Zen Kaçıkları (Ayrıntı)

Jean Echenoz Jerome Lindon (Norgunk)

Kıvanç Eliaçık Baskını Durdurun! -Avrupa, Türkiye, Sendikalar ve Gençler (Alan)

Martin Amis Londra'da Bir Park (YKY)

Olivier Roy İslâm'a Karşı Laiklik (Agora)

Orhan Kemal Hanımın Çiftliği (Everest)

Tezer Özlü - Ferit Edgü Her Şeyin Sonundayım (Sel)

Walter Benjamin Sanat ve Hayatta Eleştiri

-Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı (İletişim)

● **Yaşar Çabuklu** Postmodern Toplumdan Kesitler (Paloma)

✱

Mehmet Ağar, Susurluk olayı ortaya çıktıktan sonra, "Korkacak, çekinecek bir şey yapmadım. Namuslu, yasalara saygılı hiçbir vatandaş bizden zarar görmedi" demişti. Susurluk olayı, bu durumdan mağdur olanların, Ağar'ın ifadesiyle "namuslu olmayan, yasalara saygılı olmayan vatandaşların", anayasa çerçevesinde kabul edilmiş yargı süreçlerinin dışında yargılanmış olan vatandaşların, her zaman tâbi olduğu hukuktan daha fazlasına tâbi olduğunu gösteriyor. Tâbi olduğumuz hukuksal düzen hukuksal sınırlar içinde olsun ya da olmasın, Walter Benjamin'in "ezilenlerin geleneği bize yaşadığımız 'istisna durumu'nun kural olduğunu öğretmiştir" sözünü hatırlatıyor.

(...) Susurluk olayıyla ilgili açıklamalardan hangisi daha ikna edici? (...) Habermas'ın bakış açısından yapılacak bir yorum ise, liberalizmden kaynaklı bir sorun olarak görmekle sonuçlanacaktır. Farklı bakış açılarının bu kadar çelişkili sonuçlar üretmesi, aynı sorunun, yani siyasal gücün hukuka tercüme edilmesi sorununun farklı niyetlerle görülmesinden kaynaklanır. Habermas meşruiyetin sağlanması için toplumsal gücün hukuka dönüşmesinde liberal demokratik mekanizmaların işlemini öngörürken, Schmitt bizatihi bu mekanizmaları sorun olarak görmektedir.

IKEA neoliberal toplumda self servis benzin istasyonları, ATM makineleri, telefon ve internet bankacılığı ve birçok başka alanda yaygınlaşan *kendin yap* kültürünün bir parçasıydı. IKEA'nın evde monte edilen ürünleri, kamusal alanı bireylere yaşamlarını sürdürmeleri için bir araya getirmeleri gereken hammaddeler sunulan bir alan olarak gören neoliberal sistemin bir simgesiydi. Kamusal alanın gerilemesi ve kendine yeterliliğe dayalı bir bireycilik anlayışının öne çıkarılmasıyla birlikte ev yeni yaşam tarzı kültürünün oluşmasında önemli bir merkeze dönüştürülmüş, bireylerin kendi elleriyle monte ettikleri eşyalar bir kimlik deneyimini yansıtır hale gelmişti. *Kendin yap* kültürü bireyin kendi kişiliğini kurmada aktif ve oyuncu bir rol icra etmesini mümkün kılmaktaydı. İç dekorasyon yerini iç tasarıma bırakmış, montajın bireyselleştirilmesi sayesinde tasarım herkesin yapabileceğı bir şey haline gelmişti.

(...) Modern toplumdaki birey tek, üniter, kalıcı, esnek olmayan bir kimliğe sahipti. Postmodern toplumda ise akışkan, parçalı, çoklu kimlikler öne çıktı. IKEA farklı montajlarla farklı evsel kimliklere imkân veriyor gibi görünse de, IKEA'dan döşenmiş evlerin tümü birbirine benzemekteydi. John Hartley'e göre günümüzde yeni kimlikler oradan buradan satın alınmış, aşırılmış parçaların bir araya getirilmesinden oluşmaktaydı. *Kendin yap*'a dayalı yurttaşlık modelinde bireyler belirli bir kimliği değiştirebiliyorlar, kimlikler repertuarına rahatlıkla girip çıkabiliyorlardı.

Osmanlılar, Avrupa ve Asya arasında coğrafi ve ekonomik bir kavşağa yerleşerek bundan olabildiğince faydalanmaya çalışmışlardır. Doğudan batıya uzanan baharat ve ipek ticareti hem kara hem de deniz yoluyla Osmanlı toprağından geçiyordu. Constantinople Bizanslılarca kurulduktan sonra yaklaşık bin yıl boyunca kuzey-güney ve doğu-batı arasında önemli bir dört yol olagelmisti. Bu durum ona İstanbul adını veren Osmanlılar açısından kendisini fethedilmesi daha da cazip bir şehir konumuna sokmuştu. 600 bin ile 750 bin arasında değişen nüfusuyla İstanbul açık ara Avrupa ve Batı Asya'nın ve neredeyse dünyanın en büyük şehri idi. Bütün olarak bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu'nun şehirleşme oranı Avrupa'dan daha öndeydi. Ticaret güzergâhları konusunda birbirleriyle rekabet eden diğer önemli ticarî merkezler Bursa, İzmir, Halep ve Kahire idi.

(...) Elbette herkes gibi Osmanlılar da transit güzergâhlarda altın yumurtlayan (en azından bu izlenimi veren) tavuğı kesmek niyetinde değildi. Her ne kadar "dünya ekonomisi ve malî sistemindeki gelişmeler, batıdan doğuya giden büyük ölçekli altın ve gümüş akışına karşı savunmasız olan ve bundan genelde olumsuz etkilenen Osmanlı malî sistemi üzerinde çoğu zaman olumsuz etki yaratsa da" transit ticaretten gelen para oldukça önemliydi.

Son on yıllık dönemde, anlamlı üretim artışına konu olabilen ürünler mısır, çeltik, yaş meyve, sebze ve beyaz etten ibarettir. Sayılanların dışındaki ürünlerde üretim ya geriye gitmekte ya sabit kalmakta ya da üretim artışı nüfus artışının doğurduğu ilave talebin gerisinde kalmaktadır.

Bu durum, Türkiye'nin AB sürecinde alabileceğı kota miktarının, giderek daha az bir düzeye gerilemesine neden olmaktadır. Nüfusu hızla artan bir ülke için, bu durumun kabul edilebilir olmadığı açıktır.

Üretimi artan süt ürünlerinde ise "kayıt dışılık" sorunu, Türkiye'nin karşı karşıya kalacağı önemli bir sorunun habercisi niteliğindedir. Buna göre, yaklaşık 11 milyon tonluk süt üretiminin 4 milyon tona yakın düzeyi kayıt altındadır. 3 milyon tonu küçük mandıralarca, 4 milyon tonu da sokak sütçüleri tarafından kayıt dışı olarak satılmakta, işlenmektedir.

(...) Üretim dışı kalacak kapasitenin yaratacağı sorunlar, "kayıt içi" tanımlamasında olan süt piyasasında çokuluslu şirketlerin önderliğinde bir tekelleşmenin yaşanması, "kayıt dışı" mandıra ve sokak sütü satıcılarının üretim, işleme ve satış süreçlerinde ülkenin en yoksul ve kalabalık üretici / tüketici kesimini oluşturuyor olmaları, sorunun diğer önemli boyutunu oluşturmaktadır.

Dumanı üstünde

Cevherin efendisi yoktur

Ernst Bloch - **İzler** - çeviren: Suzan Geri-dönmez (İletişim)

Yazının izinden giderek –okur-ken ve yazarken, her dem aktif- algıladığımız dünya ile yaşadığımız, varlığımızla bir ölçüde nüfuz ettiğimizi sandığımız dünya birbirinden ne kadar da farklı. Birinde nesnelerin ve tariflerin, prospektüslerin ve tabelaların, haritaların ve kodların, tanımlanmış bir başlangıç ile sonun ortasında bize dikte edilmiş sınırlılığın eyvalah'ına zorlanmış; oysa ötekinde aldatici günden azat edilmişlerin yaşsızlığıyla kamaşmış vaziyette havada uçmaktayız. Dünyanın kabuk kabuk soyuluşunu kanıtlamak için kapağı kaldırmamız yetiyor, bir kavrayış mahmurluğunda hafifçe dalgalanıyor, “içinde beyaz sihir olan birkaç masal”ın sisli koridorunda ilerliyoruz. “Artık başımıza gelmese de dönüşümün eski mekânında biz de yer almaktayız, ama başka araçlarla...” Bir mahzende bir kapı açılıyor, mağaranın oyuğundan derin suya dalıyoruz, gökyüzü çepeçevre dolanışına bakışımızın hemen ucundan başlıyor. Olanaksızın mahsûlü kavrayışımızın toprağından başını hafifçe güneşe uzatıyor, taptaze solukların içinde yeni bir hayata göz kırptığı kitaplar yazılıp okunuyor.

Ernst Bloch'un “İzler”ini bitirdikten sonra, bu kitaba dalmış okurun tasvirini hayal etmek, satırlarını hevesle çizmek kadar, kıyısına notlar düşmek, bir paragrafı aynı büyülenmişlikle defalarca, her seferinde yeni tatlar alarak okumak kadar baştan çıkartıcı. O okur, sadece başkalaşımının tablosunda suluboya bir figüre dönüşünün hayretiyle sarsılmıyordur, aynı zamanda düşünce ile şiirin dansından doğmuş rüzgârın da idrakindedir. Bu afallatıcı deneyim, okurun elinin altındaki başına taç yapar, yazarın haleli dokunuşunu kendisinin kılar. Bakış, tükenmez kitabın formülüne, yöntemin bilgiyle duyguyu örüşündeki ölçü tanımaz hassas dengesine uzanır. Tarihsiz yürüyüşüne devam eden hikmet'in eşlikçisi gibi beliren yazarın aktardığına kattığı

derinlik ve yorum da anonimleşme arzusu duyan bir kimliksizleşme çabasının yanındadır. Cevherini üreten sözün efendisi yoktur.

Çehresi okuyanınkiyle birleşerek dönüşen yazar, “Öncesi”nden başlar, “Ama kendime sahip değilim. Bu yüzden henüz olmaktayız” diye içinden tekrarlayarak “Durum” a varır: “Ne de olsa insan, henüz bulunması gereken bir şeydir” diye mırıldanırken “Kismet”in bilgisiyle çalışmaya devam eder: “Çünkü bir hayat ne kadar sefil yahut ne kadar da hareketli ve parlak geçmiş olursa olsun, ölüm onu aynı oranda siler ve çukura (maden ocağına) yollar; kısacası kapitalist despot da nihayetinde son-kaderde yaşar, bize hayatın yarı-girizgâhını dayatan ve ardından bizi hiçliğe teslim eden son-kaderde.” “Varolma”nın sahipsizliğiyle konuşur: “Bu hikâye hiçbir şeye benzemiyorsa, derler Afrika'da masal anlatanlar, onu anlatana âittir, fakat varsa bir hikmeti, o vakit hepimize âittir.” Ve “Şeyler”de “Her şey canlı olsaydı, etrafımızdaki hiçbir şey sürüp gidemezdi” diyerek okurun dikkatini kâğıttan, bir zamanlar canlı olan malzemeye yazılmış olandan süzülme hayata yaklaştıracak çekilir.

Anlatmanın, hatırlamanın, aktarılırken yitirilmişin, hikâyeleştirilememiş olarak kalanın, efsane ka-

Ernst Bloch

tına çıkarılmışın, hikmetin, yanılığın, ders vermeyen bilgeliğin, masal diye bellensinmiş farklı, farklı olduğu için akılda kalıcı yorumunun, kutsal kapsamına alınmışın, iz bırakanın, izleri silen, yeniden başlatan, durduran, afallatan hatıranın, rüyanın hayata karıştığı anların, hayalet tasvirlerinin, hayalet avcılığının, tabloların günışığına sıçrayanların, gözler açıkken görülen düşlerin, kıssadan hisse çıkartılamayan durumların, “kendi başımızdan geçen veya onları dinlerken, bizi sanki kendi başımızdan geçmişçesine sarmalayan hâdisele-

rin” kitabı kaç sayfa olurdu? O kitaba hep yeni baştan (ortadan, son- dan) başlama arzusu duyacağımız için matematiksel dünyaya ilişkin bir yanıt verilemez elbette. Yazarın hikâyeleri örmesindeki üslûba öykünerek, bütün kitaplarını okuduktan sonra farklı ve yepyeni kitaplara varma arzusu da uyanacaktır içimizde. Tükenmezin içine yerleştirilmiş tükenmezlik tohumlarını keşfetmenin iştahıyla, anonim cevherin odasına girebileceğimizi varsayabiliriz.

“İzler”, okuyanı çoğaltan kitaplardan; sentetik bilginin niceliğiyle değil ama, bilgeliğin ölçüye sığmazlığıyla... Çoğaltıcı etki insanın sadece kendisinde olup bitmez bazen, başlı başına bu bile bir hazineyken, ötekini çoğaltılmışlığına da uzanacak enerjilerle donatılan kişi, kendisinden uzak bırakılmış da yönelerek ölçüsüzce zenginleşir. Bu çoğaltma aynı zamanda kitabın parçalı yönteminin de formülüdür; çoğaltılan, biriktirilen hikâyelerin, “sona ermeleri ancak karıştırılıp çalkalanmalarıyla tamamlanan hikâyelerin” iz-okumasıdır. Bu yöntemde, her şeyi birleştiren, aforizma ile masalı kaynaştıran, bireysel ile kitleseli birlikte yoğuran bir anonimlik tarifi de bulunur. Böylece kitap, ahlâkî olarak, yazının hiçbir hâkimiyet alanında kısıtlanamayacağına güvencesi olarak sapa sağlam ve aynı zamanda hayallerin malzemesinden üretilmiş bir belirsizlikle anıtlar.

– Pelin Özer

Yepyeni filmlere doğru

Öktem Başol - **Senaryo Kitabı** (Pana Film)

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde sinema dersleri verdiğim dönemde, bir grup öğrenci çevremde toplanıp, “senaryo hocamız senaryonun önemsiz olduğunu söyledi” diye güya şikâyetle bulunup yan gözle de tepkimi anlamaya çalışıyordu. “Bu durumda sizin için de o dersin önemi kalmamış oluyor” diye karşılık vermiştim.

Buna tam anlamıyla karşıt bir örnekse, Bilgi Üniversitesi'ndeki derslerinde, senaryo kurallarının önemini vurgulayan Öktem Başol'un başından geçer; sinema öğrencilerinin bu kuralları öğrenmeden karşı çıkmayı marifet sanmalarına isyan ederek, yıllar sonra yazacağı kitabında, “Karşı iseniz neden derse geliyorsunuz? Senaryo hocasına kuralların gereksiz olduğunu öğretmek için mi?” diye sorma gereğini duyacaktır.

Bu sorunun içerdiği mesajlardan en önemlisiyse, kuralları yıkmaya iddiası taşıyanların o kuralları herkesten iyi öğrenmek zorunda olmalarıdır.

Sözünü ettiğimiz kitap, senaryo yazımının, en az bir orkestra partis-

yonu kadar, bir kurallar bütününe gereksinim duyduğunu her bölümünde bir kez daha kanıtlıyor. “Senaryo Kitabı”, benzersiz bir çalışmanın ürünü olduğu açıkça gözüken bir yapıt: Bine yakın film örneğinden yola çıkarak, senaryo yazmanın kurallarını ve dramatik teknikleri, her birinin bir öyküsü ve açığa çıkmamış yeteneği olduğunu varsaydığı potansiyel okuruna ulaştırmayı hedefliyor.

7 Mayıs 1966'da İstanbul'da doğan Öktem Başol, Paris I-Sorbonne Üniversitesi'nde senaryo üzerine doktora yapmış; kendisiyle tanıştığımda Bilgi Üniversitesi'nde öğretim üyesiydi. Şu sıralar Euri-mages'da ve Pana Film'de senaryo danışmanlığı yapıyor.

“Senaryo Kitabı”, uzunlukları ve kapsamları farklı yedi ana bölümden, yazarın kendi deyişiyle, yedi dosyadan oluşuyor. Bunlardan ilki, senaryo terimlerini, senaristin çalışmasını, mesleğin işleyişini ve senaryo tarihini anlatan giriş dosyası.

İkinci bölümse senaryo yazımını ve her türlü teknik detayı örnekleriyle ele alıyor. Üçüncü dosya, dramatik anlatım bağlamında, bir filmin sorunsalının nasıl belirlenebileceğini, öyküleme teknikleri ve çatışma yaratımını inceliyor. Yazar, dördüncü dosya ile birlikte, dramatik yapı ve tematik yapı arasındaki farklardan yola çıkıp dramatik işleyişin temel özelliklerini inceliyor. Beşinci dosya, senaryo kurgusuna ayrılmış; doğrudan sunumların biçimi, farklı kurgulu senaryolar ve dramatik ironi kurgusunu ele alıyor. Altıncı bölüm, karakter, hazırlık ve diğer dramatik elemanları tüm detaylarıyla sergiliyor.

Yedinci ve son dosya ise diyalog yazımı ve senaryo kurgusunun diğer türlere nasıl uygulanacağı hakkında bilgiler veriyor: Kısa metrajlı film, belgesel ya da reklam senaryosu gibi konular bu son dosyanın içinde yer alıyor.

Öktem Başol, bu çalışmasıyla, senaryo yazarlığını, Aristoteles'in “Poetika”sından bu yana süren bir dramatik yazım geleneği içindeki yerine oturtuyor. Bu yazım disiplini, “ülkemizde henüz varolmayan bir terminolojiye kavuşturma” iddiasını da taşıyan kitabının girişinde, amacını “senaryo yazmak için engin denize açılanlara, sığına-bilecekleri bir liman oluşturmak” formülüyle özetliyor. Ben kendi payıma ne Türkçe ne de başka dille bu kadar kapsamlı bir “Senaryo Kitabı” görmedim. Siz de şimdilik senaryo tekniği üstüne hiçbir şey bilmiyor olsanız bile, kitabı dikkatle okuduktan sonra senarist olabilirsiniz. Yeter ki anlatacak bir öykünüz olsun!

– Ahmet Güngören

KARA TREN: TURHAN SELÇUK

İmza: TURHAN

Türkiye’de karikatür sanatının bunca etkili olmasında Turhan Selçuk’un emeği büyüktü. Selçuk’un ki, durduğu yerle yetinmeyen, işe saygıyı esas belleyen bir emektir. Mirasçılarında Semih Poroy, ustasını anlatıyor...

Karikatürümüzün en uzun soluklu ustasını yitirdik. Yalnızca uzun soluklu değil, belki de en yetenekli, en çalışkan! “Belki de” diyorum, çünkü bunlar pek öyle ölçülebilir şeyler değildir ama, çekişme ortamında zaman zaman didişseler de, kendi kuşağından arkadaşları Turhan Selçuk’u hep ayrı bir yere koymuşlardır, buna güvenerek kullanıyorum bu nitelemeleri. Örneğin, Ferruh Doğan şöyle demektedir: “... Turhan Selçuk’un yaptığı şekil ve konu yeniliği, Türk karikatüründe çok önemli bir merhale olmuştur...” (1955) Altan Erbulak da şu saptamayı yapmaktadır: “... Cemal Nadir

TURHAN

(...) aydın kişilere ve (...) büyük kitleye aynı karikatürü aynı derecede sevdirmesini biliyordu. (...) Turhan Selçuk hariç aynı ortamı tutturan bir karikatür sanatçısına rastlamadım...” (1969)

Evet, çok çalışkan... Neredeyse 50 yıl günlük karikatür, günlük çizgi-roman (Abdülcanbaz), çıkardıkları mizah dergilerine ya da başka haftalıkla sayısız çizim... Kaç on bin eder bu? Dahası, sayılabilir mi?

Bu çalışkanlık, büyük serüveninde çizgisiyle oynamayı da unutturmamıştır Turhan Selçuk’a. Çizgisini daha başlarda kabul ettirmiş olmasına karşın bunun rahatlığına hemen hiç sırtını dayamamıştır. Çizgiyi sınar; kendisini de. Kalakalmış çizgilerle günün sorunlarına, mizahına dalınmayacağını bilir. Çizgisiyle gelişir, çizgisini geliştirir. Karikatürleri siyah-beyazın hem esaslı bir den-

Çizgisini daha başlarda kabul ettirmiş olmasına karşın bunun rahatlığına hemen hiç sırtını dayamamıştır. Çizgiyi sınar; kendisini de. Kalakalmış çizgilerle günün sorunlarına, mizahına dalınmayacağını bilir.

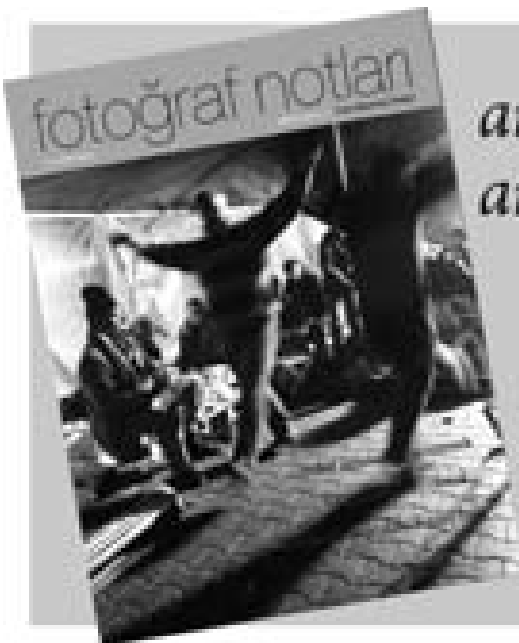
gelenmesinin hem de bunun nasıl bir mantıkla mizaha mal edilebileceğinin unutulmaz örnekleriyle doludur. Renkli çalışmışa rengin tadını çıkarmaktadır. O tadın ayrılmına varırsınız, ne keyiftir!

Çizgisiyle oynarken bunu imzasına da yansıttığını neden sonra öğrendim. Cumhuriyet Kitapları’ndan 2003’te çıkan oylumlu 60. yıl albümü “Önce Çizgi Vardı”nın Cumhuriyet’in Kitap ekinde tanıtımı yapılacaktı. Kitap eki ekibine ben de ucundan kıyısından yardım etmeye çalışıyordum. Bir kapak tasarladım. Ortada, zırhını kuşanmış, sorguçu miğferi ile Turhan Selçuk’un ünlü gergedan çizimi vardı. Sağda, yıllar önce Avustralyalı karikatürcü Allan Reeve’in çizdiği Turhan Selçuk portresi yer alıyordu. Solda ise, zemindeki rengin içine bir pencere açmışım; o beyazlıkta büyücek bir Turhan imzası görünüyordu. Matbaaya yollamadan önce, kapağı bu biçimiyle Turhan Selçuk’a faksладım. Biraz sonra bir telefon... Turhan Selçuk arıyor: “Poroy, teşekkür ederim; güzel olmuş. Yalnız, benim imzam artık böyle değil... Gazetede ki son çizimlere dikkatle bakarsan anlayacaksın. Albümün başında da kullandık... Sana zahmet olmazsa, imzanın o son hâlini girelim, olmaz mı...”

Benim kullandığım, önceden yayınlanmış bir albümünden aldığım imza yine bildiğimiz Turhan imzasıydı ama, Abdülcanbaz’ın babası artık onu kullanmıyordu. Çizgideki değişim sürecinde imza da değişmiş, kunt bir hale gelmişti. Deyim yerindeyse, aynı kalarak değişmişti! H’nin boyu kısalmış, A’nın kuyrukları gitmiş, N biraz genişlemişti. Bunlar, ancak dikkatle bakılırsa ayrımsanıyordu.

Turhan Selçuk’u yitirdiğimizi haber veren Cumhuriyet’in birinci sayfası hazırlanırken, arkadaşların yine eskice bir Turhan imzası kullanmak üzere olduklarını gördüm. İmzanın sahibinin telefonda sesini duyar gibi oldum. Hızla arşive indim; o Kitap ekini buldum, o imzayı... Turhan ağabeyin son imzası, istediği imza olarak yayımlandı.

Semih Poroy

anlamak ve
anlatabilmek için...

Foto-Röportaj Dergisi

BU SAYIDA:

- Tekel direnişi:
Tekel işçisinden öğrenmek
- Güney Afrika
Bir gün mülteci olmak...
- Kuzey Irak

2.
sayı
çıktı!

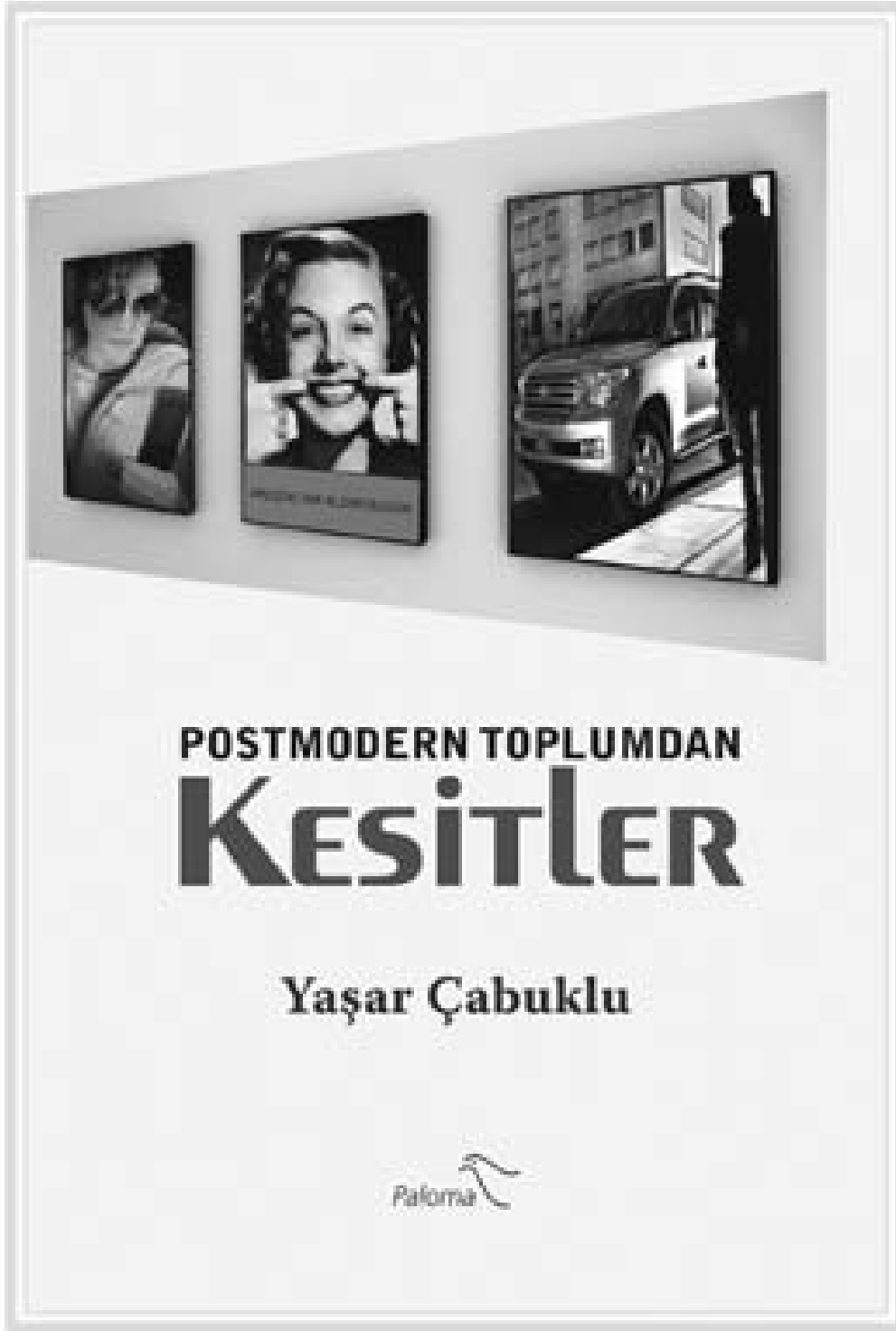
kitapçılarda

ABONE OLMAK İÇİN:
0212 243 71 87 veya
www.fotografikademi.org

**FOTOGRAF
AKADEMİSİ**

www.fotografikademi.org
dergisi@fotografikademi.org

Yaşar Çabuklu

Postmodern

Toplumdan

Kesitler

Paloma Yayınevi

152 sayfa

Paloma

POSTMODERN TOPLUMDAN **KESİTLER**

Yaşar Çabuklu

Paloma

DAĞITIM

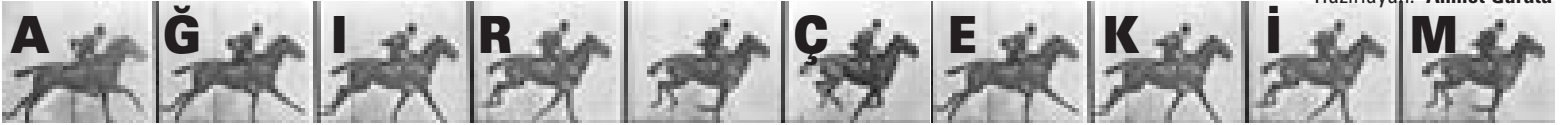
alef yayınevi

TLF. 212-245 56 27

FAXS 212-245 54 56

info@alefyayinevi.com

Çabuklu bu dokuzuncu kitabında 1980'li yılların sonrasının postmodern toplumunda iktidar ilişkilerinin nasıl yeniden üretildiğini, liberal hoşgörü söylencesine karşın güvenlik ve kontrolün toplumsal yaşamın merkezine nasıl yerleştirildiğini anlatıyor. Zenginlerin lüks cipler, kapalı yerleşmeler, dev alışveriş merkezleri içinde kendilerine korunaklı alanlar yaratarak yoksulları dışlaması, göçebe New Age gezginlerinin neo-liberal güvenlik devletinin baskısına maruz kalması, sistemin X kuşağını, Grunge kültürünü asimile etme çabaları, çevre dostu görünümlü eko turizmin yerlilerin yaşam alanlarını tahrip etmesi, marka kültürünün egemen hale gelmesi, postmodern çeşitlilik kültürünün farkları kişilere indirgeyip standartlaştırması kitapta değinilen konulardan bazıları.

Losey'den "Gizli Merasim" ve sağda "Genç Hizmetçiler"

Müzikal portreler

İstanbul Film Festivali bu yıl müzik tutkunlarına renkli bir program vaat ediyor. Uluslararası Yarışma'da yer alan "Gainsbourg", çizer Joann Sfar'ın kendi çizgiromanından uyarladığı bir film. Çocukluğundan ölümüne, Fransız şansönerinin en yenilikçi ajan-provokatörü Serge Gainsbourg'un hayatını ve -Jane Birkin'den Brigitte Bardot'ya- aşklarını konu alıyor. NTV Belgesel Kuşağı'nda ise, farklı müzisyen portreleri, birbirinden değerli dokümanlar var: "Neil Young'un Bavulundan Şarkılar" (Jonathan Demme); The Edge, Jimmy Page ve Jack White'ı bir araya getiren gitarlık dersi "Gürültü Ustaları" (Davis Guggenheim); Amerikan Yurttaşlık Hareketi'nin Özgürlük Şarkılarına yer veren "Devrim Şarkıları" (Bill Guttentag ve Dan Sturman); "Pina Bausch'un Dans Rüyaları" (Anne Linsel ve Rainer Hoffmann); grubun ilk resmî konser kaydı ve belgeseli "Kuzey Işıkları Altında White Stripes" (Emmett Malloy) ve cazla, rock and roll'a el ele yürüyen "Arif Mardin'in Hikâyesi" (Doug Biro ve Joe Mardin)... Sonra, sinemadan çıkıp sesi sonuna kadar açın...

29. ULUSLARARASI İSTANBUL FİLM FESTİVALİ BAŞLIYOR

Zor seçimler, usta işi filmler

Kentin iki yakasında yedi sinema salonu, 200'den fazla film, atölye çalışmaları, sinema dersleri... 3-18 Nisan arasında düzenlenecek 29. Uluslararası İstanbul Film Festivali, izleyiciyi doyurmanın da ötesinde zor durumda bırakan bir zenginlik içeriyor. Bu kadar çeşitli film arasından meraklılara kılavuzluk etmeye çalışmak da imkânsız bir iş. Zira herkesin kendine göre bir festival "stratejisi" var. Aramızda en iddialılar, filmleri birbirine karıştırmak pahasına, günde üç-dört filmle sınırları zorluyor. Yeni filmleri günü gününe takip etmeye çalışanlar, "Dünya Festivalallerinden" ve "Gala" bölümlerini tercih ediyor (hoş, artık heyecanına yenik düşemeyenler için, beyazperdenin yerini tutmasa da, internet var).

Yaşı kemâle ermiş sinefiller ise, özel bölümlerdeki "eski" filmler arasında bir yandan "yeni" keşifler arıyor, bir yandan da eski sevgililere yeni gözle bakmak istiyor. Festival dışı platformlarda yeterince izleme imkânı bulamadığımız belgeselleri, canlandırmayı ve videoları da unutmamak lâzım.

Joseph Losey: Sınıf ve Güç

ABD doğumlu Joseph Losey'in hayatındaki dönüm noktalarından birini Senatör McCarthy'nin öncülük ettiği "Cadı Kazanı" oluşturuyor. 1951'de, onurlu bir duruşla, Temsilciler Meclisi'nin Amerikan-Aleyhtarı Faaliyetler Komitesi'ne ifade vermeyi reddedince kara listeye alındı. İngiltere'ye yerleşen Losey, İngiliz ve Avrupa sinemasının en önemli yönetmenlerinden biri oldu. Brecht'ten feyz, Ayzenştayn'dan ders alan Losey, önceleri Amerikalı dağıtımçıların hışmından korunmak için takma adla filmler çekti. Harold Pinter'la işbirliği, hayatının ikinci dönüm noktasıydı... İstanbul Film Festivali, Losey'in kırk yılı aşkın sinema kariyerinden Fatih Özgüven'in seçtiği filmlerden oluşan bir seçki sunuyor: "Eva" (1962), "Genç Hizmetçiler" (1963), "Modesty Blaise" (1966), "Kaza Gecesi" (1967), "Gizli Merasim" (1968), "Arabulucu" (1970), "Kaderini Arayan Adam" (1976)... Yönetmenin sürgünlük duygusunun damgasını vurduğu bu şiddet dolu aşk öykülerini kaçırmamak gerek.

"Gürültü Ustaları"

X Sinematek

3 Saat: Bir ÖSS Belgeseli (Can Candan, 2008): Üç saatlik sınav kumarının bir yıla yayılan hikâyesi (DVD)

Annemi Öldürdüm (J'ai tué ma mère) (Xavier Dolan, 2009): 20 yaşındaki yönetmen ve başrol oyuncusundan şaşırtıcı bir film (İFF)

Bal (Semih Kaplanoğlu, 2010): Genç ve orta yaşlı halini izlediğimiz Yusuf'un merakla beklediğimiz çocukluğu.

Daima Mutlu (Happy Go Lucky) (Mike Leigh, 2008): Bu kez İşçi Partisi'nin ezdiği ve yabancılaştırdığı orta sınıf arasında bir parça umut... (DVD)

Geride Kalan (Elia Suleiman, 2009): Süleyman'la sinema dersi 16 Nisan'da, Mithat Alam'da (İFF)

Kontrol Limitleri (Limits of Control) (Jim Jarmusch, 2009): Jarmusch'un filmle ilgili söyleşişi Bir+Bir'in ilk sayısında (İFF)

Korkuya Yolculuk (Journey into Fear) (Norman Foster, 1943): Geçen sayıda tanıttığımız Albay Haki'yi bir de beyazperdede izleyin (İFF)

Min Dît (Ben Gördüm) (Miraz Bezar, 2009): Sinemada en sonunda, "Ora'da "gerçek" ve "Kürtçe" hayat.

Savaş Zamanı Yaşam (Life During Wartime) (Todd Solondz, 2009): Yönetmenin 15 Nisan'da Salon'da olacağını hatırlatılalım (İFFF)

Suç Ordusu (L'Armée du crime) (Robert Guédigian): Soysuzlar Çetesi'nin tarih masasının panzehiri (İFF)

“ALMANYA’NIN EN ÜNLÜ TANINMAMIŞ YÖNETMENİ”: HARUN FAROCKİ

Wankel motorunun kaderi

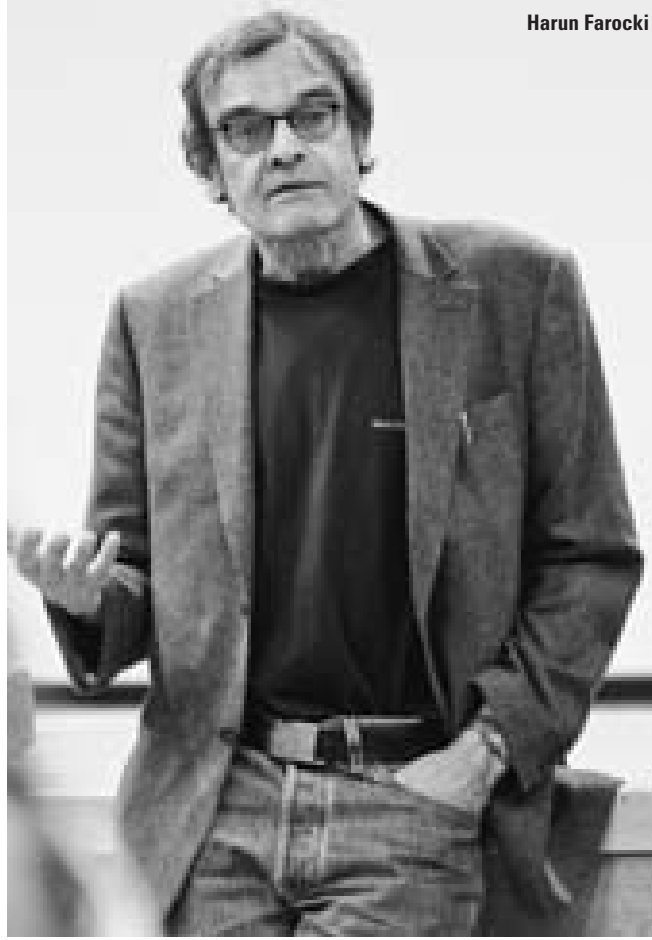
Harun Farocki birkaç cümlede nasıl anlatılır? 1960’lardan bu yana 90’dan fazla video ve filme imza atmış bir yönetmen/görsel sanatçı, çok sayıda makale ve kitabı bulunan bir düşünür, etkili sinema dergisi Filmkritik’in yayın yönetmeni, her dönem muhalif olmuş ‘68’li bir eylemci... Thomas Elsaesser’in ifadesiyle, “Almanya’nın en ünlü tanınmamış yönetmeni”... 21. Ankara Uluslararası Film Festivali’nce düzenlenen toplu gösterim vesilesiyle şehrimize gelen Farocki’ye teybizimi tuttuk, görmüş geçirmişliğinden süzdüklerini dinledik...

Kaja Silverman’la birlikte Godard üzerine bir kitap (“Speaking About Godard”, 1998) kaleme aldınız. Kariyerinizi onunla karşılaştıracak olsaydınız, neler söylerdiniz? Sinemaya yaklaşımınız açısından bir benzerlikten söz edebilir miyiz?

Harun Farocki: Aramızda büyük bir fark olduğunu düşünüyorum. Godard genellikle oyuncuların rol aldığı kurmaca filmler çekiyor. Benim filmlerimse belgesele daha yakın. O, her seferinde farklı bir şey yaratmayı, sinemayı sürekli olarak yenilemeyi ve dönüştürmeyi başarıyor. Son yirmi yıl içinde çektiği filmlere, “Yeni Dalga” (Nouvelle Vague, 1990) ya da “Aşka Övgü”ye (Éloge de l’amour, 2001) bakın... Hepsi de tamamen yeni ve farklı bir yaklaşıma sahip. Bense böyle bir şeyi asla başaramazdım. Ben genellikle verili öğelerle çalışıyorum. Kendi çektiğim ya da başkalarının kaydettiği görüntüleri kullanıyorum. Godard gerçekten de inanılmaz bir yönetmen. Farklı üslûbuna karşın, filmleri ticarî açıdan da başarılı. Bu anlamda sanat ve piyasa arasındaki duvarları yıktığını söyleyebiliriz. Sanırım ardına dönüp geçmişe bakmayan yegâne yönetmen. Mayıs ‘68’den etkilenmiş, ancak asla dönüp o dönemde yaptıklarını tekrarlamıyor. Pek çok yönetmen geçmişte yaptıklarına geri döner, Truffaut bile bir aşamada geçmişe dönüp geleneksel tarzda bir sinemaya yönelmiştir. Chabrol’a göreyse, mevcut sinema düzenini değiştirebilecek az sayıda yönetmenden biridir Godard. Bunun için “her zaman yaptığını yapması yeterlidir”. Godard’ın radikal biçimde kendini yenilemesini ve daha önce kullandığı üslûplara asla geri dönmemesini gerçekten inanılmaz buluyorum. Öte yandan, Godard sinemada söylemle sinematografinin ne derece iç içe olduğunu bizlere gösterdi.

1974-83 arasında Filmkritik dergisinin yayın sorumluluğunu üstlendiniz ve sinema üzerine yazılar yazdınız. Sinema üzerine yazma deneyimi yönetmenliğinizi nasıl etkiledi?

Bu ilişkiyi nasıl ifade edebilirim, bilmiyorum. Elbette çıkış noktamız Cahiers du cinéma dergisi çevresinde toplanan Yeni Dalga yönetmenlerinininkine benziyordu. Onlar da sinema üzerine düşünüyor ve yazıyorlardı. Bir noktada, sevdikleri filmler üzerine yazmakla yetinmemeye başladılar ve yeni bir sinema tarzı oluşturmaya karar verdiler. Ancak, Yeni Dalgacılar açısından sinema üzeri-

Harun Farocki

Müzikte yaşanan devrimin bir benzeri sinema alanında yaşanıyor. Sinema sektörünün olmadığı ülkelerden son derece ilginç filmlerle karşılaşıyoruz. Bu, tüm dünyada görsel okur-yazarlığın yaygınlaşmasıyla ilgili bir şey.

ne yazma faaliyeti hayatî bir öneme sahip değildi. Yönetmen olduktan sonra yazmayı bıraktılar. Bense yazmaya film eleştirmeni olmak gibi bir amaçla başladım. Sinema üzerine düşünme sürecinin doğal bir parçası olarak geliştirdiğim yazma deneyimi. Benzer bir özyansıtmacı eğilime modern edebiyat ve güzel sanatlarda da rastlanıyor. Yazar ve sanatçılar, ortaya koydukları eserlerin doğasını daha iyi anlayabilmek için yazmaya yöneliyorlar. Benzer biçimde, sinema dergiciliği de bana film üzerine daha geniş boyutta düşünebilme imkânı sundu. Ayrıca, verdiğim ders ve seminerler de bu anlamda katkıda bulunuyor. Örneğin bir seminer çerçevesinde bir filmi sahne sahne alıp ayrıntılı bir şekilde inceliyorsunuz... Filmkritik kapanalı uzun zaman oldu. Başka platformlarda yazmayı sürdürüyorum. Bunun önemli olduğunu

düşünüyorum. Tabii bu yazılı metnin sözlü anlatımdan daha üstün olduğu anlamına gelmiyor. Ancak, düşüncelerimi yazılı bir metne dökmenin yararlı olduğuna inanıyorum.

Filmlerinizi de yazılı metinlerle yakından ilişkili. Hatta kimi zaman film için hazırladığınız bir metni yayınlıyorsunuz. “Fabrikadan Çıkan İşçiler” örneğinde olduğu gibi...

O biraz farklı bir durumdu. Filmi çekerken, aklımdan geçenlerden bir türlü emin olamıyordum. “Fabrikadan çıkan işçilerle ilgili bunca klibi toplamamın bir anlamı var mı?” diye kendi kendime soruyordum. Bir çözüm olarak, bu konuda düşündüklerimi kâğıda dökmeye ve yayınlamaya karar verdim. İşin ilginç tarafı, konuyla ilgili yayınladığım metin, filmde daha etkili oldu. Geniş bir çevre tarafından okundu ve değerlendirildi. Bu da sonuçta filmin daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağladı. Bir anlamda kendi filmimin tanıtımını yapmış oldum. Ama esas niyetim bu değildi. Amacım, konuyla ilgili görüşlerimi tartışmaya açmaktı. Kimi zamansa, zorluluktan yazıyorum. Filmlerle ilgili hazırlanan tanıtım metinleri genelde çok yetersiz oluyor. Birileri oturup çalaka-lem bir şeyler yazıyor, bu yazılanlar daha sonra çeşitli dillere çevriliyor ve sürekli karşınıza çıkıyor, bir türlü peşinizi bırakmıyor. Bu nedenle, daha kalıcı bir şeyler bırakmak için yazdığım da oluyor. Ama, bunun çok da yararlı bir strateji olduğunu söyleyemem. Zira, film hakkında yazacak olanları bir ölçüde etkilemiş oluyorsunuz. Öte yandan, dış ses anlatıma yer vermediğiniz bir film hakkında hemen hemen hiçbir eleştiri çıkmayabiliyor. Çünkü, insanlar herhangi bir yorum içermeyen bir film hakkında ne yorum yapacaklarını bilemiyor. Oysa filmde kendi görüşlerinize yer verdiğinizde, insanlar bunu bir referans noktası olarak alıyor. Ama bu konuda şüphelerim var.

Bir soyağacı çizecek olsaydık, düşünsel akrabalarınız kimler olurdu?

Bir dönem “Aydınlanmanın Diyalektiği”nden, Adorno ve Horkheimer’den etkilendik. Ama Todorov’un 1980’lerde yazdığı “Amerika’nın Keşfi: Öteki Sorunu”, aynı meseleleri çok daha kapsamlı ve özenli bir şekilde ele alıyordu. Keza Foucault’nun eserleri de bu konuda önemli bir yol gösterici. Ama kimi zaman daha önemsiz gibi görünen yapıtlar, örneğin yaşamöyküleri çok daha ilham verici olabiliyor. Bu nedenle böyle bir soyağacının anlamlı olduğunu düşünmüyorum. Fragmanlara dayalı bir düşünce yapısı daha çok ilgimi çekiyor. Farklı bağlamlarda, minör figürlerin görüşleri ya da kıyıda köşede kalmış konular önemli olabiliyor. Tıpkı sinemada olduğu gibi... Klasik olarak kabul gören filmler her zaman en iyi filmler değildir. Kimsenin bilmediği filmler son derece ilginç özelliklere sahip olabiliyor. Yalnızca önemli kitapları okuyan ya da önemli mimarî eserleri ziyaret eden birinin durumunu düşünün... İnsan sıradan kitap-

lar da okumalı, önemsiz sayılan binaları da görmeli.

Yıllar içerisinde anlatım tarzınızın değiştiğini görüyoruz. Aynı zamanda, buluntu materyal (objet trouvé) olarak nitelendirebileceğimiz, önceden başkaları tarafından çekilmiş görüntüleri de kullanıyorsunuz. Değersiz olarak nitelendirilebilecek görüntülere ayrı bir anlam katıyorsunuz. Anlatım tarzınızdaki değişimi siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öncelikle bir noktayı düzeltelim: Kullandığım buluntu materyaller her zaman "önemsiz" ya da "değersiz" olarak nitelendirilemez. "Fabrikadan Çıkan İşçiler" örneğinde olduğu gibi, kimi önemli filmlerden klipler de kullanıyorum. "Dünyanın Görüntüleri ve Savaşın İzleri"nde de (Bildern der Welt und Inschrift des Krieges, 1988), birkaç istisna hariç, kullanılan tüm görüntüleri biz çektiğimiz. Arşiv malzemelerine ancak belirli bir konuda yeterli görüntü olmadığında ya da çekim şansı bulamadığımızda başvuruyorum. Anlatım tarzına gelince... Bir zamanlar belirli bir sinematografik tarza inanıyordum. Filmin baştan sona bu sinematografik tarza uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini ve bunun da görüntüye bakıldı-

kendinden utandığını, bu nedenle de emeği gizlediğini" belirtiyor. Sinemada emeğe ve işçilere giderek daha az yer verilmesini neye bağlıyorsunuz? Öncelikle, günümüzde kimse artık emeğin ve işçilerin bir tehdit oluşturduğunu düşünmüyor. Bundan kırk-elli yıl öncesine kadar, yalnızca ABD'de değil, tüm dünyada el emeğine büyük ihtiyaç duyuluyordu. 1960'lardan itibaren, finans sektörünün yükselişiyle birlikte, büyük bir düşüş başladı. Bu, ücretlere ve işçilerin yaşam koşullarına da yansdı. Ancak işçilerin bir güç olarak toplumsal yaşamdaki etkilerini yitirmelerinin tek nedeni bu değil. Özellikle ABD'de sendikaların bozulması, mafyalaşması da bu gelişmeyi etkiledi. Yoksa, değişim umudu ve işçi kültürü, Batı'da ekonomi çok iyi işlediği ve insanlar düzenden memnun olduğu için yitirilmedi. Bunun çok önemli bir unsur olduğunu düşünüyorum. Emek hareketinin yarattığı karşı-kültür bugün neredeyse ortadan kalktı. Orta sınıf gi-

Emek, "beyaz ayaktakımı kültürü"nün bir parçası olarak gösteriliyor ve nostaljik bir öğe olarak değerlendiriliyor. Tıpkı Fransız Devrimi öncesinde derebeylerinin çobanlara duyduğu ilgi gibi.

emeğin yeniden moda olduğunu görüyoruz. Örneğin "8 Mil" (Curtis Hanson, 2002) filminde Eminem bir otomobil fabrikasında çalışıyor. Emek, "beyaz ayaktakımı kültürü"nün bir parçası olarak gösteriliyor ve nostaljik bir öğe olarak değerlendiriliyor. Tıpkı Fransız Devrimi öncesinde derebeylerinin çobanlara duyduğu ilgi gibi. O dönemde, derebeyleri düzenledikleri partilere çoban kıyafetiyle katılıyorlar; tarımsal emek romantikleştiriliyor. Bugün, sanayi emeği de benzer bir biçimde romantikleştiriliyor. Popüler kültürdeki kaslı inşaat işçisi imajını düşünün... Geçmişte mahkûmlara ya da denizcilere özgü olan dövmenin yaygınlaşmasını da bunun bir göstergesi olarak değerlendirebiliriz.

Yalnızca işçiler değil, çalışma yaşamının başka alanları da tabu sayılabiliyor. Örneğin, iş alımı için yapılan mülakatlar ya da yöneticilerin kendi aralarındaki pazarlıkları... "Mülakat" (Die Bewerbung, 1997) ve "Rizikosuz" (Nicht ohne Risiko, 2004) filmlerinde bu konuya eğiliyorsunuz. Bunlar da sinemaya ya da popüler kültüre pek yansımayan konular...

"Rizikosuz", yaşanan finansal krizin ilk dalgasını ele alıyor. Batı'da ekonomi

"Fabrikadan Çıkan İşçiler"den Şarlolu, Marilyn'li iki kare

ğında fark edilebilir olması gerektiğini düşünüyordum. "İki Savaş Arasında" (Zwischen zwei Kriegen, 1978) kadar olan ilk dönem filmlerimde bunun izlerini görebilirsiniz. Bu üslubun temelleri sessiz sinemaya, 1930'ların filmlerine dayanıyordu, ayrıca Brecht ve Jean-Marie Straub'dan esintiler taşıyordu... Daha sonra ayırt edici bir üsluba sahip olmadan ve bu tarz sınırlara bağlı kalmadan da kişisel olabileceğimi fark ettim. Bunu yapmak için, illâ da ilham alabileceğiniz önemli isimlere gerek yok. Bazı görünmez izler, anlatım açısından çok daha önemli hale gelebilir. Önemli olan, meseleye nasıl yaklaşmıştınız. Sanırım anlatım tarzınızdaki en önemli değişim bu oldu.

"Fabrikadan Çıkan İşçiler" filminde Hannah Arendt'ten bir alıntı yapıyorsunuz. Arendt "toplumsal düzenin

derek genişledi ve el emeğine dayalı olmayan işgücü arttı. Yeni ilgi odağı bu orta sınıf. Bunun yansımalarını başka alanlarda da görmek mümkün. Örneğin, günümüz sinemasında, erotik unsur olarak bile -zira geçmişte yalnızca böyle kullanılıyordu- hizmetçilere yer verilmiyor. Ekonomik anlamda da kimse temizlik işçilerinin sorunlarından söz etmiyor.

Geçmişte bir karakter olarak işçilere yer veren filmlerde, hiçbir zaman fabrikanın içini, emek sürecini görmüyoruz, öyle değil mi?

Evet, filmler genellikle işçiler fabrikadan çıktıktan sonra başlıyor. Olsa olsa öğle yemeği arasında görüyoruz işçileri. Fabrika yalnızca bir toplumsal arka plan oluşturuyor. Belki de çok fazla tekrara dayalı olduğu için, "iş" sinematografik bulunmuyor. Günümüzde ise,

ağırlıklı olarak sanayiye değil, finans sektörüne dayalı. Finansal hizmetler, bir tür simgesel ekonomi oluşturuyor. Finans sektörü bir anlamda görünmeyen ve ihtiyaç duyulmadığı öne sürülen maddi ekonomiyi ikame ediyor. Ancak, finansal hizmetleri maddî dünyadan bağımsız olarak değerlendirmek yanlış olur. Bu sektörde çalışanlar maddî dünyanın varlığını unutmamış görünüyorlar, onsuz yaşanabileceğini sanıyorlar. Mallarla değil, parayla çalışmanın en kârlı iş olduğunu düşünüyorlar. Bu inanılmaz bir şey. Batı, finansal sektörü elinde tutarak dünyanın geniş bir bölümünü denetim altında tutabileceği inancında. Öte yandan, işletme kültürü sanıldığı kadar da görünmez değil. Yalnızca ABD'de bankacılarla ilgili yazılmış yüzlerce roman var. Göbekli ve puro içen yönetici imajı bugün geride

kaldı. Örneğin, 1980'lerde "Dokuz Buçuk Hafta" (Adrian Lyne, 1986) ya da "Wall Street" (Oliver Stone, 1987) gibi filmlerde, finans sektörü oldukça "seksi" gösteriliyordu. Paraya sahip olan insanların artık seksapeli de var. Özellikle Londra ve New York gibi büyük kentlerde belirli bir sınıfa özgü yaşam tarzı standart hale geliyor. Restoranlar, büyük sanat galerileri... Bütün bunlar, ulaşılması arzulan bir sosyal model oluşturuyor. **Kapitalizm ciddi bir sarsıntı geçiriyor ve pek çok ülkede her zamankinden daha baskıcı uygulamalar görüyor. Küresel ekonomik krizi nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Aslında bakarsanız, oyunun kuralları, şartıcı biçimde, pek de değişmedi. Herkes batık bankaların bedelini enflasyonla ödediğimizin farkında. Almanya bugün dünyada enflasyonun en yüksek olduğu üçüncü ülke. Bütün bunlar finansal sektörün krizinin yol açtığı sorunlar. Bu sorunlara karşın, geniş bir kesim kapitalizmi savunmaya devam ediyor. Döner pistonlu Wankel motoru içten yanmalı motorlara oranla çok daha gelişmiş bir sistem olmasına karşın, onların yerini alamadı. Parlak ya da akla daha yatkın düşünceler her zaman kabul görmüyor. Kapitalist sistem de, o kadar uzun süre etkili oldu ve desteklendi ki, daha iyi bir sistemin yerini almasına imkân tanımamaya çalışıyor.

"Federal Almanya'da Yaşamak" (Leben BRD, 1990) filminizde Almanya'yla ilgili bazı kalıp-yargıları sorguluyorsunuz. İki Almanya'nın birleşmesinden sonra durum nasıl oldu, farklı kültürlerin toplum içindeki konumu nasıl şekillendi?

Elbette çok-kültürcülük, içinde pek çok sorunlar barındıran bir yaklaşım. Ama, kendi arzunuzla davet ettiğiniz insanları yok saymaktan daha iyi bir politika. Bildiğiniz gibi, ben de göçmen bir aileden geliyorum. Bu nedenle göçmenlerin eğitimine dair çalışmalarını destekliyorum. Bu özellikle bazı bölgelerde önemli bir sorun. Toplumsal değişimin durduğu, işsizliğin yüksek olduğu bölgelerde gençler "neden okula gideyim ki" diye düşünüyor. Berlin'de Türklerin yaşadığı Kreuzberg'e yakın oturuyorum. Burada bir gettolaşma söz konusu; bölgedeki okullarda Almanların oranı yüzde 20'ye, 10'a kadar düşüyor. Gettolaşma ABD'de de çok yoğun. Bu aslında kapitalizmin daha iyi yönetmek için uyguladığı bir taktik. Gettoda yaşayanlar da, kendilerine özgü bir popüler kültür ve stil yaratarak buna yanıt veriyorlar.

Geçmişte deneysel ya da avangard sinemaya atfettiğimiz özelliklerin birçoğunu bugün MTV gibi popüler müzik kanallarında ya da YouTube'da görebiliyoruz. Bu gelişmeler karşısında, günümüzde avangard bir video sanatçısının rolü ne olmalı?

Sözünü ettiğiniz kanallar avangard olma potansiyeli taşısa da, öncü ya da dönüştürücü bir niteliğe sahip değil. Buralarda sunulan ürünler genellikle zekice bir espriden ibaret. Bu türden, bir cümleyle

özetlenebilecek esprilere sinema okullarında da sıkça rastlıyoruz. Oysa, bilgisayar programları bu konuda çok geniş imkânlar sunuyor. Üstelik geçişe oranla çok daha ucuz maliyete... Ancak takliddin ötesine geçebilmek ve gerçekten yeni bir şey ortaya koyabilmek kolay değil. Avangard diye nitelendirebileceğimiz işlere sinemada daha sık rastlıyoruz. Örneğin, Mike Figgis'in "Timecode"u (2000), Brian de Palma'nın "Redacted" (2007) filmi ya da "Beşir'le Vals" (Ari Folman, 2008)... Bu filmler, sinema diliyle oynayarak yeni bir şey ortaya çıkarıyor. Günümüzde yeni şeyler yaratmak için çok sayıda imkân var, zira ortada çok fazla yeni oyuncak var. Ama insanlar bunlarla nasıl oynayacaklarını bilemiyor. '70'lerde de, videonun yarattığı heyecan dalgasıyla benzer bir sürecin yaşandığını söyleyebiliriz. Godard bile videoyla çekiyor, onun sunduğu imkânlarla oynuyordu. Ancak, o dönemde yapılan her şeyin anlamlı olduğunu söyleyemeyiz. Daha sonraları, videonun daha önemli bir işlevi olduğunu fark ettim: Sinemaya analitik bir yaklaşım olanağı. Video oynatıcısı insanları görsel açıdan okur-yazar hale getirdi. Bir kitap okuduğunuzda, aynı zamanda bir sözcüğün nasıl yazıldığını ya da nasıl cümle kurulduğunu da öğrenirsiniz. Bundan otuz yıl önce izleyicilere kurguyu anlatmaya kalksaydınız, boş bakışlarla karşılaşabilirdiniz. Günümüzde yeni medyayla harışır neşir olan herkes, kesmenin ne demek olduğunu biliyor, izlerken farkına varıyor. Teknik olanaklar giderek artıyor. Daha önce müzikte yaşanan devrimin bir benzeri sinema alanında yaşanıyor. Bugün bir film çekmek için çok yüksek bir bütçeye sahip olmanız gerekmiyor. Belki de bu nedenle, herhangi bir film okulunun ya da sinema sektörünün olmadığı ülkelerden son derece ilginç filmlerle karşılaşyoruz. Bu, tüm dünyada görsel okur-yazarlığın yaygınlaşmasıyla ilgili bir şey.

Sinemada, yabancılaştırma ya da öz-yansıtmacılık gibi yöntemlerle kimi zaman ifrata kaçıldığını görüyoruz. Bütün bunlara bakınca, insan bazen çokça eleştirilen sosyal-gerçekçiliği özlüyor. Modernizm, ebebiyat, sinema ve görsel sanatlarda, bir noktada temsile gerek kalmayacağına inanıyordu. Tabii bu öngörü gerçekleşmedi. Modernizmin baş vurduğu türden bir soyutlama kabul görmedi. Belki de zihinsel yapımız böyle bir şeyi kabullenemeyecek kadar muhafazakâr. Öte yandan, toplumsal meselelerle ilgilenen filmlere, örneğin Dardenne kardeşlerin sinemasına baktığımızda, onların da sözünü ettiğiniz stratejilerden yararlandığını görüyoruz. Zira aynı zamanda ikonografii sorguluyorlar. Ama bu tarz bir sinemayı sosyal-gerçekçilik olarak nitelendiremeyiz. Belki de yeni bir tanım geliştirmemiz gerekiyor. Günümüz sinemasında iki zıt eğilim var. Bir tarafta, en basit filmde dahi üslup oyunlarına, barok olarak adlandırabileceğimiz bir dille rastlıyoruz. Diğer tarafta ise, sadeleştirilmiş bir anlatımla karşılaşılıyor.

Söyleşi: Ahmet Gürata

*dipnot'dan

Genel Kurul
Neoliberalizm Ötesinde

**Gündeme Bakmak:
Neoliberalizmin Ötesinde**

Praksis

Sayı:21

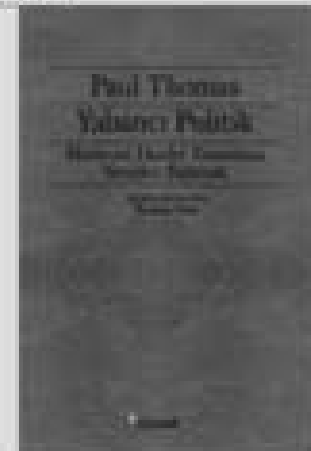
*Kültürel Kriz
Öğümlendikim: Karut
Borut
*Kısmi Orta Sınıfın Kırt Algor
Mektin, Sınıf ve Kentsel
Yaşam-Cenk Savaşçılı
*Sosyalist Soldan Kemalizm'e
Okulu Bakışlar(1970-1971)
Nedenler, İmkânlar
Dönemler ve Bazı Sorunlar
Gökten Açılgın
*Kısmi Orta Sınıfın Kırt Algor
Tutumu Üzerine Bazı
Görüşler ve Değerler
Mustafa Bayram Akar
*23 Mart 2009 Seçimleri ve
AKP: Türkiye'nin siyasi
eğilimleri açısından bir
Değerlendirme- Ali Ekber
Öğün
*Yeni Bölgesellik ve Denizi
Yerel Endüstriyel Gelişim ve
Gelişim: Yeniden
Öğünmek- Mehmet
Fındıkoğlu

**Sinema
Araştırmaları
Dergisi**

Sine Cine sayı: 1

*Niyeti Akar'ın Sorunu
*1950'ler Sinema Ortamında
Akırmalı'nın Söylentisi
Etkili Tunc Yılmaz
*Kırmızı'nın Sınıf
Üzerinden Sınırlı ve Sinema
Dilin Olarak Sinema Yeniden
Öğünmek Sınırlı Kuv
*Kırmızı Filmlerde Kadın
Temsil Dilek İmreç
*Kırmızı ve Modern Fani
Sınırlı Kuv
*Kırmızı ve Medya
Kırmızı'nın Durumu Annette
Kuv
*2007 Yılında Sinemaya Bir
Bakış Ahmet Gürata

dipnot yayınları

Selank Cad. No:82/32-Tel: 0312 4192932

Kızılay-ANKARA

aposta: dipnot@netcom.com

ÇİĞİR AÇICI BİR İLK FİLM: "KÖPRÜDEKİLER"

Gerçeğin ağır kokusu

İstanbul ve Ankara Film Festivallerinden, Altın Koza'dan ödülleriyle dönen "Köprüdekiler", daha önce kısa film ve belgesellere imza atan Aslı Özge'nin ilk filmi. Zeki Demirkubuz'un yorumuna göre: "Yaşama böyle bir yerden bakıldığına daha önce hiç rastlamamıştım. Filmüstü bir şey." "Köprüdekiler" vizyonda, kaçırmamak hayrımıza...

Aslı Özge'nin geçen yılki İstanbul Film Festivali'nde "Altın Lale"yi kazanan filmi "Köprüdekiler" gösterime girdi. Film, adından da anlaşılacağı üzere, "Köprü"de geçen hayatları anlatıyor. Köprümüz tabii ki Boğaz Köprüsü. Köprüde kesişen üç hayat var, üçü de birbirinden dramatik. Taksim-Bostancı hattında çalışan bir dolmuş şoförü, çiçek satarak ayakta kalmayan çalışan bir Roman genci ve İstanbul'a taşradan tayin olmuş bir trafik polisi... Bu üç karakteri nasıl bir senaryo bir araya getirebilir? Aslı Özge'nin buna cevabı açık: Senaryoya gerek yok, hayat denilen can sıkıcı olaylar yığını herkesi benzer bir noktada toplayabilir. Dolayısıyla, bir senaryo kurup olayları birbirine bağlamak ve kurgulanmış karakterler oluşturmak yerine, kamerasını bu hayatları kaydeden bir tanık olarak kullanmış, ortaya da sahilliğiyle insanı afflatan ve fena halde canını sıkı kurmaca-belgesel karışımı bir film çıkmış.

Ama Aslı Özge'nin kamerası Dziga Vertov'un "Kameracı Adam"ı gibi kendini tamamen akışa bırakmış, rastlantısal bir tanık değil. Sonuçta karşımıza kaotik bir İstanbul portresi çıkmıyor. Bir yandan her şey gerçek hayatın dağınıklığını taşıyor ama, bir yandan da ortak bir yörünge var. Nuri Bilge Ceylan da film için benzer bir şey söylemiş: "Tuhaf bir şekilde sahicilik ve spontane, ama aynı zamanda her şeyin kıvrak bir zekâ tarafından bütünüyle kontrol altında olduğunu hissettiren detaylar..."

Bu detaylar sayesinde film bir yandan doğal bir akışı resmederken, bir yandan da alttan alta akan ortak bir damarı hissettirebiliyor: Gündelik hayata sıkışmış, içine doğdukları sınırları aşmaları asla mümkün olmayan "küçük" insanların boğucu yazgısı. Aslı Özge de filmdeki karakterlerin "kendi sınırlarına çarptıklarını" söylüyor zaten. Karakterler, filmin başındaki çaresizlik ve sıkışmışlıklarından filmin sonunda da kurtulamıyorlar. Yani film bir tıkanmayı resmediyor: Aşılması için bireysel çırpınmaların yetmediği, geniş çaplı, radikal bir dönüşümün gerekli olduğu bir tıkanmayı. Böylece film küçük hikâyelerden büyük resme varmamıza da olanak tanıyor. Köprüde geçen bu üç çaresiz hayatı İstanbul'un ya da hatta Türkiye'nin mikrokozmosu olarak okumak ve filmi de esashi bir sistem eleştirisi olarak gör-

Sessiz yığınlar. Sessiz çoğunluk. Can sıkıntısı. Ve boşluk. Ve havada asılı duran kocaman bir "niye?" sorusu. Aslı Özge, Semih Kaplanoğlu'nun ağır kanlı filmleriyle hissettirdiği o "taşra sıkıntısını" İstanbul'un göbeğinde hissettiriyor.

mek mümkün. Ama bu eleştiri bariz bir politik ajandayla, olması gereken şeylere atıfta bulunularak değil, gerçeğin can sıkıcı portresi çizilerek yapıyor.

Bu portrelere bir bakalım: Fazladan mesai yapmasına rağmen vasat orta sınıf lükslere –güzel bir ev ve modern eşyalar– bile ulaşamayan, sigortasız, geleceksiz bir dolmuş şoförü. Mahkûm olduğu kenar mahalle hayatından kurtu-

luş yolları arayan, okuma-yazma bilmeyen, vasıfsız, ama hayal gücü yüksek bir Roman genci. Ve internet üzerinden kendisine sevgili arayışları sürekli geri tepen, büyük şehrin ritmine uyamayan, yalnız, bağlantısız bir trafik polisi. Gerçek hayatlarının sıkışmışlığı karşısında hepsinin kendince sığındığı şeyler var: Dolmuş şoförü Türk bayrağı eşliğinde aşırı milliyetçi bir gösteriye katılıp kendini "bölücüler" karşısında akıllı ve üstün hissederken, Roman genci Amerikan gettolarından ihraç hiphop şarkıları söyleyip taklit havalı kıyafetleri ve küpesiyle kendini başka bir gerçekliğe ait gibi hissetmeye çalışırken, trafik polisi din eksensiz muhafazakâr değerlere sarınıp televizyon karşısında "teröristlerin" ne kadar tehlikeli ve şuursuz olduğundan dem vururken aslında geçici bir afyonu bünyelerine çekiyorlar. Bu sığınma noktaları çok tanıdık öyle değil mi? Milliyetçilik, popüler kültür, din ve yine milliyetçilik. Dayanılmaz gerçeğin üstünü örtmeye yönelik ideoloji kırıntıları. Althusser, ideolojinin insanla dış gerçeklik arasında hayali bir ilişki kurduğunu söylemişti. İdeolojinin başarısı da, kendini hiç belli etmeden, görünmez kalarak bu hayali ilişki algısını gerçek durumun yerine koyabilmesiydi.

"Köprüdekiler" küçük dokunuşlarla bu ideolojik yanılsamayı çok iyi gösteriyor ve ideolojik örtüyü delip altındaki can sıkıcı gerçeği ortaya koyuyor. Dolmuş şoförü ve eşî evlerinde sürekli açık duran televizyondaki dizilerin gösterdiği şatafatlı hayata asla ulaşamayacaklar, çiçekçi Roman gencinin kliplerden ve şarkılardan öğrendiği hayatı tatmak için gittiği şehir merkezinde vitrinlere bir sinek gibi yapışmaktan ve yine bir sinek gibi oradan kazanmaktan başka bir şans yok, trafik polisinin internet üzerinden edindiği sanal flört fırsatlarının gerçek buluşmalarında dağılıp gitmesi ve hayatın her alanında pasif ve dışarıda kalması kaçınılmaz. Film izlerken gündelik hayatın korkunç sıkıcılığı ve insanların çaresizliği insanın üstüne üstüne geliyor. Büyük trajediler söz konusu değil. Gayet basit, temel sıkıntılar insanı nefessiz bırakıyor. Ve bütün bunlar o kadar gerçekçi bir şekilde resmediliyor ki, insan gerçeğin ağır kokusunu duymamak için burnunu kapatma ihtiyacı hissediyor. Mecazi anlamda değil, gerçekten. Şahsen ben filmden çıktıktan sonra bir süre o kokuyu duydum. Her yerde olan, ama perdeye pek yansımayan o soğuk ve çıkışsız gerçekliğin yanımdan geçip giden insanlarda cisimleştiğini hissettim. Ve onların ne kadar çok olduğunu bir kez daha fark ettim. Sessiz yığınlar. Sessiz çoğunluk. Can sıkıntısı. Ve boşluk. Ve havada asılı duran kocaman bir "niye?" sorusu. Aslı Özge, Semih Kaplanoğlu'nun ağır kanlı filmleriyle hissettirdiği o "taşra sıkıntısını" İstanbul'un göbeğinde hissettiriyor. Sağlam, yeni ve kayda değer bir sinemasal vizyona sahip. Daha çok film yapması dileğiyle.

Ahmet Ergenç

"Köprüdekiler"de Fikret (en sağda) ve arkadaşları

"The Hurt Locker"
(Ölümçül Tuzak)

AYNI DİLDE KONUŞAN İKİ FİLM: "NEFES" VE "THE HURT LOCKER"

İşbirlikçi vicdanlara müsekkkin

"The Hurt Locker"ın En İyi Film Oscar'ını almasından birkaç hafta sonra Yeşilçam'ın En İyi Film ödülü de "Nefes: Vatan Sağolsun"una gitti. Aynı dilden konuşan bu iki filmin Hollywood ve Yeşilçam tarafından ödüllendirilmesi tesadüf değil.

Nefes: Vatan Sağolsun" ve "The Hurt Locker": İki film de süregiden ve haklılıkları kendinden menkul devletlerce "terörle mücadele" olarak adlandırılan savaşları askerlerin, yani o savaşları fiilen var eden bireylerin gözünden gerçekçi bir biçimde anlatma iddiasıyla ortaya çıkıyor. Biri Irak'ta Amerikalı bir bomba imha timinin, diğeri de Türkiye'nin doğusundaki mücerret bir sınır karakolundaki bir tabur askerin savaş rutini içerisindeki hayatlarının mahremiyetini "olduğu gibi" ekrana taşıma amacıyla. Her iki film de doğru oyunculuklar, belgesel duygusu yaratma çabasında bir mizanzen yaklaşımı ve kıfayetli diyalog yazımı sayesinde izleyicide belli bir gerçeklik duygusu yaratmayı başarıyor. Ama aynı zamanda bu gerçeklik duygusunu, hayatlarını önümüze serdiği askerlerin tehlikelerle dolu, ama fikri derinlikten yoksun gündemleriyle köşeye sıkıştırıyor. Her iki film de, bu özgün gerçekçiliğin gücünü, anlatılan savaşa ve o savaşın ideolojik geri planına dair izleyicinin kafasında doğabilecek soruları savuşturmak için kullanıyor. Zizek'in dile getirdiği biçimiyle "The Hurt Locker", "ABD'nin Irak'taki askerî müdahalesine dair tartışmayı büyük oranda görmezden geliyor ve bunun yerine, görev başında olan ve olmayan, tehlike ve yıkımla başa çıkmaya mecbur bırakılan sıradan askerlerin her günkü zorlu mesailerine odaklanıyor". ("Green Berets With A Human Face", London Reviv Blog). Aynı saptamayı "Nefes" için yapmak hiç de yanıltıcı olmaz. Hatta bunun da ötesinde, iç yüzünü anlatmaya niyetlendiği savaşın esas nedenlerini ve geri planındaki siyasî süreçleri sorgulatmadan, savaşa zorunlu bir şekilde ya da görev icabı yer alan askerlerin bu savaşın faili ve aynı zamanda kurbanı oluşlarını savaşın gündelik zorlukları üzerinden yeniden anlamlandırmaya çalışıyor. Bu, açıkça, ideolojik nedenlerine hiç değinmediği bir sa-

vaşı, o savaşın birer parçası olan bireyler üzerinde yarattığı travmatik sonuçları itibarıyla meşrulaştırma çabasıdır. Diğer bir deyişle, içerisinde baktığını iddia ettiği savaşa dair yöneltilebilecek olan "peki bu kadar insan hayatını ne için kaybetti?" sorusunun önünü "bu kadar hayat feda olduysa bunun bir nedeni olmalı" önermesinin pişkin bulanıklığıyla kesmektedir.

Tabii ki filmler arasındaki yakınlık bu kadarla kalmıyor. İki film de temel olarak tanıklıklara dayandırılıyor. "The Hurt Locker" gazeteci Mark Boal'un Irak'ta bir bomba imha ekibiyle geçirdiği günlerin tanıklığından yola çıkarken, "Nefes" bölgede görev yapmış olan müstafi üsteğmen Hakan Evrensel'in anılarından yararlanıyor. İki filme de kaynak oluşturan hikâyelerin birinci elden anlatılar oluşu, bir "bu anlatılanlar

"Nefes" de, "The Hurt Locker" da, "peki bu kadar insan hayatını ne için kaybetti?" sorusunun önünü "bu kadar hayat feda olduysa bunun bir nedeni olmalı" önermesinin pişkin bulanıklığıyla kesiyor.

yaşanmış, gerçek olaylara dayanmaktadır" söylemi ile seyirciye filmi izlemekten önce bile "işte savaşın gerçekliği bu ve bundan başka gerçekliği de yok" ön kabulünü dayatıyor. İki film de savaşın iç süreçlerine odaklanma ve savaşın içerisinde insan hikâyelerini "ideolojiden uzak" bir tavırla anlatma iddiasıyla savaşın ideolojisiyle ilişkisini izleyici nazarında görünmez kılmaya çalışıyor ve bu sayede izleyiciyi savaşa dair fikirlerini farklı bir perspektif üzerinden yeniden değerlendirmeye teşvik ediyor. Zizek'in dediği gibi: "İdeoloji, tam da görünmezliği dahilinde, hiç olmadığı kadar burada duruyor: Evlatlarımızla birlikte biz de oradayız; orada ne yaptıklarını sorgulamak yerine onların korkusu ve acısıyla özdeşleşiyoruz." Bu özdeşimi kurdurabildiği noktada filmler "savaşın diğer gerçekliğini" anlattıklarını savunurken aslında savaşa dair algımızı ter-

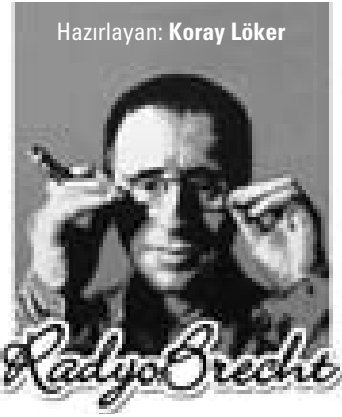
si yöne çeviren bir "sıradanın gerçekçiliği" manevrasıyla konuya dair daha önemli meseleleri görünmez kılıyorlar.

Son yıllarda savaşın sinemadaki temsiline dair gelişen bu yeni tutum yalnızca bu iki örnek de sınırlı kalmıyor. 2007'de İsrail'in Lübnan'a saldırısının hemen arifesinde ve ertesinde beliren iki film, Ari Folman'ın bir grup askerin travmalarına dair psikolojik çözümlmeleri izleyiciye dayatan belgesel filmi "Beşir'le Vals" ve yönetmen Samuel Maoz'un 1982 Lübnan müdahalesi sırasında kendi yaşadıklarından yola çıkarak yazdığı "Lübnan", yaklaşık otuz yıl öncesini anlatırken aslında bugünün önemli meselelerini özellikle unutturuyor veya karanlıkta bırakıyor. Ya da genç Sırp yönetmen Vladimir Perisiç'in "Sıradan İnsanlar"ı, Balkanlar'da '90'lar boyunca yaşanan vahşet dolu savaş askerlik görevi sırasında bir Boşnak tutukluyu infaza "mecbur" kalan bir genç erkeğin travmasına sıkıştırıp ülkesinin kanlı yakın tarihini olduğu yerden geriye doğru temize çekmeye çalışıyor.

Bu filmlerin ortaya çıkışlarında ve arka arkaya başarılar kazanışlarındaki dikkate değer eşzamanlılık, sinemayla siyaset arasındaki etkileşimli ilişkinin dünyanın farklı noktalarında benzer sonuçlar doğurmakta olduğunun bir göstergesi. ABD'nin Obama'yla yaşayamadığı dönüşümü Türkiye'nin de AKP'yle yaşayamayacağı, bunun demokrasi kavramı çevresinde yaratılan bir yanlışsamadan ibaret olduğu artık aşikâr. Bu ortamda bir kitle sanatı olan sinema da yakın tarihte yaşanan ve haklılığı konusunda şüphelerin yükseldiği "askerî müdahale"lere bakışın odağını değiştirerek, o süreçlere dair yeni bir anlam yaratma bahanesiyle yükselebilecek seslerin önünü kesmeye yönlendiriliyor. Devletlerin kitleler nazarında meşrulaştırmakta her geçen gün daha da güçlük çektiği bu eylemlerini, "mecburî fail"lerinin travmatik deneyimleri üzerinden "anlamamız" ya da daha açık biçimiyle anlayışla karşılamamız isteniyor. Neye hizmet ettiğini bir an bile sorgulamadan görevine canla başla sarılan karakterlerle özdeşleşip meseleyi bunun ötesinde kurcalamamız bekleniyor.

Diğer taraftan, adı geçen filmlerin İsrail, ABD, Türkiye ve Sırbistan'dan çıkmış olması da bu dört ülkede yaşanan politik süreçlerin doğurduğu toplumsal çatışmaların benzerliğinin de altını çiziyor. Bu "hem suçlu hem güçlü" devletler artık sürdürmekte zorlandıkları savaşların amaçlarına ya da nedenlerine ikna edemeyeceklerini gördükleri kitleleri sinema ve benzeri kitlesel araçlar yoluyla bu savaşların süreçlerine an-gaje etmeye çalışıyorlar ve sinema üreticileri de bu çabaya bir biçimde ortak oluyor. Bu filmlerin kitlesel başarılarının ya da ödüllendirilmelerinin arkasındaki gerçek de bu çabanın karşılığı bulduğunun kanıtı: İşbirlikçilikten mustarip vicdanlarımız bu filmler sayesinde bir süreliğine de olsa rahatlıyor.

Emre Yeksan

Obama fikrî mülkiyette muhafazakâr çıktı

İhracat-ithalat konferansında konuşan ABD başkanı Barack Obama, fikrî mülkiyet alanına giren ABD menşeli ürünlere sahip çıkarken bu alanda gelişen özgürlüğü fikirleri elinin tersiyle itti. "Fikrî mülkiyetimizi şiddetle savunacağız. Asıl değerimiz Amerikan halkının parlak fikirleri, yaratıcılığı ve yenilikçiliğidir. İnsanların bizim teknolojilerimizi kullanmasında yanlış bir şey yok, bundan memnunuz; yeter ki lisanslı olarak kullansınlar ve ödeme yapmayı aksatmasınlar." Meselenin ödeme yapılmasından çok daha derinlerde olduğuna dair fikirler oval ofise henüz ulaşmamış görünüyor.

Kamusal Bilgi Alanı tartışması Türkçe sürüyor

Kamusal Bilgi Alanı Manifestosu, Avrupa Kamusal Bilgi Alanı Tematik Ağı COMMUNIA bağlamında hazırlanan bir çalışma. www.publicdomainmanifesto.org/ adresinde birçok dilde yayınlanan manifestoyla telif hakkı koruması altında olmadığı için ya da telif hakkı sahipleri bu engelleri kaldırmaya karar verdiği için, genellikle telif hakkı korumasına tâbi kullanım ya da yeniden kullanıma ilişkin bütün kısıtlamaların kaldırıldığı bilgi sermayesi tartışmaya açılıyor. Çeviri listesi ve Türkçe çevirisi pdf formatında www.publicdomainmanifesto.org/node/9 adresinde...

TÜRKİYE'DE İNTERNETİN 17. YILI VE İNTERNET HAFTASI

Bilgi otoyolları tıklamakla aşınmaz

Türkiye'nin internete bağlanmasının üzerinden 17 yıl geçti. Nüfusa geç yazdırılan bir çocuk gibi, ilk yaşgünü kutlaması beş yaşını doldurduğunda gerçekleşmişti. O doğumgününde söz alan Demirel'in ağzından T.C.'nin internet anlayışını naklediyor, reşit olmasına bir yıl kala Türkiye'nin internet tarihine bakıyoruz. Tabii o gün adeta bir "internet dersi" veren Demirel şimdi iktidarda olsa, o konuşması için "dün dündür, bugün bugündür" diyecektir, o da ayrı mesele...

1 2 Nisan 1993 tarihinde ODTÜ ve TÜBİTAK tarafından kurulan TR-NET, yani internet ağının teknolojik altyapısını kullanan ulusal ağ, internete eklendi. 1998 yılında, dönemin cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, ilk kez kutlanan İnternet Haftası açılış konuşmasında sanayi devrimini kaçırmış olmaya hayıflanmanın ardından, günümüzde internetle ne yapacaklarını şaşıran yöneticilerin duyması gereken bir saptamada bulunuyordu: "Şimdi elimizde bir fırsat var (treni yakalamak için) ve bu fırsat yeni bir çağa açılıyor (bilgi çağını kastediyor) ve bu çağ sizin müsaadenize tâbi değil."

İnternet Haftası, bu açılış konuşmasından itibaren her yıl kutlanıyor. Yıllar içinde internet gerçekten yaygınlaştı ve kutlamalar sivil toplum tarafından sahiplenildi. 2007 yılından beri devlet bu etkinliklerin parçası değil. Nedeni, basitçe, anlayış değişikliği olarak görülebilir. Özgür, yasaksız, kamuya açık, hatta kamunun hesap verebilirliğini artırmayı hedefleyen yaklaşımlar, devletin internetle ilişkisine uymuyor. 13 yıl önce internetin Türkiye'ye gelişini kutlarken bu anlayışı paylaşan özerk İnternet Kurulu, bugün Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde bir danışma ku-

ruluna çevrilmiş durumda. Çalışma ilkerleri arasında "internetin güvenli kullanımı konusunda araştırmalar yaparak uygun politikaların belirlenmesi, çocuklar ve gençler başta olmak üzere bireylerin ve toplumun internet üzerinden yapılan zararlı yayınlardan korunmasına yönelik olarak ulusal bazda yazılım programlarının hazırlanması konusunda çalışmalar yapılması ve önerilerde bulunulması" gibi yaklaşımlar sıralanıyor. Yani internetin gerekli ve yararlı kısmını "getirmeyi" kendine vazife edinen anlayış hâkimiyetini sürdürüyor. Buna "Batı'nın teknolojisi"ni alalım, ahlâkını almayalım" yaklaşımı da denilebilir. Elbette, zararlı yayın olarak görülen içeriğe ulaşmayı engellemeyi de kendine borç biliyor. Özellikle çocuk miti vurgulanarak yapılan zararlı içerik ayrımı, kaygıların yalnızca kolay pazarlanabilir vitrinini oluşturuyor. Atatürk'e hakaret eden bir videonun varlığı bahane edilerek Türkiye'den erişilemez hale geti-

AKP, Demirel'in, internetin ekonomideki özelleşmeden başka bir şey olmadığı vurgusunu ıskalamamış görünüyor. Oysa, 13 yıl önce devletin en yüksek merciinden söylenen sözler bugünün Türkiye'sinde havada kalıyor.

rikmeye çalışılan YouTube vakası bunun çarpıcı örneklerinden biri. Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'ın konuyla ilgili açıklamalarında YouTube'un Türkiye'de vergi mükellefi olması gerektiğini vurgulaması akıllarda. Demirel'in internet dersi olarak özetlenebilecek konuşmasından bu kısım anlaşılabilir denilebilir: "Son yıllarda iletişim ve ulaşım teknolojisindeki baş döndürücü ilerlemeler, insanları, ülkeleri giderek daha fazla birbirine yaklaştırmaya açıksından ekonomideki özelleşmeden, dünyanın küçülmesinden, hatta küremizin bir uzay köyü haline gelmiş olmasından başka bir şey değildir."

AKP hükümeti, internetin aslında ekonomideki özelleşmeden başka bir şey olmadığı vurgusunu ıskalamamış görünüyor. Oysa, 13 yıl önce devletin en yüksek merciinden söylenen sözler bugünün Türkiye'sinde havada kalıyor. Demirel'i dinlemeye devam edelim: "İnternete sahip çıkışımız da işte bu kaygılarımızdan birisidir. Bunun büyük bir potansiyel olduğu konusunda bir tereddüt yok. İnternet hayatın tüm alanlarını etkileyecek imkânlar sunuyor. Burada tabirler var: Örneğin, bilgi otoyolu. Bunlar çok yeni tabirler ve baş döndürücü şekilde kavramlar meydana geliyor. Bu kavramların çoğu nazari kavramlar değil. Yani bu kavramlardan veya bu teknolojilerden hareketle kamu yararı çıkaracaksınız veya fayda çıkaracaksınız. Yani bunlar fantazi şeyler değil. Ve bunlara eğilmezseniz, o yararlılardan mahrum kalacaksınız. Bununla karşı karşıyasınız. Bince, onbinlerce kilometre ötedeki bilgi kaynaklarına ulaşacağız. Düşünün, bu bilgi kaynaklarını meydana getirebilmek için kaç sene uğraştı insanoğlu. Ve buna hemen elinizi uzatıyorsunuz, o kadar yakın mesafede ulaşıyorsunuz. Bu çok büyük bir devrim. İnsanoğlu o kaynaklara sadece ulaşmakla kalmayacak ve yetinmeyecek, yeni kaynaklar ilave edecektir buna. Demin bahsetmek istediğim icatlar bunlardı. Ekonomiden siyasete, kültürden eğitime, tüm alanlarda yeni davranış kodları ve değerler ortaya çıkacak-

Bir zamanların Şili'sinde internetin atası: Cybersyn kontrol odası

tır. İnternet, eğitim alanında önemli dönüşümlere yol açacaktır. Bilgi kaynağına ulaşımı demokratikleştiren, eğitim anlayışını da değiştirmektedir. Sanal üniversite, ağ üniversitesi gibi yeni kavramlar, bilgisayar teknolojisi, internet teknolojisinin yeni uygulamaları dünyada şimdiden hayata geçirilmektedir. Bu, üniversitelerin iletişim ve bilgisayar altyapılarının geliştirilmesi sorununu ortaya koymaktadır. Bilgi çağı ile birlikte dünyada artık yeni bir kalkınma anlayışı geçerli olmaya başlamıştır. Kalkınma artık sadece devletin zenginleşmesi olarak görülmemektedir. Gerçek kalkınma, bireyin mutluluk ve refahının azamî iyileştirilmesiyle irtibatlandırılmaktadır. Buna insan merkezli kalkınma modeli denilmektedir. Bu bağlamda bireyin yaratıcılığının teşviki anahtar bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun üstünde çok hassaslıkla duruyorum. Araştırmaya ve yeniliğe önem vermek demektir bu. Kişileri güçsüz bir toplum mümkün değildir. Güçlü bir toplum istiyorsanız, kişileri güçlü bir toplum olacaktır. Güçlü bir devlet istiyorsanız, toplumu güçlü bir ülke meydana getireceksiniz. Bu kavramlar 21. asra girerken devlet yönetenlerin değil, toplumların ve toplumların mensuplarının tümünün sorumluluğundadır. Demokrasiyle kalkınma birbirlerinden ayrılmaz ikiliyi oluşturmaktadır. Yaratıcı gücün değişimin hizmetinde olan devlet anlayışı ancak demokrasinin yaşadığı toplumlarda vardır. 'Eşitlik = hürriyet' olmadıysa yerde yaratıcılıktan bahsedemezsiniz. Bir milletin yaratıcı gücünden yararlanmayan hiçbir ülke kalkınmada başarılı olamaz. Bir milletin fertlerinin yaratıcı gücüyle başarılı olmanın sırrı maddî yatırım değil, manevî yatırımdır. O ülkenin değil, vatandaşların korku-

KISA İNTERNET TARİHİ

Bir özgürlük meselesi

İnternet ağının kuruluşu, kuramsal denemelerin ardından birbiriyle bilgi alışverişi yapan bilgisayarlar üzerinde denemeler yapılmaya başlanan '70'li yıllara denk geliyor. Amerika'da silah sanayiinin ar-ge fonlarını idare eden DARPA tarafından inşa edilen ilk ağın bugün kullanılagelen ağın atası olduğu genel kabul gören yaklaşım. Aynı yıllarda (makus Latin Amerika döngüsü denebilecek şekilde) Marksist yönetimini özellikle Amerika'dan gelen müdahalelere karşı korumaya çalışan Şili de, ülke çapında veri alışverişi yapmaya yarayan sibernetik bir ağı hayata geçirmişti; kaynakların planlanması ve yönetiminde Bayesian tahmin yöntemine dayalı hesaplamalardan yararlanmayı deniyordu. Allende yönetimine karşı Chicago Okulu adına yönetime el koyan Pinochet icraatları içinde belki lafı bile olmaz ama, Cybersyn adlı bu proje de ülkenin nice değeri ve insanı gibi yok edildi. Proje, www.cybersyn.cl adresinden görülebilen kayıtlara göre, 1971 yılında, sibernetik bilgi yönetimi ve değiş-tokuşu gerçekleştiren yenilikçi bir sistem olarak tasarlanmış, sibernetik modelin kitlesel sosyo-ekonomik bağlamda önemli bir uygulaması olarak önem kazanmıştı. Bilim, teknoloji ve siyasetin birbiriyle nasıl iyi geçinebileceklerine başarılı bir örnek olması bile önemini gösteriyor diye düşünülebilir. Aynı günlerde yalnızca birkaç bilgisayarı birbirine bağlayan internet ağı, bugün tüm dünyadan erişilebilen küresel bir teknoloji haline geldi, ama siyasetle iyi geçindiği söylenemez. Tüm dünyada dev şirketlerin

kâr hırsı, hükümetlerin kontrol kaygıları gibi sebeplerden ötürü özgür bir internetten her geçen gün uzaklaşıldığı yorumları yapılıyor. Daha kadim teknolojiler açısından da durum değişmiyor. Radyo tarihi, kimin sahip olacağı, nasıl kontrol altında tutulacağı soruları etrafında gelişen tartışmalarla özetlenebilir. Plak basımıyla endüstri haline gelen müzik dünyası, plaktan itibaren çıkan her teknolojik gelişmeye kendisini yok edeceği korkusuyla bakmış ve mümkün mertebe bu yeniliğin kuyusunu kazmış, sinirli, asabî bir karaktere sahip. Böyle gerilimlere bu coğrafyada doğanlar zaten alışık. Siyaset geleneği, Nevzat Tandoğan'ın ölümsüz "bu memlekete komünizm gerekiyorsa ve komünizm yararlı bir şeyse onu da biz getiririz" anekdotuyla özetlenebilen bir anlayışla malûl. Teknoloji bundan payını elbette alacak, hele de internet. Zira internet, bir zamanların ünlü reklam sloganıyla "ağız olan konuşuyor" diye özetlenebilecek, ayakların baş olmaya en müsait olduğu, hepimizi dağdaki çobanla aynı yere koyan görüntüsüyle elbette kendini "öğreten" konumunda gören herkes için başlı başına alerji kaynağı.

Brecht, 1932 yılında yazdığı "İletişim aygıtı olarak radyo" yazısına, teknolojik gelişmenin, toplumun onu tam olarak değerlendiremeyeceği kadar hızlı gerçekleştiği tespitiyle başlıyor. Radyonun bir dağıtım aracı gibi çalışmak yerine bir iletişim aracına dönmesi ihtimalinin gücünden bahsederek devam ediyor: "Eğer dinleyici, duyduğu gibi, konuşmayı da başarır-sa..." 78 yıl sonra, insanlık iki taraflı bir iletişim aracını deneyimliyor. Yine onu tam olarak değerlendiremediğimiz bir hızla girdi hayatımıza ve Türkiye'deki kısa tarihinden yola çıkarak işlerin iyiyе gitmediğini iddia etmek mümkün.

suz, vatandaşların iyi yetiştirilmiş olmasına bağlıdır. İnternet çöksesliliğin, saydam yönetim anlayışının ve demokratikleşmenin güçlenmesi bakımından son derece geniş imkânlar vermektedir. Önümüzdeki yüzyılda bilgi kullanımındaki demokratikleşme ve saydamlaşma siyasete katılımı daha da kolaylaştıracaktır. Bilgi paylaşımının sınırlarının genişlemesi, sivil toplumun dinamizmi, yaratıcı enerjisini besleyerek demokrasi

kültürünü güçlendirecektir. İnternet vatandaşın yakın devlet anlayışının gelişmesine katkıda bulunacaktır. İnternet vasıtasıyla devletle vatandaş arasındaki etkileşim daha sağlıklı bir çerçeveye gelecektir."

Türkiye'nin internete bağlanmasının üzerinden 17 yıl geçmişken, nereden nereye geldiğimizi Demirel'den dinlemek -1 Nisan'da yayınıyor olmamızı saymazsak- halimizin mealidir.

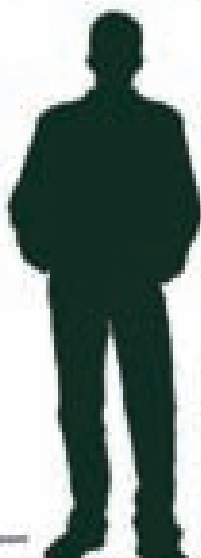
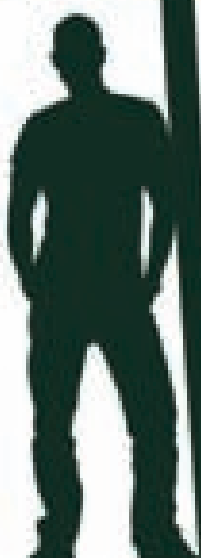
Uluslararası IMPAC Dublin Edebiyat Ödülü 2008

İçsavaşın esir aldığı Doğu Beyrut'ta çocukluk arkadaşı olan Bassam ile George, şehrin üstüne kar taneleri gibi düşen bombalara aldırmanın ilgisizliklerini yaşamaya çalışırlar, ama yolun sonunda onları zor bir seçim beklemektedir...

Etrafında bir bir yok olan hayatlara rağmen yılmayan bir gencin sarımsı hikâyesini anlatan *De Niro'nun Oyunu*, şiddetin yıkıcı kaosunu yalın ve şişsel bir dille işleyen etkileyici bir yapıt. Savaşın sessizliğinde verilen varoluş mücadelesinin romanı.

EVEREST

DE NIRO'NUN OYUNU

RAWI HAGE

Ticari hakları saklı. Tel: 0312 441 10 00 (gözetim) / 441 10 01 (satış). Tel: 0312 441 10 02 (e-posta). E-posta: 441 10 03 (e-posta). Web: www.everestkitap.com.tr

Özgürlük-eşitlik-kardeşlikten uzakta

Aynı takımın iki taraftarı birbirine niye şiddet uygular? Bir taraftar diğerini niye tribünden aşağı atar? Bu çetrefilli sorulara cevap bulmak için futbol taraftarlığının nasıl bir kimlik inşasına denk geldiğine bakmakta fayda var. Fransa futbolunun son elli senesi, bu açıdan turnusol kâğıdı gibi.

Bir Galatasaray taraftarının, 14 Mart'taki Ankaragücü maçının hemen akabinde, bir başka taraftarca Ali Sami Yen'in alt tribün çatısından aşağı atılmasının siyah-beyaz eşofmanına bağlandığı günlerde, Fransa'da 28 Şubat'ta Paris Saint-Germain (PSG) - Olympique de Marseille (OM) maçından önce çıkan kavgada komaya giren PSG taraftarının 18 Mart'ta ölmesi konuşuluyordu. İki olayın ortak noktası, birbirine şiddet uygulayan tarafların aynı takım taraftarları olması; Paris'teki taraftar da aynı stada her hafta gidenlerce öldürüldü, ama adli benzerlik burada sona eriyor. Ali Sami Yen'de üç-dört güvenlik görevlisinin arasından sıyrılıp çatıdan adam atan kişi taraftarların arasında kaybolduktan bir gün sonra yakalandı ve mahkeme gününe kadar serbest bırakıldı. PSG maçından önceki kavgaya karışanlarsa cinayetle yargılanmayı bekliyor. Galatasaray bu yüzden 100 bin lira ceza alırken, PSG sezon sonuna kadar taraftarlarına deplasman bileti satmayacağını, tüm taraftar gruplarıyla yapılan anlaşmaları askıya aldığını açıkladı. Stad dışında gerçekleşmiş bu olay yüzünden en az üç maçı da kapalı kapılar ardında oynayacak.

PSG'liler, Fransa'da en kötü üne sahip taraftarlar. Şiddet, GS ve PSG'nin yollarını bundan on sene önce de birleştirmişti. Parc des Princes stadında iki taraftar grubu kavgaya tutuşmuş, olaylarda elli kişi yaralanmış, üstüne bir de PSG taraftar grubundan altı kişi, Türkiye kökenli PSG'lilerin arasına silahla girmekten tutuklanmıştı. Ama PSG'liler arasında bu ne ilk ne de son

kavgaydı. Deplasmanlarda bile defalarca kapıştılar, özellikle de on yıldır birçok kez ceza aldılar. Yani hepsi PSG taraftarı, ama bir "grup" değiller.

Seyirci kültürü icat edilirse

Bir+Bir'de derlenen söyleşisinde Eric Cantona, Fransa'da taraftarların hangi takımı neden tuttuğunu bilmediğini, İngiltere'de aynı şehirde farklı takımları tutan taraftarlar olduğunu söylüyor. Buna benzer bir analizi Beşiktaş'ın eski kalecisi Oscar Cordoba da yıllar önce yapmış, bilhassa tüm Türkiye'ye yayılan Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe taraftarlığının hangi kriterlere göre oluştuğunu anlayamamıştı. Bu iki isim, durumu farklı futbol pencerelerinden kıyaslıyordu. Cantona, hadiseye uzun yıllar top koşturduğu İngiltere'de takımların birbirinden ayrıştırılabildiğini söylediği yerel stillerinden yaklaşıyor-

Oscar Cordoba, GS, BJK, FB taraftarlığının hangi kriterlere göre oluştuğunu anlayamamıştı. Meseleyi takım tutmanın etnik, sınıfsal ve dinî kökenlere göre değiştiği Latin Amerika bakış açısıyla görmeye çalışıyordu.

du, Cordoba ise meseleyi takım tutmanın etnik, sınıfsal ve dinî kökenlere göre değiştiği Latin Amerika bakış açısıyla görmeye çalışıyordu.

Aslında tabii ki bunun, iki ismin de gözden kaçırdığı bir başka açıklaması var: Her iki ülkenin de futbol geleneklerinin biraz tepeden inme devlet politikalarıyla gelişmiş olması. Hem Türkiye'de hem de Fransa'da şehir takımları ağırlıklı olarak mahallî takımların ulusal bir lig yaratılması adına birleştiril-

mesiyle oluşturuldu. Türkiye'de bu 1960'larda gerçekleşirken, Fransa'da II. Dünya Savaşı'nda, Vichy hükümeti döneminde olmuş. Üstelik bahsi edilen PSG (1970), epi topu kırk yıllık geçmişe sahip. 1960'lara kadar ulusal ligde Paris'i temsil eden Racing Club de Paris'nin (1882) alt kümelerle düşüp toparlanamamasıyla kurulmuş. Sosyolog Patrick Mignon'a göre, Paris'te yerel bir kimlik yaratma çabasının ürünü. 1979 yılında birinci ligde kalıcılık sağladıktan sonra dönemin kulüp başkanı çeşitli kampanyalarla seyirciyi artırmaya çalışmış. Bunlardan biri, 16 yaşından küçükler için 10 franc karşılığı 10 maçlık biletler dağıtması. Bu çabalar sonunda PSG'nin seyirci sayısı 1980'de maç başına 24 bine kadar çıkmış. Kulübün desteğini alan taraftar grupları o yıllarda punk modasını izlemişler, ardından aralarında skinhead'ler görülmeye, sonra da buna tepki duyan bağışsız gruplar türemeye başlamış. 1990'ların başında seyirci sayısı 14 bine kadar düşmüş, ama Canal+ televizyonunun 1991'de kulübe ortak olmasıyla artan mali güç ve ardından gelen lig ve Avrupa başarılarıyla, bugünkü 40 bin kişilik ortalamaya ulaşılmış.

Taraftar gruplarının birbiriyle çatışmasının sebebi ise, bu icat edilmiş Parisli taraftar kimliğinin ne olduğunun pek bilinmemesi. Örneğin Parc des Princes stadının Kop Boulogne olarak adlandırılan kale arkası, aşırı sağcılıkla özdeşleştiriliyor. Bunların temeli 1979'daki ilk çabalara dayanıyor. Martta ölen ve ismi sadece Yann L. olarak açıklanan 37 yaşındaki taraftar bu tribünden. Zanlı olarak yakalananlar ise, Kop Auteuil denen, aralarında Afrikalı ve Magripli göçmenlerin de olduğu diğer kale arkası tribünlerden. Kulüp yönetimi, Paris gettolarının ortak kimliğini kabul ettirme ve kentin yeni gençliğini temsil etme iddiasıyla, 2000 yılında Real Madrid'den büyük paralarla aldığı Nicolas Anelka öncülüğünde, hepsi de Fransa'da gelecek vaat eden genç, yetenekli ve siyah futbolcularla doldurmuş takımı, ama bu da pek tutmamış. Tribünlerin 2006 yılında PSG'de oynayan Hint asıllı Fransa millî takım oyuncusu Vikash Dhorasoo'ya "git metroda fıstık sat" diye bağırması ve bu yüzden ceza almışlığı var.

Fransa'da futbola bakış
Fransa, dünyada 20 bin seyirci ortalaması sınırını aşan birkaç ülkeden biri. Ancak bu, başta Marsilya olmak üzere birkaç şehirdeki yüksek ilgiye ve 1998'de Dünya Kupası'nın kazanılmasının ardından artan merakla bağlı bir rakam. Yoksa 1960'larda 5 bin ortalama ya da görmüşler, hâlâ da futbola ülke çapında dehşet bir ilginin olduğunu söylemek güç. Ülkedeki profesyonel futbol -yani II. Dünya Savaşı dönemi-öncesinde taraftarlığı özendirenlerin,

sporun çalışma hayatını düzene koyabilecek düşüncesiyle fabrika patronları olmasının geleneksel bir tepkiye yol açmış olması muhtemel. İşçi hareketi ve sol düşünce bu işe hiçbir zaman sıcak bakmamış, büyüyen futbol merakı ve zayıflayan politik yerel kültür karşılaştırmaları üzerine çalışmalara hâlâ doyulamamış. Bir de Geoff Hare'in yaptığı "Football in France" adlı çalışma, Cumhuriyetçi ideallerle yetişmiş toplumun sınıf, bölge, cinsiyet, yaş ve etnik özelliklerle bölünmeyen özerk bireylerin toplamı olarak görülmesini, bu yüzden ülke genelinde futbol taraftarlığı gibi kişisel tutkuların ikincil öneme sahip olmasını da buna ekliyor. Bu ekolden gelen politikacı ve elitler de futbola pek bulaşmamışlar.

Bütün bunlar üst üste geldiğinde, Hare'e göre Fransa'da taraftarlığın İngiltere veya Almanya'da olduğu gibi yerel ve sınıfsal kimlik üzerine değil, aktivist ve militan bir model üzerine kurulmuş olduğu sonucuna varılıyor. Politik mobilizasyonun en güçlü olduğu 1960'larda seyirci sayısının en düşük seviyeye inmesi de bu açıdan bakıldığında anlam kazanıyor. Yani bir kulüp için, sadece aile geleneği hatırına her zaman arkasında bulabileceği bir taraftar kitlesi ihtimali az. Kulüpler, bir siyasî parti gibi, taraftarlarını harcadıkları zaman ve çabaya değer, sembolik bir şeyler sunduğuna ikna etmek zorunda.

Derbisiz ligin klasikleri

Fransa'da profesyonel ligler, her şehirden yerel belediyelerin desteğinde tek bir takımın liglere katılımıyla kurulmuş. Bundan önce, aynı Türkiye'de olduğu gibi, şehir derbileri çok fazlamış. Halen Fransa'da kulüpler yerel idarelerden para yardımı alıyor. Bu yüzden kulüpler bu yardımı paylaşmak yerine birleşmeyi tercih ediyorlar. Yani bir ligde aynı şehirden iki takım yok, bilinen anlamda derbi denen hadise de yok. En son derbi, 1989-90 sezonunda Racing ile PSG arasında oynanmış. Derbiye en yakın maçlar, CFA'da (4. seviye) Girondins de Bordeaux takımının yedek (Türkiye'deki A2 gibi) takımıyla şehrin diğer takımı Stade Bordelais arasında oynanıyor.

Derbi heyecanları, bölgesel derbilerde yaşanıyor. Birçok bölgesel derbi var, ama bunların ulusal basında en çok ilgi görenleri, Olympique Lyonnais (bildiğimiz Lyon, 1950) ile AS Saint-Etienne (1920) arasındaki Rhône derbisiyle, RC Lens (1906) ile Lille OSC (1944) arasındaki Derby du Nord, yani kuzey derbisi. Bunlar dışında bir de İspanya'dan ithal "Le classique" anlayışı var. OM (1899) ile PSG arasındaki maçlar, güneyin "asi" limanının kuzeyin otoriter başkentiyle çekişmesini yansıttığı için önemli bir klasik kabul ediliyor, en büyük gerilimler de bu maçlarda çıkıyor. Bir diğer klasik, Fransa futbolunun en büyük başarılarına imza atmış iki takım, yine OM ile Saint-Etienne arasındaki maçlar.

"Fransa'da doğdu, Beşiktaşlı oldu": Fransa futbolu deyince Türkiye'de akla ilk gelen isimlerden Pascal Nouma, futbolu bıraktıktan yıllar sonra bile, dünyanın en meşhur taraftar gruplarından birinin hâlâ gözdesi

Farklı bakışı hak edenler

Fransa'da ilk bakışta fanatik taraftarı olan kulüpler OM, Saint-Etienne, PSG ve RC Lens olarak kabul ediliyor, bazıları buna Girondins de Bordeaux (1881) taraftarlarını da ekliyor. Buraya kadar, şimdilik PSG ile pek işimiz olamayacağını anladık. Ama ola ki Fransa'ya bir futbol ziyaretine gidilirse, görülecek başka güzellikler, daha köklü gelenekler var, biraz da bunlara bakalım.

Olympique de Marseille'de alt kesimden ve göçmenlerden oluşan kale arkalarında kaleciler ve güçlü, savaşkan savunma oyuncularına rağmen, orta sınıfların oturduğu tribünlerde yaratıcı orta sahalar daha çok itibara sahip.

Ülkede hem yerel hem de ulusal düzeyde kitlesel bir izleyici edinebilmiş ilk takım, 1950'lerin Reims'ı. 1960'ların futbol anlamındaki durağanlığını kıran ise Saint-Etienne olmuş. 1967-77 yılları arasında yedi lig, beş de Fransa Kupası alan takımın Avrupa'daki seyahatleri, İngiliz ve Alman taraftar ekollerinin tribünlere yansımaları da sağlamış. Gürültülü, takımın rengine bürünmüş, Fransa'nın alışmadığı bir taraftar türü, tribünleri bu dönemde etkisi altına almış. Saint-Etienne, Şampiyon Kulüpler Kupası'nda bir kez yarı final (1975), bir kez de final (1976) görmüş, her ikisinde de Beckenbauer'li Bayern Münih'e kaybetmiş bir takım. 1980'lerden sonra kulüp tepetaklak gitse de, Geoffroy-Guichard stadyumunun "Yeşil Kazan" olarak adlandırılmasına sebep olan sıcak atmosfer bâki kalmış. Nitekim ikinci lige düşüklerinde bile seyirci ortalaması 15 binin altına inmiyor. Bizde de sık sık kullanılan "12. adam" teriminin Saint-Etienne sebebiyle çıktığını burada ekleyelim.

Bir başka fanatik grup, Lens taraftarları, 1988 yılında kazandıkları Fransa şampiyonluğunun ardından gecenin bir yarısı takımı havaalanında 5 bin kişinin karşılaması ve oradan da 30 bin kişinin doldurduğu stadyuma gidilmesiyle geçmiş tarihe. 1990'larda Fransa'nın en centilmen taraftarı olmak gibi bir titrleri de var. Maçların devre aralarında rakip taraftarlara cips ve bira ikram etme huyu edinmişler, tabii Lille ve PSG taraftarları bu konukseverliğin dışında tutulmuş. Daha yakın hissettikleri taraftar grupları, Le Havre AC (1872) ve Saint-Etienne gibi işçi grupları. Bugün ortalama 30 bin seyirciye oynayan Lens takımının taraftarı sadece 36 bin kişilik Lens şehriden gelmi-

yor; Fransa'nın kuzeyine, hatta iç kırsımlarına yayılan bir kitle. 1991'den beri tüm taraftar grupları Supp'R'Lens adı altında toplanıyor. Supp'R'Lens her ne kadar kulüp yönetiminin bir PR ve kontrol mekanizması olsa da, Nord-Pas-de-Calais bölgesinin kadim sosyal demokrat geleneği içerisinde, geleneksel taraftarlarını uzaklaştırmamak için mutenalaşmayı reddediyor, yarısı alt gelir düzeyi ve işsizlerden oluşan kitle için bilet fiyatlarını ucuz tutuyor. Bunun dışında, Lens taraftarının imajını reddeden ve İtalyan Ultra modelini benimseyen militan bir kitle de mevcut, ama bunların sayısı bini bulmuyor.

Ve son olarak Olympique de Marseille. 52 binlik izleyici ortalamasıyla sadece Fransa'nın değil, dünyanın da en kalabalık tribünlerinden birine sahip. Bunda Marsilya'nın şehir kimliğinin asi olarak şekillenmesinin payı da var. II. Dünya Savaşı'nda yeterince vatansever olmamakla suçlanmış bir şehir. İki dünya savaşı arasında mafyasıyla ünlülmüş; ikinci savaştan sonra limanın öneminin azalması, endüstrileşmedeki gerileme, kötü şehir planlaması ve ekonomik gerileme şehri vurmuş. Takım taraftarlarının kimliğinde de tarihi duyulan bu acının Fransa'nın geri kalanına, özellikle de Paris'e kızgınlık şeklinde yansımaları belirleyici. Fransa'nın seyirci istatistiklerine bakıldığında, bütün takımların en kalabalık maçlarının OM'ye karşı oynandığı görülüyor, zira en büyük deplasman taraftarı da bu takımda. Christian Bromberger'in Vélodrome stadı üzerine yaptığı bir çalışma ("Futbol ve Kültürü", İletişim Yayınları), farklı tribünlerin kentin sosyolojisine göre şekillendiğini, şehrin her kesiminin buralarda temsil edildiğini, takımda tutku duyulan futbolcuların bile tribünden tribüne farklılık gösterdiğini ortaya koymuştu: Alt kesimden ve göçmenlerden oluşan kale arkalarında kaleciler ve güçlü, savaşkan savunma oyuncularına rağmen, orta sınıfların oturduğu tribünlerde yaratıcı orta sahaların gözde olması gibi... 1980'lerdeki ekonomik gerileme sırasında taraftarlar arasında yapılan bir ankette Ulusal Cephe'yi (FN) destekleyenlerin oranının yüzde 15 civarında olduğu görülmüş, 2000'deki bir araştırmadaysa taraftarların çoğu kendilerini apolitik ama FN karşıtı olarak tanımlamış. Yine de Yunanistan'dan AEK Athens ve İtalya'dan AS Livorno takımlarıyla pankartlı bir dayanışma içerisindeler. Bir de ticarî futbola karşı güdüselle bir tepki var: 1997'de Adidas'ın CEO'su Robert Louis-Dreyfus kulübü satın aldığı anda karşılaştığı en büyük güçlük, malî faaliyetlerin küresel futbol ekonomisine eklemlenmesi sırasında yaşanmış. Bu yazıda bahsettiğimiz kulüp taraftarlarında ortak özellik olarak belirebilecek bu yaklaşım, Fransa liglerinin neden uluslararası gözlerden ırak kaldığına da kısmî bir açıklama getirebilir.

Doruk Yurdesin

OLUMLU ANLAMDA BİR İNGİLİZ: ÖZHAN CANAYDIN

Mekteb-i Sultani harcı

Ölümünün hemen ardından Fener'i kendi sahasında yenemedi Galatasaray. Üzülürdü herhalde, ama alkışı da ihmal etmezdi. Yediden yetmişe herkes bu yüzden saygı duruşunda bulundu Özhan Canaydın'a.

Fenerlilerin bile saygı duyduğu bir centilmen. Altı gol yediğimiz maçta (evet, bu satırların yazarı Galatasaraylı) eli-bileği yorulmadı.

Özhan Canaydın daha lise sıralarından kayan kafasına koymuş bir gün Galatasaray'ın başkanı olmayı. Onların Mekteb-i Sultani'deki sınıfı da iyi bir sınıftır: Mehmet Ali Birand, Asaf Savaş Akad, Şenkal Atasagun, Arap Kemal (Kemal Suman)... "Bitmeyen Mektep" kitabında Arap abi, işin ayrıntısını çok güzel anlatmıştır.

Bursalı tüccar bir ailenin çocuğu. Babası bir gün İstanbul'a gelmiş sportif bir amaçla, kendisini Beyoğlu'ndaki okulun yatakhaneğinde ağırlamışlar, çok beğenince burayı, "ben oğlumu burada okutacağım" demiş. Ve okutmuş. Sonra çalışmış, didinmiş, iş hayatında büyük başarılar kazanmış Özhan abi.

Henüz başkan değilken, 10-15 sene oluyor, kulüpte de aktif konumları olan iki arkadaşım la "Bursa'ya, Özhan abiyi görmeye" gitmiştik. Tekstil fabrikasına vardık, ama ilaç fabrikası gibiydi. Tertemiz, çok düzenli. Her köşe başında bir Galatasaray poster i dikkat çekiyordu. İşçiler de Özhan abilerine belli ki çok saygı ve sevgi gösteriyordu. Artık sınıf lar ve ideolojiler ölmüş ya...

Muhabbete başladık. Özhan abiyle bir tek muhabbet konusu vardır: Galatasaray!

Benim de hayatta vazgeçemeyeceğim kimliklerden, aidiyetlerden biridir Galatasaray. Yanına bir-iki siyasî/ideolojik/toplumsal/kültürel "must" koymakta herhalde sonsuz yarar var.

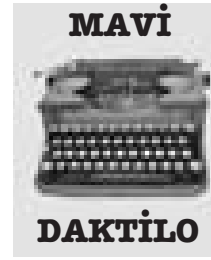
O sıralar yine kriz var, tüm fabrikalar işçi çıkarıyor. Aslında yanıtını bildiğim bir soru sormuştum Özhan abiye: Hangi kriterlere göre çıkarıyorsunuz işçileri?

Karşılıklı hafif sinik bir gülümsemeden sonra, "önce Fenerlileri çıkarıyoruz" dedi. Şakaydı tabii. Ekledi: "Çocuğu çocuğu olanları çıkarmıyoruz. Genç, bekâr ve kolay iş bulabilecekleri çıkarıyoruz." Çıkarılacak genç ve bekârların Fenerli olup olmadıklarını söylemedi.

Neyse... Fenerbahçe, biz Galatasaraylıların alter-egosudur. Onu ne severiz ne de ondan nefret edebiliriz. Ama ondan nefret etmeyi çok severiz. Geçmiş var: Mektepte, toprağı bol olsun, Mehmet Ali (Gültekin) Hoca, ki vakti zamanında takımda sol açık oynamıştır, bizi eğitmişti: "Gâvura yenil, Fener'e yenilme!" (Ne kadar enternasyonalist!) Gece etüd saatinde bazen abiler

O sıralar yine kriz var, tüm fabrikalar işçi çıkarıyor. Aslında yanıtını bildiğim bir soru sormuştum Özhan abiye: Hangi kriterlere göre çıkarıyorsunuz işçileri? "Önce Fenerlileri çıkarıyoruz" dedi. Şakaydı tabii.

gelir, şimdi Lütfi Kırdar Konferans Salonu haline getirilmiş Spor ve Sergi Sarayı'nda Galatasaray'ın basket (Şengün Kaptan!) ya da voleybol (Değer abi!) maçlarına götürürlerdi, takımımızı desteklerdik. Birkaç kez de, etüd saati Rusça ya da Lehçe sloganlar ezberleyip yine aynı yerde Fener'in maçlarına giderdik. Rakibi desteklemek için! Futbol ta-

kımı ise hafta içi antrenmanlarda, hafta sonunda Mithatpaşa ya da Türkiye'nin neresinde ise gidip izlenir, sınıfın kara tahtası bugünkü elektronik çizelgelerinden çok daha zengin bir şekilde donatılırdı yedi gün boyunca.

Özhan abi de aynı atmosferde yetişmişti kuşkusuz. Üstelik kendisi de genç millî takıma yükselecek değerde bir basketçiydi...

Tabii Galatasaray Lisesi ve atmosferi, sadece futbol ya da diğer spor dallarındaki takımları desteklemekle yetinmiyor. Osmanlı zamanında şehzadeleleri, cumhuriyet döneminde de devletin üst yöneticilerini eğiten, yetiştiren kurum, biraz, nasıl desem, resmîdir, devletlûdur, biraz muhafazakâr, biraz da Batılıdır, hiç Batıcı olmadan. Çünkü en nihayetinde statükonun bir eğitim kurumudur. Özhan abi de mesela, dağ başındaki yolsuz yurtsuz Atatürk stad-yumuna yazık olmasın, devletin parası boşa gitmesin diye, tuttu takımı oralara götürdü.

Bizim hakiki bir liberal yanımız da vardır hani. Nâzım Hikmet'i de, Mehmet Şevki Eyyig'i de barındırabilir. Laik yanımız ağır basar, Tevfik Fikret sü-lâlesinden gelen kapı gibi aydınlarımız da vardır. Galatasaray'ı en özet ve en iyi betimleyen üç kavram, dayanışma, mizah ve rasyonalite olsa gerek. F tipi teşkilât tüm çabalarına rağmen liseye de, üniversiteye de bu nedenle sızamadı ve yıkılacak kale gibi gördü Beyoğlu'nu ve Ortaköy'ü. Futbol takımından da uzaklaştırıldılar. (Çok üzülüm, Fenerli Emre sakatlanmış!)

Özhan abi titiz, disiplinli, çalışkan bir abimizdir. Gazete kupür dosyası vardır; kendisinden çok, Galatasaray konusunda yazı yazan herkesin arşivi-ni tutar. İnterneti de izlettirir. Galatasaray konusunda her şeyden haberdardır. Kulübün yüz yıllık üyesiyle ya da dünkü taraftarla oturup saatlerce konuşabilir.

Efendilik artık bulunmaz bir nimet oldu ya, herkes Özhan abiyi överken "çok efendi insandı" diyor. Tabii ki doğru... Ama Özhan Canaydın'ın Galatasaraylılığı, bu camiaya bağlılığı, takım için, kulüp için sağlığını feda etmesi, emeğini, zamanını, parasını pulunu gözünü kırpmadan seferber etmesi bence daha özel bir niteliği. Başkanlığı döneminde öyle çok önemli, büyük, sportif, malî, idarî başarılar kazanamadık belki, ama "fair play" ödülü ve Seyrantepe için çırpınışları unutulmaz.

Ben en son Temmuz 2009'da Cunda Pilavı'nda görmuştum Özhan abiyi. Kendi dahil herkes biliyordu hastalığının vahametini. Ama dimdik ayakta durdu sonuna kadar.

Öldüğü gün otoparktaki orta yaşlı adam dedi ki: "Böyle adam gelmez bir daha ne Galatasaray'a ne de Türkiye'ye. Galatasaray bu hafta Fener'i yener, sezon sonu da şampiyon olursa, Özhan abiye vefa borcunu ödeyebilir de, Türkiye ne yapacak?"

Ragıp Duran

10 albüm

Bonnie "Prince" Billy & The Cairo Gang
The Wonder Show Of The World
Hande Yener Hande'ye Neler Oluyor?
Goldfrapp Head First
Gonjasufi A Sufi and A Killer
Joanna Newsom Have One On Me
Mehmet Çetin & Umut Akar Surêdar
Pamela Stil Zengini
Sharon Jones & The Dap Kings
I Learned The Hard Way
She & Him Volume Two
Spoon Transference

5 şarkı

MGMT Brian Eno
Pascal Comelade L'italiano
Rufus Wainwright Shame
Sara Alexander Madré
These New Puritans Attack Music

FRANÇOISE HARDY yeni albümü "La Pluie sans parapluie"yle formunu koruduğunu gösteriyor. 66 yaşına varan şansoncunun yanında bu sefer Arthur H, Jean-Louis Murat gibi isimler de var.

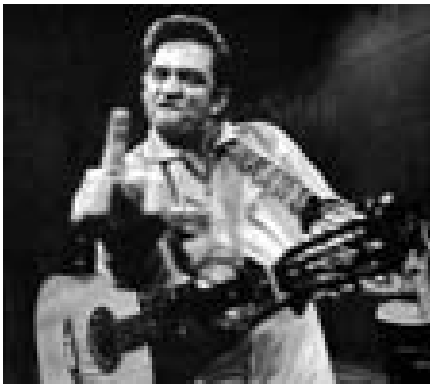
JOHNNY CASH'IN kendi gibi mahir kızı Rosanne Cash, müstakbel albümünde yanına Billy Bragg ve Joe Henry gibi iki ağır topu alacak.

BECK INXS'in 1987 tarihli albümü "Kick"e el atıyor bu sefer de. Avustralyalı grubun en büyük başarısını baştan sona çalarken yanında Liars, St Vincent ve Os Mutantes'ten Sergio Dias da olacak.

JACK WHITE'IN eşi Karen Elson, ilk albümü "The Ghost Who Walks"u mayısta çıkarıyor.

LAURIE ANDERSON on yıl aradan sonra dönüyor. Haziranda gün yüzü göreceği yeni albümünün konukları arasında Four Tet, Antony Hegarty, John Zorn ve elbette Lou Reed var.

ROCK FOTOĞRAFİSİNİN duayenlerinden Jim Marshall'ı 74 yaşında yitirdik. Beatles'tan Stones'a, pek çok ismin ikonesk portreleri onun elinden çıkmaydı. Şu şahane Johnny Cash mesela.

Modernize makamize

Gripin / MS 05.03.2010 (Avrupa Müzik)

Gripin, sahnede izledikten sonra aklımıza girmiş bir gruptu. İlk albümleri "Hikâyeler Anlatıldı" 2004'te yayınlandı, ertesi yıl yeni şarkılar ve kimi konser kayıtlarıyla ikinci baskıyı yaptı. 2007 tarihli ikinci albümde ise elleri daha güçlüydü: Bir yandan Pamela, Ferman Akgül, Emre Aydın'la yaptıkları güçbirliği, diğer yanda "Böyle Kahpedir Dünya" gibi muazzam bir şarkı. Albümün ikinci baskısında da "Dalgalandım da Duruldum"u bir arabesk-rock şaheserine dönüştürdüler. Sonra araya askerlikler girdi, bir eleman değişimi yaşandı ve Gripin üçüncü albümlerini geçtiğimiz haftalarda çıkardı. Albümün adı, aynı zamanda çıkış tarihi, "MS 05.03.2010".

Üçüncü albümler tehlikelidir. Hele ki bir anda patlama yapmış gruplar için. Gripin'in kimi mekânlarda sürdürdükleri akustik konserlerini takip etmiş, söyledikleri yeni şarkıları sevmiştik; albüm yüzümüze kara çıkartmadı.

Grup, bu albümdeki "cover" hakkını Nilüfer'in "Esmer Günler" albümünde seslendirdiği "Yolcu Yolunda Gerek" yönünde kullanmış, iyi de etmiş. Diğer şarkılar oldukça sakın, hatta coşkudan uzak oldukları bile söylenebilir. Açılış şarkısı "Sen Gidin-ce" eski zamanlardan bir Sezen Aksu şarkısı gibi başlıyor, biraz uzuyor, ama Gripin'in arabeskle rock arasında gidip gelen sound'unu iyi temsil ediyor. Sonrasında gelen "Koca Çınar" da öyle. "Durma Yağmur Durma", albümün kamuda yankı uyandı-

ran ilk şarkısı. "Böyle Kahpedir Dünya"nın yerini alıp almayacağını zaman gösterecek. "Gidenin Dostu Olmaz" diğer parçalara göre sert, ama daha ötesi de yok: Albüm açıldığı gibi sakın devam ediyor ve sonlanıyor.

Sözlerde hem Feridun Düzağaç kıvraklığı, hem Teoman cüretkarlığı, ama hepsinden öte Gripin duygusu var. Bir yanda "Bıktım usandım suyun üstüne yazı yazmaktan / Her gidenin ardından" gibi dizeleler, diğer yanda "Müsait bir yerde inelim" veya "Ne zaman çalınsa kalbim / Derler ki, bir arkadaşına bakıp da çıkacaktım" gibi klişeler... İkincileri görmezden gelirsek, "MS 05.03.2010", son zamanlarda çıkan en iyi rock albümlerinden biri diyebiliriz.

Gripin'in atacağı yeni adımları merakla bekliyoruz. Üzerinde yürüdükleri arabesk-rock hattı bir hayli kalabalık, ama Gripin bu kalabalık içinde birkaç adım önde. – **Murat Meriç**

Bir ada hikâyesi

Gorillaz / Plastic Beach (EMI / Kent)

Brit-pop'un mimarlarından Damon Albarn, biliyorsunuz, hayli zamandır dünya müzisyeni. Nijerya'dan Çin'e, birçok kültürün müziğini kolonilestirmiyor da, onların içinde eriyor. Karikatürist Jamie Hewlett'la ortak projesi Gorillaz'da da, hiphop ve rock merkezde, çeşitli tarzları, konukları ağırlıyor. Üçüncü albümde bir ekoloji distopyası var, Lou Reed'den Mark E. Smith'e, Mos Def'den Snoop Dogg'a, Bobby Womack'tan Mick Jones ve Paul Simonon'a, bir alay da kalburüstü isim. Önceki albümler gibi büyük hitler vaat etmiyor, ama on numara albüm... – **M.E.**

Kara Tren: Alex Chilton (1950 - 2010)

Bir bilet alın bana uçak için, tren istemem yavaş gittiği için... İlk dönem Moğollar, dönemin meşhur şarkısı "The Letter"i böyle okuyordu. Alex Chilton'ın grubu The Box Tops'ın şarkısıydı. Fakat Chilton'ı harbi efsane statüsüne koyan, '70'lerde kıyıda kalsa da, '80'lerde yeniden keşfedilen grubu Big Star'dı. Bir anlamda, ABD'den Britanya'ya giden rock'n'roll'un İngiliz aksanını almış, iri gitarlarla soul'a bulmuş, popun gramerini değiştirmişti. Henüz 59 yaşındaydı.

“ŞARKI”DAN “GÜRÜLTÜ”YE: DEMİRHAN BAYLAN “CENTURY”Yİ ANLATIYOR

Etkileşimsel kaptırmacalar

Aslında dört kişi: Saksofonda Robert Reigle, gitarda Şevket Akıncı, davulda Şenol Küçükyıldırım, basta Demirhan Baylan... Alıştığımız şarkılara, hatta müziğe son derece uzak bir takım “frekans”lar barındıran elektro-akustik albüm “Century”nin kadrosu. İçlerinde onca albüm, onca şarkı, onca eşlikle bildiğimiz şarkıazarlığına en yakın isim olan Demirhan Baylan’a Türkiye’nin kulağına yeni çalınan bu müziğin sırlarını sorduk...

Seni önce bas gitarist, sonra şarkı yazarı olarak tanıdık. Şimdi bir yandan Oğuz Büyükerberber’le, diğer yandan Şevket Akıncı ve arkadaşlarıyla serbest doğaçlama yapıyorsun, nasıl bir yoldan yürüdü de buraya geldin?

Demirhan Baylan: Aslında şarkılarımı yazarken de free-jazz’a yakın duruyordum. İlk iki albümüm de doğaçlama üzerine kurulmuştu (“Kazık Marka”, 1992; “Hayallerimin Tepeleri”, 1993). O yıllardan beri Oğuz’la ciddi bir birlikteliğimiz var. Şevket (Akıncı) ise enteresan bir karakter. Müzik kariyerine şarkı yazarı olarak başlamış. Ada Müzik’in bir derlemesi vardır “Sular Yükseliyor” (1996) diye, orada Şevket’in şarkısı var, benim şarkımda da Oğuz çalıyor.

O zaman tanışıyor muydunuz Şevket Akıncı’yla?

Hayır, tesadüfen buluştuk o albümde. Seneler sonra, 2000’lerin başında tanıştık. Şenol Küçükyıldırım’la Amerika’da tanışmıştım. Robert’la (Reigle) da akademik çevreden tanıştık, ikimiz de Bilgi Üniversitesi’ndeyiz. Bu ekibi de Şevket bir araya getirdi, onun projesi.

Konserlere birlikte çıkıp doğaçlama yapmak fikri nasıl çıktı?

Müzik dinleyicilerinin kimi kavramlar üzerinden geliştirdiği bir algı var. Yeni öğrenilmiş bazı kavramların karşılığını müzikte aramaya başladı insanlar. Mesela “etkileşim” diye bir kavram var, insanlar artık sahnede bunun olabileceğini görüyorlar, bunu anlamlandırabiliyorlar. Standart şarkılar, kompozisyonlar, yani geleneksel formlarda üretilmiş eserlerde bu kelimeyi tanımlayabilecek bir şey bulamadılar. Şarkıcının dinleyiciyle diyalog kurması bir etkileşimdi, ama şu anda ondan daha fazlasını talep ediyor dinleyici. Bu ara yedisekiz farklı doğaçlama grubuyla çalışıyorum ve çaldığım konserlerde insanların şarkı dinlemeye gelmediğini görüyorum.

Neden geliyorlar peki? Sadece olaya şahit olmak için mi oradalar?

Evet, şahit olmaya geliyorlar. Bunu on sene önce de yapıyorduk, ama o kavram yoktu hayatımızda. Daha geçen gün birisi söyledi: “Abi, tamamen serbest olunca aramızda çok daha fazla etkileşim oluyor.” (gülüyor) Sahnede müzisyeni bir bütünün içinde takip etmek dinleyiciye çok ilginç geliyor. Bunlar öğrenilmiş şeyler elbette.

Bunun jam session’dan farkı ne peki? Aslında hiçbir farkı yok. Jam-session biraz daha geleneklere bağlıdır sadece.

Karar verilmiş session’lar vardır, ne çalacağınızı konuşursunuz, onlar üzerine doğaçlama yaparsınız. Cazın kökünde bu vardır. “Fake Book”lar vardı eskiden mesela, rehber mahiyetinde. Müşteri kulüpte senden meşhur olmuş bir şarkıyı ister, sen o şarkıyı bilmiyorsundur, ama çalmak zorundasındır. Mesela John Coltrane sahnede çalarken biri gelip o sırada çok meşhur olan “The Sound of Music” filminden “My Favorite Things”i ister, Coltrane de bunu çalar gibi yapar. Çalmaz, ama dinleyiciye çaldığını hissettirir. Sahnede 15 dakika çalıyor, 20 saniyelik ana melodiyi

Çerkez düğünlerinde rastlarız, ortada bir ritm vardır, ama müzisyenlerin hepsi emprovizasyon yapar. İnsanlar da çılgın gibi dans eder! Oradaki müzisyen en serbest doğaçlamacıdan daha serbesttir aslında. Biz de bu kökleri arıyoruz.

alıyor, üzerini işliyor. Bu, cazın ilk döneminde seyirciyle etkileşime geçebilme için uydurulan bir şey. Bizim yaptığımız, bunun bir adım ilerisi. Türkiye’de şu an yaşanan şeyin temelinde daha ziyade internet yatıyor, algı bunun üzerinden kuruluyor. Çaldığımız doğaçlama konserler MySpace’e değil de, twitter’a benziyor. Herkes ânında katılıyor. Ancak konser sırasında ipin ucunu kaçırdığını hissettiğin anda o numaralara başvuruyorsun. Ben senelerce “üstadlar bunları çaldı, ben de çalarsam olayı kaparım” diye diye bazı bas line’larına çalıştım. Şimdi farkediyorum ki, öyle bir şey çaldığım zaman kimse dinlemiyor! Ne zaman kendimi bırakıyorum, kimseyi iplemeden ve hatta saçmasapan çalışıyorum, bir anda ilgi üzerime toplanıyor. Bu bir şeylerin özlemi sanırım, onlara dayatılan temiz şeyi reddetme hali. Sinemayı değil de, tiyatroyu sevmek gibi bir şey bu. Sinemada her şey hesaplanır ve sonra bozulamaz, ama tiyatrodaki bir oyun diğerine benzemez. Sinema stüdyo müziğidir, tiyatro sahne performansıdır. Stüdyoda en olmadık insan bile şarkı söyleyebilir hale getirilebiliyor artık. İnsanlar bu teknikleri biliyorlar ve artık yutmuyorlar.

Peki bu yeni eğilim şarkı formunu nasıl etkiliyor?

Şarkı formu insanlara belki de bu üçkâğıtları hatırlatıyor. İnsanlar artık hata duymak istiyorlar sahnede. Şarkı söylerken de hata yapılabilir, ama insanların duymak istediği, beceriksizlikten kaynaklanan, beklenen hatalar değil. Daha anlamlı hatalar duymak istiyorlar. Benim bir albümümün adıdır bu (“Anlamlı Hatalar”, 2003), bir dönem kafayı buna fena takmıştım. (gülüyor) Doğaçlamada ortaya çıkan şey bu işte. Herhangi bir form gözetmiyorsun ve Allah ne veriyse giriyorsun.

Bir şey vermezse ne oluyor peki?

Kendinle ve müzisyenliğinle yüzleşmek zorunda kalıyorsun. O kötü bir konser olmuş oluyor. **Nasıl çalışıyorsunuz konserlerde? “Ne yapalım” diye konuşuyor musunuz aranızda?**

Şevket birkaç kere bunu yapmaya kalktı, ben engelledim. Bir plan program dâhilinde çalmak istemiyorum ben. Çıkalım, takılalım. Çünkü bir şeylere karar verdiğinde müzisyen dinlemez, çalar. Müzisyenlerin dinleme alışkanlığı ve dinlediği şeye reaksiyon verme edebi yoktur. Bizim form, bu alışkanlığı değiştiriyor. Dinliyorsun ve dinlediğin şeye reaksiyon veriyorsun. O zaman sahnede olman da bir anlam kazanıyor. Tekniğin ne kadar iyi olursa olsun, kimseyi dinlemezsen olaya katılamazsın.

Ama sizin konserlerde hem

dinleyip hem çalmak zor değil mi? Ortada bir form yok, dört ayrı insan dört ayrı şey çıkarıyor...

Bu çok değişken. O sırada gitarı ya da davulu dinliyorsam dersem yalan olur. Bir şey dinliyorum, ama ne dinlediğimi anlatamam. İllâ ki bir yerlerden tüyolar alıyorumdur. Hep aynı enstrümanın bizi yönlendirmesi de yaptığımız işe aykırı. Şevket her zaman grupta hiyerarşinin olmadığını söyler. Ben buna çok katılıyorum. Hiyerarşi elbette var, ama değişiyor. Sahnede her an yönetim başkasına devrediliyor ve bunu çok rahatlıkla yapıyorsun. Bir grupta lider genelde en iyi zamanı olan insandır, herkesi o yönlendirir. Bu her zaman davulcu gibi görünür, ama yeri gelir, şarkıcı da bu görevi üstlenebilir. James Brown'da öyledir mesela. Biz sahnede bir yandan zamanı kurguluyoruz. Kim ne zaman girecek, ne zaman çıkacak, hepsine ânında karar veriyoruz. Liderlik de elden ele geçiyor. O anda başka birisinin zamanı daha iyi kullanacağını hissediyorsan, hemen devrediyorsun. Neticede işin sırrı dinlemek. Coltrane, "bir şeyi o kadar çok çalışırsın ki, o senin parçan haline gelir; o noktada onu unutman gerekir" mealinde bir laf etmiştir. Onu unuttuğun anda sahiden çalmaya başlarsın. Bizim sahnede yaptığımız da bir unutma aslında. Bildiğimiz her şeyi unutup ve her an her şeye yeni baştan başlıyoruz.

Dinleyici sizinle nasıl "etkileşiyor" peki?

İlgimi çeken de bu zaten. Etkileşimi herkes kendisiyle müzisyen arasında kuruyor. Sadece bizde değil, Peyote'de çalan pek çok grupta var bu hadise. Dinleyici de onu bilerek gidiyor artık. Buradan başka bir tavır çıkacağına inanıyorum. İstanbul menşeli bir dalga... Zaten ortam kaotik olmasa nereden nasıl çıkabilir ki bu? Belki yeni bir armoni dokusu, yeni bir anlayış yaratılacak, yeni bir söylem gelişecek... Konserde ortaya ne çıkacağını sen de bilmiyorsun aslında. Bu bir yandan dinleyiciyi yok sayan, iplemeyen bir şey gibi görünüyor ama, aksine, onları da işin içine katan bir durum. Ama birkaç kilit noktada onlarla buluşmazsan onları sahiden yok saymış olursun. Bu da konserin kötü geçmesi anlamına gelir. Yeni bir şey değil aslında bu. Müzik tarihinin belki de en eski kavramı. Çerkez düğünlerinde rastlarız, ortada bir ritm vardır, ama müzisyenlerin hepsi emprovizasyon yapar. İnsanlar da çılgın gibi dans eder! Oradaki müzisyen en serbest doğaçlamacıdan daha serbesttir aslında. Şarkı değil, çalgı çalar. Anadolu'daki ozan geleneği de budur zaten. Adam gelir, orada gördüğü bir şey üzerine hikâye anlatmaya başlar. Biz aslında bu işin köklerine iniyoruz, orijinali bulmaya çalışıyoruz.

Şevket Akıncı da Roll 138'deki Islak Köpek söyleşisinde bunu vurgulamıştı: "Elli bin yıl öncesinin müziğini yapıyoruz..."

Neticede döndüğümüz nokta o. İşin daha da hoş tarafı, sahnede kendini gizlemiyorsun. Nerelerden beslendiğin

apaçık ortaya çıkıyor. Ruhsal dalgalarının nasıl, nasıl bir karakterin var, o anda ne hissediyorsun, bunların hepsini kitap gibi okuyabiliyorsun. Şarkı çalarken böyle değil. Şarkılar idealize edilmiş, üzerinde düşünülmüş, ince çalışılmış şeyler. Şarkının kendisinde bir ruh hali var, şarkıcı sahnede ona bürünüyor. Dinleyici de şarkıyı takip ediyor aslında, diğerleriyle ilgilenmiyor. Serbest doğaçlamada ise çırılçıplak ortada kalıyorsun. Bu, müzisyenlerin pek tercih etmediği bir şey. Diğerleri çok kolay, sana biçilmiş bir rol var, onu oynuyorsun. Ama kendini oynamaya kalkınca olmuyor.

Bu "ân"ları kayıt altına almak doğru mu peki? "Century" bir daha asla çalışamayacak şarkılardan oluşuyor, toplayıp kaydetmek ve isim vermek ne kadar anlamlı?

Kayıt kavramı tartışmalı bir konu esasen. Ama bu albümü yapmak, yaşadığımız süreci belgelemek açısından gerekliydi. Albüm bir kimlik kartı işlevi görüyor. İnsanlara ne yaptığımızı anlatmanın kısa yolu. Eski cazcı büyüklerimiz var, neredeyse hiçbirinin albümü yok. Bir taraftan başka bir gözlükle de bakıyorum olaya: Sen o albümü yapmasan da çalmışsın, zaten görevini yapmışsın.

Parçaların isimlerini nasıl belirlediniz?

Ben buna da karşıydım elbette. (gülüyor) Şevket'in girişimi bu. En sevdiği filmle isimlerini koymak istedi, kabul ettik. Zaten şarkıya isim koymak bile tartışmalı bir kavram ama, buna girmeyelim. (gülüyor) Oğuz'la yakında çıkaracağımız bir albüm var, orada şarkıların isimleri süreleri. Ama o bile saçma bak, kabul edilmiş bir zaman var ve bu senin kabul ettiğin zaman değil! (gülüyor) Ben kişisel olarak baktığımda bunlarda söyleyemediğim şeyleri söylüyorum aslında. Bunlar benim sözlerle ifade edemeyeceğim şeyler, edebildiklerimi şarkı haline dönüştürüyorum zaten.

Anlatamadığım zaman gürültü yaparım diyorsun yani...

Bak bu da çok tatlı bir kavram. Gürültü dediğimiz hadisede bütün frekanslar eşit bir şekilde duyulur. Bu da, müzik dediğin şeyin tam aksi. Gürültünün içinde işine gelen her şeyi duyabilmen gerek. Beni duymak istersen beni duyarsın, başkasını dinlemek istersen ona kulak verirsın. Bu anlamda doğaçlamalar da gürültü olma yolunda ilerliyor.

Kendini normal şarkıdan uzaklaşmış hissediyor musun, yeni yolun bu doğaçlama işler mi olacak?

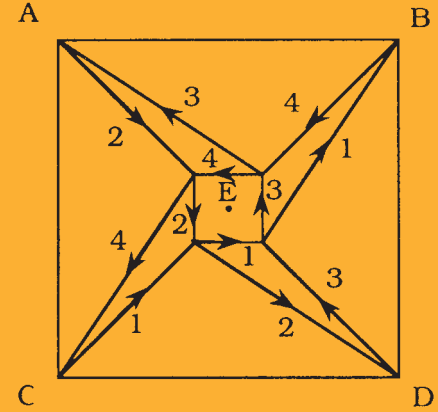
Ben de bunu kara kara düşünüyorum. Şarkı yazmak, albüm yapmak çok zevkli, ama karşılığını alamıyorum. Sahnede doğaçlama yaparken daha mutluyum. Dolayısıyla bunu yapmayı tercih edeceğim sanırım. Aslında doğaçlama da dememek gerek belki, ben kaptırmaya diyorum, böyle güzel bir kelime de var. Daha rock'n'roll en azından. Çok da güzel anlatıyor olayı. Parçanın başını çaldın, sonrasında kaptır. Hücum kayıt da böyle bir anlatım. Daha güzel tarif edilebilir mi? Böyle daha çok kelimeye ihtiyacımız var bizim...

Söyleşi: Murat Meriç

SAMUEL BECKETT

Quad

ve diğer televizyon oyunları

GILLES DELEUZE

Bitik

Orada büzüşmüş kalmışken, küçük tapınma yerimde, karanlıkta, kimsenin beni göremediği o yerde, yalvarmaya başladım, ona, görünmesi için, bana görünmesi için. Ne zamandır âdetim, alışkanlığım olmuştu bu benim. Ses çıkarmadan, zihinsel bir yakarış, ona, görünmesi için, bana görünmesi için. Gecenin köründe, yorgunluktan bitip tükeninceye kadar. Ya da, tabii, taa ki –

S.B.

İmgenin enerjisi dağılmaya meyillidir. İmge çabucak biter ve kendini dağıtıp yokeder, çünkü bizzat kendisi bitirme aracıdır. Bütün mümkünü imha etmek üzere ele geçirir. "İmge kurdum" dendiğinde, bu sefer bitmiş demektir, artık mümkün diye bir şey kalmamıştır.

G.D.

Norgunk

n

Annesi Erzurum, babası Kütahya kökenli Fransız fotoğrafçı Antoine Agoudjian, Ermenilerin geçmişte ve bugün yaşadığı on ayrı ülkede (Lübnan'dan İsrail'e, Irak'tan Türkiye'ye, Gürcistan'a) yaptığı çekimler, gündelik hayattan, ritüellerden sahneler www.agoudjian.com adresinde. Geçmiş, kayıp bir memleket olmasın diye, 24 Nisan hatırına muhteşem siyah beyaz çalışmalar, ânında görüntü...

expressroll@gmail.com

Kılavuz

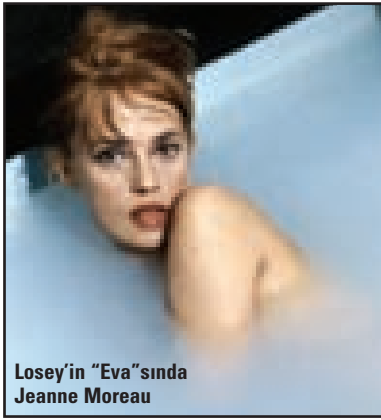
Karga'dan büyük hizmet: Anaakım dışında, akıntının tersine ısrar eden memleket müzisyenlerinin son dönem işlerinden yapılan derleme için: www.karga.org/albumler/kompilekarga...

Gelenekselleşen, müzik sahnesine yeni yüzler kazandıran Roxi Müzik Günleri'nde geri sayım başladı. Sahne fobisini aşmış olanların 29 Nisan'a kadar Roxi ofisine en az iki, en çok dört besteyi ulaştırmaları gerekiyor.

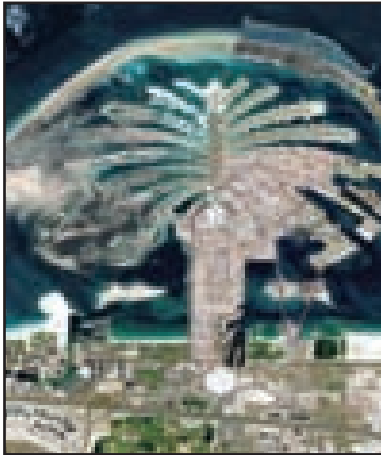
ses ve ışık gösterisi

İstanbul'un orta yeri sinema

"Çağımızda geçmiş yüzyılların bilmediği, kısa ömürlü bir yaratık yaşıyor. Sinemadan çıkmış insan. Gördüğü film ona bir şeyler yapmış. Salt çıkarını düşünen kişi değil. İnsanlarla barışık. Onun büyük işler yapacağı umulur..." Sinema deyince Yusuf Atılgan'ı anmadan olmaz. Josef Losey'den sınıf ve iktidar filmleri, İstanbul'a içeriden ve dışarıdan bakan yapımlar (Maurice Pialat'ın Nâzım Hikmet uyarlamasında 1964 İstanbul'undan arşivlik görüntüler var), bağımsız güzellere, Ortadoğu'nun sesi, vicdanı uzun metrajlar, belgeseller, galalar, atölye çalışmaları, sinema dersleri, söyleşiler, dünya festivallerinden ödüllü seçmeler, partiler 3 - 18 Nisan arasında... 29. Uluslararası İstanbul Film Festivali'nin 200'ün üzerinde film barındıran programına göz atmayan pişman olur...

Losey'in "Eva"sında Jeanne Moreau

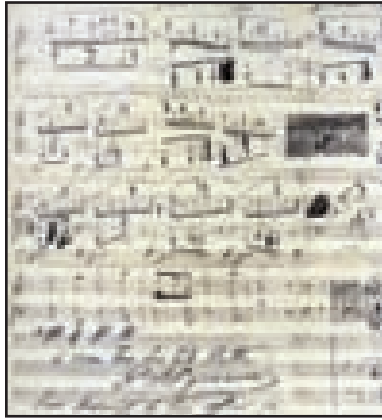

"Açık Şehir"

9 Mayıs'a dek Tophane'deki Tütündeposu'nun evsahipliğini yapacağı "Açık Şehir: Biraradılığı Tasarlamak" adı altında toplanan üç sergi, forum, sunum, tartışma ve eleştirel projelerle, kentten ve kendimizden ayrı düşmemenin ipuçlarını arayacağız. Gemi ayağı alan neoliberal kent işletmeciliğini, güvenlik sorunlarını, ayrıarak yaşamayı, sosyo-kültürel ve ekonomik kentsel koşulları, "sığınma" sorununu tartışan platform İstanbul, Beyrut, Amman, Kahire üzerinden geçiyor; Bas Princen'in fotoğraflarıyla izole doğaları ve çevrelerine yabancılaşmış halleriyle mekânsal enflasyon ve sığınma icraatları açısından birer laboratuara dönüşmüş bu kentlerdeki derinleşen sınıfsal uçurumları teşhir ediyor...

Chopin 200 yaşında

Klasik romantiklerin en evrensel temsilcilerinden Frédéric Chopin'in ruhu İstanbul'a çağırılıyor. Doğumunun 200. yılında, Polonyalı bestecinin sevilen eserlerinden seçilen zengin repertuarla dört hafta boyunca baladlar, noktürnler, sonatlar, etütler, prelüdler, valsler, piyano konçertoları icra edilecek, kulakların pası silinecek. Çağın yetkin şeflerinden Marek Dřewnowski'nin (Kristof Zanussi'nin "Chopin'in Resitali" filminde bizat besteciye canlandırmıştı), Muhiddin Dürrüoğlu, Gülsin Onay'ın aralarında bulunduğu Macar ve Polonyalı yorumcuların da dahil olduğu dokuz maestronun konseri 11 Nisan - 9 Mayıs arasında Kadıköy Süreyya Opera Sahnesi, Notre Dame De Sion Lisesi, Işık Lisesi Muvaffak Benderli Salonu, İTÜ Maçka ve Akatlar Kültür Merkezi salonlarında bahar coşkusunu perçinleyecek...

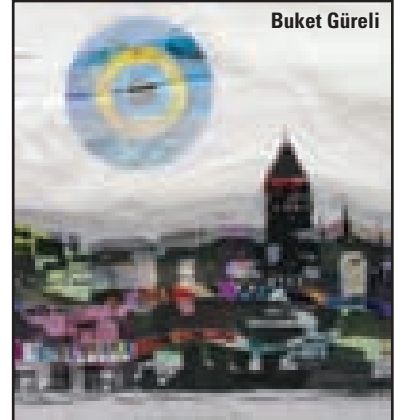
Arthur H

Salon'da bu ay

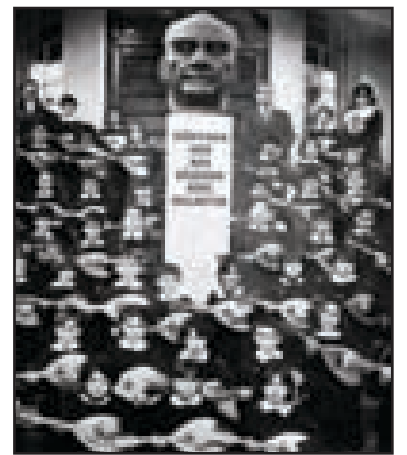
'70'lerde Carla Bley'le giriştiği Liberation Music Orchestra'yla İspanya İç Savaşı folkunu deneysel cazla buluşturup politik diliyle modern müziğe çentik atan, caz âleminin en muteber şahsiyetlerinden Charlie Haden 6 - 7 Nisan'da kontrbasıyla Salon'a geliyor. Ayrıca, 10 Nisan'da da Fransız rock sahnesinin yorumu güçlü, sesi tesirli müstesna karakteri Arthur H aynı sahneye çıkacak. Salon'da etkinlikler sadece müzikle sınırlı değil. 15 Nisan'da film festivali kapsamında ücretsiz bir sinema dersi var: Senarist ve bağımsız yönetmen Todd Solondz ögüle sularında, Lars von Trier'in kurgucusu Anders Refn ise ikinci vakti zanaatlerinin inceliklerini aktaracak. Her ay tekrarlanan edebiyat günleri kapsamında, 19 Nisan'da Fıruzan'ın "Ah Güzel İstanbul"unun çözümlemesi yapılacak.

"34 İstanbul 2010"

Ahmet Umur Deniz, Arif Aşçı, Buket Güreli, Cansen Ercan, Cemil Cahit Yavuz, Günel Salt, Hakan Gürsoytrak, İrfan Önürmen, Mehmet Güreli, Serdar Şencan, Seyhan Atamer, Temür Köran: İstanbul'da yaşamayı seçmiş, aynı kuşaktan, farklı disiplinlerden sanatçılar, yaşadıkları kentle etkileşimlerinin ürünlerini bir araya getiriyor. Hepsisi de, Türkiye'deki küreselleşme politikalarından, liberal bir ekonomik anlayışla radikal dönüşümlerin alanı haline gelmiş İstanbul'un kanseri bir yayılma sonucu mutant bir ucubeye dönüştüğü gerçeğinden, İstanbul'u pazarlama ağızlarından mustarip. Ve, birikmiş ve çözülmez hale gelmiş yapısal ve sosyal sorunlarıyla İstanbul'a bakıyorlar. "34 İST 2010" sergisi Galatasaray Aznavur Pasajı'nda yerleşik Adasana'ta, 9 - 26 Nisan tarihlerinde...

Buket Güreli

"Endüstri Devrimi Bitti..."

"Algının koşullarını yeni bir bağlama yerleştirerek düşünce süreçlerimizi tazeleyici bir sarsıntıya uğratmayı hedefleyen", 9 Mayıs'a dek sürecek bir sergi geliyor Tophane'ye. Galerî NON'un iftiharla sunduğu "Endüstri Devrimi Bitti. Biz Kazandık", Esat C. Başak'ın son numarası. Heykel, kolaj, enstalasyon ve gdolardan (genetiği değiştirilmiş oyuncaklar) oluşan seçkide izleyene hemen tanıdık gelecek, günlük hayattan seçilen nesneler, ikonlar, imgeler ve metinler kullanılmış. Eğlendirirken düşündüren, geçici rahatsızlık vermeyi ihmal etmeyen, yaratıcı bağımsızlığı ve özgürlüğü kutsayan, kucaklayan buluşlu çalışmalar çok sık karşımıza çıkmıyor...

Philipp Misselwitz ve Can Altay küratörlüğünde
4. Uluslararası Rotterdam Mimarlık Bienali (IABR)
“Açık Şehir: Biraradalığı Tasarlamak”
ortaklığında üç sergi:

Açık Şehir Forum
Tim Rieniets
ortak küratörlüğünde

Sığınma
Mimarlar, planacılar,
sanatçılar ve
aktivistlerden gelen
eleştirel projeler ve
konuşmalar

Bas Princeen - 5 Şehir
Portfolyosu
İstanbul, Beyrut,
Amman, Kahire ve
Dubai'den fotoğraflar

Açık Şehir Open City İstanbul

12 Mart – 9 Mayıs 2010

Açılış: 12 Mart 2010 Cuma 18.30
Launch Event: Friday, 12 March 2010 from 18.30

DEPO / Tünel Deposu
Lütfi Handoğlu Caddesi No.12
Tophane 34125 İstanbul
www.depoistanbul.net

Three exhibitions curated by Philipp Misselwitz and
Can Altay in cooperation with the 4th International
Architecture Biennale Rotterdam IABR
“Open City: Designing Coexistence”:

Open City Forum
curated with
Tim Rieniets

Refuge
Critical projects and
positions by architects,
urbanists, artists and
activists

Bas Princeen - 5 Cities
Portfolio
Photographs from
Istanbul, Beirut,
Amman, Cairo and
Dubai

Destekleyiciler / Made possible by:

City of Rotterdam
Art and Culture

Hollanda Kralliyeti
International Diplomacy

Mimarlar Odası
Architects' Association

Fonds

Witte Donor Fond for
Culture and Design

ETH

Department of Architecture
and Urban Planning

IABR
INTERNATIONAL
ARCHITECTURE
BIENNALE
ROTTERDAM

İtalikler TRT Makası

Sunucu:

Bedreddin yiğitlerinden Börklüce Mustafa, Aydın illerinde adamlarıyla kulluğa baş kaldırır. Ardından Karaburun'a çekilir. Bedreddin, İznik sürgününden kaçır, Karaburun'a yola düşer. Ne var ki Şehzade Murad, Karaburun'a, Börklüce Mustafa'nın üstüne gelmektedir.

Nâzım Hikmet anlatıyor:

"Mübalâğa cenk olundu

Aydın'ın Türk köylüleri

Sakızlı Rum gemiciler

Yahudi esnafları,

on bin mülhid yoldaşı Börklüce Mustafa'nın
düşman ormanına on bin balta gibi daldı.

Bayrakları al, yeşil

kalkanları kakma,

tolgası tunç saflar

pare pare edildi ama,

boşanan yağmur içinde gün inerken akşama

on binler iki bin kaldı.

Hep bir ağızdan türkü söyleyip

hep beraber suların çekmek ağı,

demiri oya gibi işleyip hep beraber,

hep beraber sürebilmek toprağı;

ballı incirleri hep beraber yiyebilmek

yârin yanağından gayrı her şeyde

her yerde

hep beraber

diyebilmek

için

on binler verdi sekiz binini.

Yenildiler..."

Geri kalanlar götürülür. Börklüce Mustafa'yla birlikte Ayasluğ çarşısında boyunları vurulur.

Ayasluğ, bugünkü Selçuk'tur.

Osmanlı'da ilk kez kendine açıktan "Sultan" dedirten padişah, II. Mehmed olur.

Ünlü kanunnamesiyle yozlaşmış Selçuklu-Bizans aristokrasisini yeniden iktidara taşır.

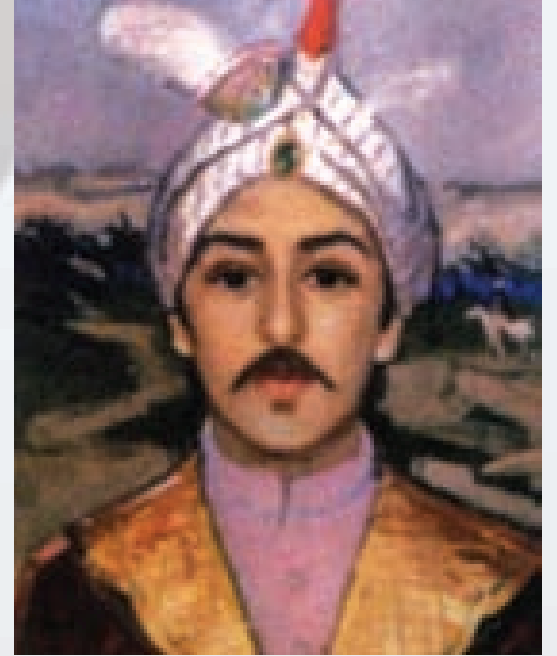
Anadolu'da artık tutunamayan "Anadolu kültürü" sınırların dışından son bir savunuyu dener. Anadolu Türkmenleri, Şah İsmail'in Osmanlı sınırları dışında kurduğu Safevi devletini destekler.

Şah İsmail'in Osmanlı'ya karşı giriştiği savaş, Anadolu'nun da son başkaldırısıdır. Sultan Selim, Çaldıran'a giderken, bütün Türkmenleri çoluk çocuk demeden öldürtür.

13. yüzyıl Anadolu'sunun önü böyle kesilir.

Yavuz Sultan Selim

Şah İsmail

Çaldıran Savaşı'nı betimleyen bir minyatür

13. yüzyıl Anadolu'sunu, Selçuk ve Bizans düzenine direnişi konu alan "Anadolu'da Yeniden Doğuş: Kuruluştan Kurtuluşa" (Ömer Tuncer, 2007) makaslanmış olarak TRT'nin belgesel kanalında yayınlanıyor. Tam da başbakanın sanatçılarla buluşup Yılmaz Güney'in filmlerinden dem vurduğu günlerde.